

T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI

5718 SAYILI MÖHUK UYARINCA BOŞANMA STATÜSÜNÜN
TESPİTİ VE GEÇİCİ KORUMA STATÜSÜNDEKİ
SURİYELİLERİN TARAF OLDUĞU
BOŞANMA DAVALARININ İNCELENMESİ

Hazırlayan
Lütfi Mert ULUTAŞ

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Çiçek ÖZGÜR

Yüksek Lisans Tezi

Eylül 2025, KAYSERİ

LÜTFİ MERT ULUTAŞ

ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

2025

T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI

5718 SAYILI MÖHUK UYARINCA BOŞANMA
STATÜSÜNÜN TESPİTİ VE GEÇİCİ KORUMA
STATÜSÜNDEKİ SURİYELİLERİN TARAF OLDUĞU
BOŞANMA DAVALARININ İNCELENMESİ
(Yüksek Lisans Tezi)

Hazırlayan
Lütfi Mert ULUTAŞ

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Çiçek ÖZGÜR

Eylül 2025, KAYSERİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Lütfi Mert ULUTAŞ

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ**

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Anabilim Dalı : Özel Hukuk

Program Adı : Yüksek Lisans Tezi

Tez Başlığı : 5718 Sayılı MÖHUK Uyarınca Boşanma Statüsünün Tespiti ve Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilerin Taraf Olduğu Boşanma Davalarının İncelenmesi

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının a) Giriş, b) Ana bölümler ve c) Sonuç kısımlarından oluşan (Kapak, Ön söz, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) toplam 89 sayfalık kısmına ilişkin 01/09/2025 tarihinde **Turnitin** intihal programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre tezin benzerlik oranı: % 20'dir.

Filtrelemeye **alıntılar dâhil** edilmiştir. Filtrelemede **yedi (7) kelimedenden daha az** örtüşme içeren metin kısımları hariç tutulmuştur.

Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez İntihal Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukukî sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim. 01/09/2025

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Çiçek ÖZGÜR

Öğrenci

Lütfi Mert ULUTAŞ

KILAVUZA UYGUNLUK

“5718 Sayılı MÖHUK Uyarınca Boşanma Statüsünün Tespiti ve Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilerin Taraf Olduğu Boşanma Davalarının İncelenmesi” başlıklı Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Lisansüstü Tez Önerisi ve Tez Yazma Yönergesine uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan

Lütfi Mert ULUTAŞ

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Çiçek ÖZGÜR

Özel Hukuk ABD Başkanı

Prof. Dr. Murat DOĞAN

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Dr. Öğr. Üyesi Çiçek ÖZGÜR danışmanlığında Lütfi Mert ULUTAŞ tarafından hazırlanan “5718 Sayılı MÖHUK Uyarınca Boşanma Statüsünün Tespiti ve Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilerin Taraf Olduğu Boşanma Davalarının İncelenmesi” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü **Özel Hukuk** Anabilim Dalı’nda **Yüksek Lisans** tezi olarak kabul edilmiştir.

27/08/2025

JÜRİ:

Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Çiçek ÖZGÜR

Üye : Doç. Dr. Gökhan ŞAHAN

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Ömür KARAAĞAÇ

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun /.../..... tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

..... /...../

Prof. Dr. Atabey KILIÇ

Enstitü Müdürü

5718 SAYILI MÖHUK UYARINCA BOŞANMA STATÜSÜNÜN TESPİTİ VE GEÇİCİ KORUMA STATÜSÜNDEKİ SURIYELİLERİN TARAF OLDUĞU BOŞANMA DAVALARININ İNCELENMESİ

Lütfi Mert ULUTAŞ

Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi, Eylül 2025
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Çiçek ÖZGÜR

ÖZET

Artan uluslararası göç hareketleri, farklı uyruklardan bireylerin evliliklerinin ve aile hukuku uyuşmazlıklarının sayısında önemli artışlara yol açmıştır. Türkiye, özellikle 2011 yılında başlayan Suriye iç savaşı sonrasında milyonlarca Suriyeliyi geçici koruma statüsü altında kabul etmiş; bu durum, ülkemizde aile hukuku alanında yeni ve karmaşık sorunları gündeme getirmiştir. Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin aile yapıları ve evlilikleri, hukukî statüleri ve Türkiye’de uzun süreli kalışları dikkate alındığında, boşanma, nafaka, velayet, tazminat ve benzeri konuların çözümünde özgün sorunlar ortaya çıkmaktadır.

Tezimizde, yabancılık unsuru taşıyan aile hukuku uyuşmazlıkları kapsamında özellikle geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin boşanma süreçlerinde uygulanacak hukukun tespiti, nafaka yükümlülükleri, velayet meseleleri ve tazminat talepleri ele alınmaktadır. Ayrıca, yabancıların Türk yargı sisteminde dava açmaları, teminat yatırma zorunlulukları ve adli yardım imkânları gibi önemli meseleler de incelenmektedir. Çalışmada, 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun başta olmak üzere ilgili mevzuat, milletlerarası sözleşmeler ve doktrin görüşleri ışığında, geçici koruma statüsündeki kişilerin karşılaştığı hukukî sorunlar kapsamlı biçimde değerlendirilmektedir. Ayrıca, teorik çerçeve ile mahkeme kararları arasındaki uyumsuzluklar ve çözüm önerileri üzerinde durulmaktadır. Bu bağlamda, tez, geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin aile hukuku alanındaki haklarının korunması ve Türkiye’deki yargı sisteminde adil ve etkin bir şekilde hak arama süreçlerine erişimlerinin sağlanması yanında; mahkemelerce farklı kararlar verilmesi nedeniyle bozulan iç karar ahenginin düzeltilmesine katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Geçici Koruma, Milletlerarası Özel Hukuk, Aile Hukuku, Boşanma, Yabancılık Unsuru

**DETERMINATION OF DIVORCE STATUS PURSUANT TO LAW NO. 5718
(PIPL) AND EXAMINATION OF DIVORCE CASES INVOLVING SYRIANS
WITH TEMPORARY PROTECTION STATUS**

Lütfi Mert ULUTAŞ

Erciyes University, Graduate School of Social Sciences

Master Thesis, September 2025

Supervisor: Assist. Prof. Çiçek ÖZGÜR

ABSTRACT

Increasing international migration movements have led to a significant increase in the number of marriages and family law disputes between individuals of different nationalities. Turkey has accepted millions of Syrians under temporary protection status, especially after the Syrian civil war that started in 2011, and this situation has brought new and complex problems in the field of family law to the agenda. Considering the family structures and marriages of Syrians under temporary protection, their legal status and their long-term stay in Turkey, unique problems arise in the resolution of divorce, alimony, custody, compensation and similar issues.

In this thesis, within the scope of family law disputes with a foreign element, the determination of the applicable law in the divorce process of Syrians under temporary protection status, alimony obligations, custody issues, and compensation claims is discussed. In addition, important procedural issues such as the filing of lawsuits by foreigners in the Turkish judicial system, the obligation to deposit collateral, and legal aid opportunities are examined. In this study, the legal problems faced by persons under temporary protection are evaluated in the light of the relevant legislation, international conventions, and doctrinal opinions, particularly Law No. 5718 on Private International Law and Procedural Law. In addition, the inconsistencies between the theoretical framework and the court decisions and solution suggestions are emphasized. In this context, the thesis aims to contribute to the protection of the rights of Syrians under temporary protection in the field of family law and to ensure their access to a fair and effective process of seeking their rights in the judicial system in Turkey; as well as to contribute to the correction of the internal decision harmony that has been disrupted due to the different decisions of the courts.

Keywords: Temporary Protection, Private International Law, Family Law, Divorce, Element of foreignness

İÇİNDEKİLER

5718 SAYILI MÖHUK UYARINCA BOŞANMA STATÜSÜNÜN TESPİTİ VE GEÇİCİ KORUMA STATÜSÜNDEKİ SURIYELİLERİN TARAF OLDUĞU BOŞANMA DAVALARININ İNCELENMESİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK.....	i
TEZ ÖZGÜNLÜK SAYFASI	ii
KILAVUZA UYGUNLUK	iii
KABUL VE ONAY TUTANAĞI	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
SİMGELER ve KISALTMALAR LİSTESİ	x
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

5718 SAYILI MÖHUK UYARINCA BOŞANMA STATÜSÜNÜN TESPİTİ VE UYGULAMA ALANININ BELİRLENMESİ

1.1. Yabancılık Unsuru	3
1.2. Yabancı Hukukun Uygulanması	5
1.2.1. Yetkili Yabancı Hukukun Temini.....	5
1.2.2. Kamu Düzeni Müdahalesi	11
1.3. Boşanma Statüsünün Tespiti.....	12
1.3.1. Müşterek Millî Hukuk	14
1.3.2. Müşterek Mutad Mesken Hukuku	15
1.3.3. Türk Hukuku.....	16
1.4. Özellik Gösteren Hâller	16
1.4.1. Yetkili Hukukun Hukuk Seçimine Cevaz Vermesi.....	16
1.4.2. Topal Evliliklerde Boşanma	18
1.5. Uygulanacak Statünün Değişmesi	21
1.6. Boşanma Statüsünün Uygulama Alanı	24
1.6.1. Evliliği Sona Erdiren Diğer Hâller	24
1.6.2. Boşanma ve Ayrılık Sebepleri	26
1.6.3. Boşanmanın Hüküm ve Sonuçları	27

1.6.3.1. Velayet	28
1.6.3.1.1. Genel Olarak	28
1.6.3.1.2. Ortak Velayet	30
1.6.3.2. Nafaka.....	32
1.6.3.2.1. Genel Olarak.....	32
1.6.3.2.2. Yoksulluk Nafakası.....	35
1.6.3.2.3. İştirak Nafakası.....	36
1.6.3.2.4. Milletlerarası Düzenlemeler	37
1.6.3.3. Maddî ve Manevi Tazminat	42
1.6.3.4. Boşanmanın Soyadı Üzerindeki Etkisi.....	44
1.7. Boşanma Statüsünün Uygulama Alanı Dışında Kalan Hâller	46
1.7.1. Boşanmanın Şekline Uygulanacak Hukuk	46
1.7.2. Geçici Tedbir Talepleri	48
1.7.2.1. Genel Olarak.....	48
1.7.2.2. Tedbir Nafakası.....	49

İKİNCİ BÖLÜM

GEÇİCİ KORUMA STATÜSÜNDEKİ SURİYELİLERİN BOŞANMA DAVALARINDA UYGULAMADA YAŞANAN PROBLEMLER

2.1. Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilerin Taraf Olduğu Uyuşmazlıklarda Uygulanacak Hukukun Tespiti	54
2.2. İlk Derece Mahkemeleri Tarafından Yabancılık Unsurunun Ve Möhük'un Göz Ardı Edilmesi.....	56
2.3. Suriye Hukukunun Temin Edilememesi Bahanesi	61
2.4. Suriyelilerin Evliliklerinin İspatında Yaşanan Problemler	64
2.5. Kamu Düzeni Müdahalesi Gerektirebilecek Durumlar	65
2.6. Mahkeme Dışında Gerçekleşen Boşanmaların Hükümsüzlüğü	67
2.7. Boşanmanın Sonuçlarına Dair Uygulamada Yaşanan Problemler.....	72
2.7.1. Velayet	72
2.7.2. Nafaka.....	75
2.8. Geçici Koruma Statüsü Sahibi Kişiler Açısından Geçici Tedbir Talepleri.....	76
2.9. Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisinin Tespiti Ve Usule İlişkin Diğer Hususların İncelenmesi.....	77

2.9.1. Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetki	77
2.9.2. Teminattan Muafiyet.....	79
2.9.3. Adli Yardım.....	84
SONUÇ	90
KAYNAKÇA.....	92

SİMGELER ve KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Anabilim Dalı
AIHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
BAM	: Bölge Adliye Mahkemesi
bkz.	: bakınız
E.	: Esas
E.T.	: Erişim Tarihi
GKY	: Geçici Koruma Yönetmeliği
HD	: Hukuk Dairesi
HMK	: Hukuk Muhakemeleri Kanunu
K.	: Karar
m.	: madde
MÖHUK	: Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun
RG	: Resmi Gazete
TMK	: Türk Medeni Kanunu
vb.	: ve benzeri
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

GİRİŞ

Suriye Arap Cumhuriyeti'nde 2011 yılında başlayan iç savaş sonrasında yaşanan süreçte, kitlesel akınlar hâlinde yaklaşık üç milyon Suriyeli ülkemize gelmiştir. Bu kişilere, Geçici Koruma Yönetmeliği¹ (GKY) Geçici Madde 1 kapsamında geçici koruma sağlanmaktadır. Bu kişilere sağlanan geçici korumanın usul ve esasları ile bu kişilerin Türkiye'ye kabulü, Türkiye'de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye'den çıkışlarında yapılacak işlemler genel olarak GKY kapsamında düzenlenmektedir. Ancak bu kişilerin Türkiye'de fiilî kalışlarının on yılı aşkın bir süredir devam etmesi sebebiyle, özel hukuk uyuşmazlıklarına da taraf olmaları kaçınılmaz bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı şekilde, taraflardan en az birinin yahut her ikisinin de Suriyeli olduğu, başta boşanma olmak üzere, birçok aile hukuku uyuşmazlığının da Türk mahkemeleri önünde çözümlenmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Ülkemizde geçici koruma statüsü ile kalan Suriyelilerin taraf olduğu uyuşmazlıklarda, yabancılık unsurunun varlığı aşikâr olmasına rağmen, mahkemelerin 5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun²'u (MÖHUK) uygulamaması yahut uygulanacak hükümleri farklı yorumlaması sebebiyle uygulamada ciddi sıkıntılar yaşanması çalışmamızın çıkış noktasını oluşturmaktadır.

Çalışmamız iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde öncelikle yabancılık unsuru, yetkili yabancı hukukun uygulanması ve kamu düzeni müdahalesi anlatılmaktadır. Akabinde, MÖHUK m.14 uyarınca boşanma statüsünün tespiti, özellik gösteren bir kısım hâller ve uygulanacak statünün değişmesi durumunda nasıl bir yol izleneceği üzerinde durulmuştur. Son olarak, boşanma statüsünün uygulama alanı kapsamında; boşanmanın hüküm ve sonuçları başlığı altında velayet, nafaka, maddî manevî tazminat talepleri ve boşanmanın soyadı üzerindeki etkisine uygulanacak hukuk konuları

¹ RG: 22.10.2014/29153.

² RG: 12.12.2007/26728.

değerlendirilmektedir. Boşanma statüsünün uygulama alanı dışında kalan hâller de kısaca anlatıldıktan sonra birinci bölüm tamamlanmaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin boşanma davalarında uygulamada yaşanan problemler örnek yargı kararları ile irdelenmektedir. Bu kapsamda geçici tedbir talepleri, nafaka, velayet ve maddî-manevî tazminat taleplerindeki yaklaşım da anlatılmaktadır. Türk yargı mercilerinde dava açma prosedürleri, teminat yatırma yükümlülükleri ile adli yardım olanakları da değerlendirildikten sonra bölüm tamamlanmaktadır.

Netice olarak çalışmamızda, geçici koruma statüsündeki kişilerin özellikle de boşanma davalarında verilen çelişkili mahkeme kararları sebebiyle ortaya çıkan tutarsız durumun aydınlatılması hedeflenmektedir. Geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin aile hukukuna ilişkin haklarının korunmasına, Türkiye'deki yargı kararları arasındaki farklılaşmanın giderilmesine ve adil, etkin bir hak arama mecrası oluşturulmasına katkıda bulunmak amaçlanmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

5718 SAYILI MÖHUK UYARINCA BOŞANMA STATÜSÜNÜN TESPİTİ VE UYGULAMA ALANININ BELİRLENMESİ

1.1. Yabancılık Unsuru

Hukukî olay yahut ilişkinin yalnızca tek bir ülke veya hukuk düzeni ile bağlantılı olması durumunda, hangi ülkenin hukukunun uygulanacağına dair herhangi bir problem ortaya çıkmayacaktır³. Buna karşın, hukukî işlemin yahut ilişkilerin birden fazla ülke hukukuyla bağlantılı olması hâlinde; öncelikle bu hukukî işlem ve ilişkiye hangi ülkenin hukukunun uygulanacağını belirlemek gerekmektedir⁴.

MÖHUK m. 1/1 uyarınca, yabancılık unsuru içeren özel hukuk işlemleri ve ilişkilerinde hangi hukukun uygulanacağı, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi ile yabancı mahkeme kararlarının Türkiye'de tanınması ve tenfizi bu Kanun kapsamında düzenleme bulunmaktadır. Dolayısıyla, öncelikle bir hukukî uyumsuzlukta yabancılık unsurunun var

³ Ergin Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, (İstanbul, Beta Yayınları, 2021), 5; Sibel Özel, Mustafa Erkan, Hatice Selin Pürselim ve Hüseyin Akif Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2024), 9; Vahit Doğan, Alper Çağrı Yılmaz ve Lale Ayhan İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, (Ankara: Savaş Yayınevi, 2024), 6; Ali Gümrah Toker ve Ahmet Cemal Ruhi, *Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun*, (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2019), 2.

⁴ Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 5; Doğan, Yılmaz ve Ayhan İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 6; Cemal Şanlı, Emre Esen ve İnci Ataman Fıganmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, (İstanbul: Beta Yayınları, 2023), 5; Aysel Çelikel ve B. Bahadır Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, (İstanbul: Beta, 2024), 5; Ziya Akıncı, *Milletlerarası Özel Hukuk*, (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2020), 4; Toker ve Ruhi, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 2; Mesut Aygün, "Yabancılık Unsurunun Mahiyeti ve Yargılamadaki Rolü", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 16/Özel Sayı (2014): 1028. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/deuhfd/issue/46919/588493>; Şeniz Anbarlı Bozatay ve Şeydanur Turan, "Yabancılık Unsurlu Özel Hukuk Uyuşmazlıklarına Uygulanacak Hukukun Tespiti: Kanunlar İhtilafı Kuralları", *Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi*, 6/1 (2021): 34. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1582890>.

olup olmadığının tespiti gerekmektedir⁵. Kanunda her ne kadar yabancılık unsuru kavramının tanımına yer verilmese de doktrinde yabancılık unsuru, genellikle bir hukukî olayın unsurlarından biri yahut birkaçının birden fazla ülke hukukuyla ilişik duruma gelmesine neden olan unsur olarak ifade edilmektedir⁶. Uyuşmazlık taraflarının farklı tâbiyetlere sahip olması, kişilerin farklı ülkelerde yerleşik olması, farklı ülkelerde mutad meskeninin bulunması, uyuşmazlığa konu işlemin yapıldığı ya da ifa edildiği mekân, malların mevcut olduğu veya ulaştığı yerin yabancı ülke olması gibi durumlarda yabancılık unsurundan söz edilebilmektedir⁷. Bunun yanında, kişinin Türk vatandaşı olmasına karşın yabancı bir ülkede yerleşim yerine sahip olması da hukukî ilişkiyi yabancı unsurlu hâle getirmektedir⁸.

Hâkimin önüne gelen uyuşmazlıkta, yabancılık unsurunun bulunup bulunmadığının tespitini yargılamanın en başında yapması; usul ekonomisine uygunluk, sürecin etkin yönetilmesi ve tarafların muhtemel itirazlarının vaktinde ve nizami bir şekilde değerlendirilmesi bakımından büyük önem taşır⁹. Taraflar aralarındaki uyuşmazlıkta yabancılık unsuru olduğunu açıkça belirtmemiş olsa bile, hâkim yabancılık unsurunun mevcut olup olmadığını kendiliğinden incelemekle yükümlüdür¹⁰.

⁵ Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 88; Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 9; Doğan, Yılmaz ve Ayhan İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 6; Gülören Tekinalp, *Milletlerarası Özel Hukuk – Bağlama ve Usul Hukuku Kuralları*, (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2020), 20.

⁶ Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 5; Şanlı, Esen ve Ataman- Figenmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 5; Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 5; Akıncı, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 5; Doğan, Yılmaz ve Ayhan İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 7; Toker ve Ruhi, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 2; Aygün, “Yabancılık Unsuru”, 1029; Meryem Solmaz Bilici, “Türk Kanunlar İhtilafı Kurallarına Göre Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının Evlenme Konularına Uygulanacak Hukuk ve Karşılaşılan Problemler”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 29/3 (2025): 958. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/3961376>.

⁷ Akıncı, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 5; Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 9; Gülin Güngör, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku Kanunlar İhtilafı Hukuku Milletlerarası Usul Hukuku*, (Ankara, Yetkin, 2025), 21; Tekinalp, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 20; Aygün, “Yabancılık Unsuru”, 1029; Solmaz Bilici, “Türk Kanunlar İhtilafı”, 958.

⁸ Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 9.

⁹ Hacı Can, Deniz Ergene, Ferit Çağdaş Şahan ve Esra Öztürk, *Milletlerarası Özel Hukuk*, (Ankara: Adalet Yayınevi, 2025), 52.

¹⁰ Aygün, “Yabancılık Unsuru”, 1052.

1.2. Yabancı Hukukun Uygulanması

1.2.1. Yetkili Yabancı Hukukun Temini

Yabancılık unsuru içeren uyuşmazlıklarda, uyuşmazlığa uygulanacak yabancı hukuk; hâkimin kendi hukukundaki kanunlar ihtilâfî kurallarına göre belirlenir¹¹. Türk hukukunda uyuşmazlığa bakan mahkeme, MÖHUK uyarınca kendisinin görevli ve yetkili olduğuna karar kıldıktan sonra, uyuşmazlığı çözmek için olaya hangi hukuku uygulayacağını re'sen tespit etmekle mükelleftir¹². Zira hâkimin yabancılık unsuru barındıran bir uyuşmazlıkta, kendi iç hukukunun maddî hükümlerini uygulaması, istisnalar haricinde, mümkün değildir¹³.

Hâkimin kendi kanunlar ihtilâfî kurallarına göre yabancı hukuku belirleyip uygulaması meselesi, MÖHUK m. 2/1 ve m. 2/2 kapsamında düzenlenmektedir. Buna göre hâkim, Türk kanunlar ihtilâfî kurallarını ve bu kurallar uyarınca uygulanması gereken yabancı hukuku kendiliğinden dikkate alır. Ancak, yabancı hukukun içeriğini belirleme sürecinde taraflardan destek alabilir. Yabancı hukukun somut olaya uygulanacak hükümleri, yapılan tüm araştırmalara rağmen belirlenemezse, bu durumda Türk hukuku uygulanır.

Yabancı hukukun somut olaya ilişkin hükümlerinin tespiti ve uygulanması, hâkimin aslî görevleri arasında yer almakta olup Türk hukukunda yabancı hukuk, bir maddî vakıa değil, hukuk olarak bir bütün şeklinde re'sen uygulanmalıdır¹⁴. Burada hâkimin, yabancı

¹¹ Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 8; Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 177; Doğan, Yılmaz ve Ayhan İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 247; Akıncı, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 13; Tekinalp, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 48; Volkan Özçelik, “Yabancı Hukukun Uygulanmasında Taraf Rollerini”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 10/1 (2020): 198. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sduhfd/issue/55039/755482>.

¹² Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 177; Şanlı, Esen ve Ataman- Figenmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 67; Doğan, Yılmaz ve Ayhan İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 247; Tokar ve Ruhi, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 23; Özçelik, “Yabancı Hukukun Uygulanması”, 199; Tuğçe Nimet Yaşar, “Türk Mahkemelerinde Yabancı Hukukun Uygulanması”, *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 33/2 (2013): 83. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/411360>; Solmaz Bilici, “Türk Kanunlar İhtilafı”, 958.

¹³ Tokar ve Ruhi, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 23.

¹⁴ Mustafa Erkan, “Türk Milletlerarası Özel Hukuk Sisteminde Yabancı Hukukun Tatbiki: Olan vs Olması Gereken”, içinde *Milletlerarası Özel Hukukta Güncel Konular Sempozyumu*, editörler Bilgin Tiryakioğlu, Mesut Aygün, Ali Önal, Kübra Altıparmak ve Cansu Kaya (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 2016), 543 -544; Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 179; Şanlı, Esen ve Ataman- Figenmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 69; Doğan, Yılmaz ve Ayhan İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 250; Akıncı, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 13; Tekinalp, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 48; Can, Ergene, Şahan ve Öztürk, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 288.

hukuku; Türk kanunlar ihtilafı kuralları uyarınca, gerekli yerlerde atıflara dikkat ederek ve kamu düzenine aykırılık hususu göz ardı etmeden uygulaması gerekmektedir¹⁵. Bu sebeple, yabancı hukuku uygularken hâkim, ilgili hukukun; mevzuat, milletlerarası sözleşmeler, yargı kararları, doktrin, teamüller dâhil temin ederek yabancı devlet mahkemesinin uyuşmazlığa uygulanacak kuralı tatbik edeceği biçimde ve bir bütün şeklinde yorumlamak suretiyle uygulamalıdır¹⁶. Tespit edilen yabancı hukukun muhtevasının Türk hukuku ile aynı olmaması da bu durumu değiştirmeyecek olup yabancı hukuk ülkesi bu hukuku nasıl uyguluyorsa Türk mahkemesinde de aynı şekilde uygulanmalıdır¹⁷.

Hâkim burada, tespit ettiği yabancı hukuku; re 'sen, kendi hukuk düzeninin (Türk hukukunun) bir emri olarak, tarafların talebine bağlı olmadan ve takdir yetkisi bulunmadan uygulayacaktır¹⁸. Aksi bir durum, Hukuk Muhakemeleri Kanunu¹⁹ m. 33'te yer alan hâkimin Türk hukukunu re 'sen uygulaması gerekliliğine aykırı olup Türk hukukunun yanlış uygulanması manasına gelecektir²⁰. Dolayısıyla, yabancı hukukun Türk mahkemeleri nezdinde uygulanması gerektiğini belirten aslî hukuk kaynağının Türk hukuku olduğu ifade edilmektedir²¹. Ancak yabancı hukukun uygulanmasının hukukî dayanağı Türk hukuku olsa da, daha önce de değinildiği üzere, uygulanacak hukukun ait olduğu devlet mahkemesinin uygulayacağı kapsamda ve şekilde uygulama mükellefiyeti

¹⁵ Güngör, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, 102.

¹⁶ A. Gündüz Ökçün, *Devletler Hususi Hukukunda Kazanılmış Hakların Tanınması ve Kamu Düzeni*, (Ankara: Sevinç Matbaası, 1967), 3; Muammer Raşit Seviğ, *Türkiye Cumhuriyeti Kanunlar İhtilafı Kaidelerinin Sentezi*, (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1941), 21; Osman Fazıl Berki, *Devletler Hususi Hukuku 2. Cilt*, (Ankara: Güzel Sanatlar Matbaası, 1966), 116; Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 198; Şanlı, Esen ve Ataman- Figenmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 69-70; Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 157; Güngör, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, 104; Tekinalp, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 48; Can, Ergene, Şahan ve Öztürk, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 292; Özçelik, "Yabancı Hukukun Uygulanması", 201; Yaşar, "Yabancı Hukukun Uygulanması", 86.

¹⁷ Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 179; Can, Ergene, Şahan ve Öztürk, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 292.

¹⁸ Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 192; Can Yöney, *Yabancı Hukukun Uygulanması*, (İstanbul: Oniki Levha Yayıncılık 2018), 26; Şanlı, Esen ve Ataman- Figenmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 70; Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 151; Akıncı, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 13; Doğan, Yılmaz ve Ayhan İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 247; Güngör, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, 99; Tekinalp, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 48; Can, Ergene, Şahan ve Öztürk, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 288; Toker ve Ruhi, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 23-24.

¹⁹ RG: 4.2.2011/27836.

²⁰ Doğan, Yılmaz ve Ayhan İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 250; Güngör, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, 102.

²¹ Ökçün, *Devletler Hususi Hukuku*, 5; Güngör, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, 99.

milletlerarası hukukun bir gereğidir²². Zira uygulanacak hukuk, “*hukuk*” olma sıfatını ve meşruiyetini yabancı hukuk sisteminden almaktadır²³.

Yabancı hukukun uygulanmasının, yabancı hukukun uygulanması gerekliliğinin tespiti ile başlayacağı kabul edilmiş olup bu uygulamada, yabancı hukukun uygulanabilmesi için ilgili devlet ile Türkiye arasında karşılıklı bir işlem şartı aranmamaktadır²⁴. Ayrıca söz konusu devletin Türkiye tarafından resmen tanınmış olması da zorunlu görülmemekte ve hukuk kurallarının yabancı bir ülkede fiilen uygulanmış olması yeterli görülmektedir²⁵.

Bahsi geçtiği üzere hâkim, Türk kanunlar ihtilâfı kurallarına göre uyuşmazlığa uygulanacak hukuku yabancı hukuk olarak tespit etmişse, kural olarak, yabancı hukuku uygulamakla mükelleftir²⁶. Hâkimin yabancı hukuku uygulaması gerektiğine ilişkin bu kuralın, hâkimin hukuku bildiği (*jura novit curia*) faraziyesine dayanılarak konulduğu ileri sürülmektedir²⁷. Ancak hâkimin, uyuşmazlığa uygulanması gereken yabancı maddî hukuku, iç hukukta olduğu gibi biliyor olması farz edilemez²⁸. Zira hâkim, Türk hukuku eğitimi almış olduğundan bu ilkedен anlaşılması gereken hâkimin yalnızca kendi hukukunu bildiğidir²⁹. Bu sebeple, hâkimin kendi iç hukuku için geçerli olan *jura novit curia* faraziyesi, yabancı hukuk açısından doğal olarak ileri sürülemeyecektir³⁰. Kaldı ki

²² Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 191; Erdoğan Göğçer, *Devletler Hususi Hukuku - Kanunlar İhtilâfı*, (Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1975), 131; Erkan, “Milletlerarası Özel Hukuk”, 547-548; Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 157; Güngör, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, 100-101.

²³ Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 190; Şanlı, Esen ve Ataman- Figenmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 69; Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 155.

²⁴ Faruk Kerem Giray, “Milletlerarası Özel Hukuk Hakkaniyetinin 5718 Sayılı MÖHUK Kapsamında Değerlendirilmesi”, *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 9/1 (2012): 559; Güngör, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, 99- 100.

²⁵ Göğçer, *Devletler Hususi Hukuku*, 133; , Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 157; Giray, “Milletlerarası Özel Hukuk”, 559; Güngör, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, 100.

²⁶ Güngör, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, 99.

²⁷ Tekinalp, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 48. Yaşar, “Yabancı Hukukun Uygulanması”, 84.

²⁸ Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 156; Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 179; Yaşar, “Yabancı Hukukun Uygulanması”, 84.

²⁹ Doğan, Yılmaz ve Ayhan İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 247; Güngör, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, 101; Can, Ergene, Şahan ve Öztürk, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 295; Toker ve Ruhi, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 24.

³⁰ Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 191; Yöney, *Yabancı Hukuk*, 63; Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 150; Şanlı, Esen ve Ataman- Figenmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 75; Doğan, Yılmaz ve Ayhan İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 247; Güngör, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, 101; Can, Ergene, Şahan ve Öztürk, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 295; Toker ve Ruhi, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 24; Anbarlı Bozatay ve Turan, “Kanunlar İhtilâfı Kuralları”, 41.

hâkimin yabancı hukuku bilmemesi hayatın olağan akışına uygun olan olup aksi durum hâkime içinden çıkamayacağı bir mükellefiyet yüklemek manasına gelir³¹.

Hâkimin yabancı hukuku bildiği faraziyesi teorik olmakla birlikte hâkimin yetkili yabancı hukukun muhtevasını bilmesi hâlinde, bir araştırmaya gerek duymadan yabancı hukuku olaya uygulayarak uyuşmazlığı maddî çözüme kavuşturabileceği de ifade edilmektedir³². Ancak yine değinildiği üzere, hâkimin kendi iç hukukunu bildiğini kabul etmek bile bir faraziyeyken, hâkimin yabancı hukukun muhtevasını bilmesi genellikle olası olmayıp hâkimin hukuka erişimi hususunda yardım talep etmesi elzemdir³³.

Hâkime yabancı hukuku re'sen uygulama sorumluluğu yüklense de yabancı hukuk hükümlerine ulaşmak için hâkimin uygun gördüğü her türlü yola başvurma imkânı bulunmaktadır³⁴. Bu bağlamda, Türkiye, 1968 tarihli “*Yabancı Hukuk Hakkında Bilgi Edinilmesine Dair Avrupa Sözleşmesi*”³⁵ ne üye olduğundan, bu Sözleşme kapsamında hâkim, Adalet Bakanlığı aracılığıyla ve Sözleşmeye taraf ülke yabancı konsoloslukları yardımıyla ilgili yabancı hukuk bilgisini edinebilir veya yabancı ülkelerde yer alan Türk konsolosluklarından yardım alabilir³⁶. Yine Türkiye'nin taraf olduğu adli yardım anlaşmaları yahut diğer yardımlaşmalar kapsamında mahkemeler, Adalet Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü aracılığıyla bilgi talep edilebileceği gibi, Dışişleri Bakanlığı vasıtasıyla da hukuku hakkında bilgi edinilmesi istenen devletin

³¹ Ergin Nomer, *Davada Yabancı Kanun*, (İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1972), 158; Doğan, Yılmaz ve Ayhan İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 247; Güngör, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, 101.

³² Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 194; Şanlı, Esen ve Ataman- Figenmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 75; Nomer, *Yabancı Kanun*, 88; Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 156; Doğan, Yılmaz ve Ayhan İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 252; Yaşar, “Yabancı Hukukun Uygulanması”, 84.

³³ Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 191; Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 156; Can, Ergene, Şahan ve Öztürk, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 295 -296.

³⁴ Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 196; Nomer, *Yabancı Kanun*, 88; Akıncı, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 14; Şanlı, Esen ve Ataman- Figenmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 76; Doğan, Yılmaz ve Ayhan İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 247; Güngör, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, 101; Yöney, *Yabancı Hukuk*, 97; Tokar ve Ruhi, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 24; Özçelik, “Yabancı Hukukun Uygulanması”, 201.

³⁵ RG 29.05.1975/15249

³⁶ Akıncı, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 14; Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 182; Şanlı, Esen ve Ataman- Figenmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 76; Doğan, Yılmaz ve Ayhan İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 253; Güngör, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, 101; Tekinalp, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 48; Can, Ergene, Şahan ve Öztürk, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 296; Tokar ve Ruhi, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 24; Özçelik, “Yabancı Hukukun Uygulanması”, 203-205; Anbarlı Bozatay ve Turan, “Kanunlar İhtilafı Kuralları”, 42; Yaşar, “Yabancı Hukukun Uygulanması”, 90-91.

konsolosluklarından da yardım alabilmektedir³⁷. Ayrıca mahkeme, yabancı hukukun içeriğini öğrenmek için bilirkişilerden, hukukî mütalaalardan, ilmî çalışmalardan, hukuk fakültelerinden ve enstitülerinden yararlanabilir³⁸.

Yetkili yabancı hukukun hâkim tarafından bilinmemesi yahut bazen ulaşılmaması söz konusu olabildiğinden, MÖHUK m.2/1 uyarınca hâkim, yabancı hukukun muhtevasına ulaşmak için dava sürecinde taraflardan da yardım isteyebilir. Zaten, uygulamada yabancı hukukun tespitine yarayan en önemli metot, uyuşmazlık taraflarının yabancı hukukun uyuşmazlığı ilgilendiren kısımlar hakkında bilgi ve belgeleri mahkemeye sunmasıdır³⁹. Tarafların yabancı hukukun içeriğini temin etme zorunluluğu bulunmamakla birlikte, kendinden yardım talep edilen tarafın mahkemeye bu katkıyı sağlaması kendi yararına olup aksi takdirde müteakip fıkra (MÖHUK m. 2/2) uyarınca Türk iç hukukunun uygulanmasına sebebiyet verilecektir⁴⁰. Zira Türk kanunlar ihtilâfi kurallarına göre uygulanması gereken yabancı hukukun olaya ilişkin hükümleri tüm araştırmalara ve taraflardan en az birinin yardımına rağmen tespit edilememesi hâlinde yabancı hukukun uygulanması fiilen mümkün olmayacaktır⁴¹.

Eskiye nazaran bilgiye ulaşmanın çok daha kolay olduğu günümüzde, hâkim ve tarafların gerekli çabayı göstererek kanunlar ihtilâfi kurallarının uygulanmasını öngördüğü yabancı hukuku uygulamasının esas olması gerektiği ifade edilmektedir⁴². Zira günümüzde, yabancı hukukun muhtevası hakkında bilgi edinilememesi, kapalı rejime sahip veya iç

³⁷ Akıncı, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 14; Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 158; Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 182; Şanlı, Esen ve Ataman- Figenmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 77; Doğan, Yılmaz ve Ayhan İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 253; Güngör, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, 101; Can, Ergene, Şahan ve Öztürk, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 296; Tokar ve Ruhi, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 24; Anbarlı Boztaş ve Turan, “Kanunlar İhtilâfi Kuralları”, 42.

³⁸ Akıncı, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 14; Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 158; Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 183; Şanlı, Esen ve Ataman- Figenmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 77-78; Doğan, Yılmaz ve Ayhan İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 253; Can, Ergene, Şahan ve Öztürk, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 296; İlyas Arslan, “Yabancı Unsurlu Özel Hukuk Uyuşmazlıklarında Yabancı Hukukun İçeriği Hakkında Bilgi Edinilmesinde Bilirkişinin Rolü”, *Türkiye Adalet Akademisi*, 0/51 (2022): 305. <https://doi.org/10.54049/taad.1140168>.

³⁹ Akıncı, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 14; Güngör, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, 101-102.

⁴⁰ Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 194-195; Nomer, *Yabancı Kanun*, 159; Şanlı, Esen ve Ataman- Figenmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 75-76; Doğan, Yılmaz ve Ayhan İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 254; Güngör, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, 102; Tokar ve Ruhi, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 24; Yaşar, “Yabancı Hukukun Uygulanması”, 90.

⁴¹ Akıncı, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 15.

⁴² Akıncı, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 15; Şanlı, Esen ve Ataman- Figenmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 79.

savaş/ anarşide bulunan ülkeler haricinde, daha ziyade hâkimin kullandığı vasıtaların eksikliği yahut yanlışlığından kaynaklanmaktadır⁴³. Kaldı ki Türk mahkemelerinin belirtilen yöntemlere başvurmaksızın doğrudan Türk hukukunu uygulaması ya da araştırma sürecinde yeterli özeni göstermeksizin yalnızca yabancı hukuka ulaşamadığı gerekçesiyle Türk hukukunu uygulaması, MÖHUK m. 2'ye açıkça aykırılık oluşturur ve bu durum, kanun yoluna başvuru sebebi sayılır⁴⁴. Zira bu şekilde verilen kararlar, HMK m. 341 ve m.361 kapsamında kanun yoluna tabii olup yine aynı Kanun'un 371. maddesi uyarınca *hukukun yanlış uygulanmasından* kaynaklı olarak bozma sebepleri arasında yer almaktadır. Aynı şekilde, hâkimin yabancı hukuku doğru belirlemesine rağmen bu hukukun içeriğini doğru tespit edememesi veya hatalı uygulaması durumunda, taraflar için üst yargı mercilerine başvurma hakkı doğacaktır⁴⁵.

Son olarak, MÖHUK m. 2'nin müteakip üçüncü fıkrasında ise kişisel statü ve aile hukukuna ilişkin uyuşmazlıklarda atıf usulüne özellikle değinilmiştir. Buna göre, uygulanacak yabancı hukukun kanunlar ihtilâfi kurallarının başka bir hukuku yetkili kılması durumu, yalnızca kişisel statü ve aile hukukuna ilişkin uyuşmazlıklarda dikkate alınır ve bu durumda yalnızca yetkili kılınan hukukun maddî hukuk hükümleri uygulanır. Aile ve şahsın hukukuna ilişkin meselelerde hâkim, atıf usulüne göre yetkili yabancı hukukun kanunlar ihtilâfi kurallarını öncelikli olarak uygulayacaktır⁴⁶. Nitekim yetkili kılınan yabancı hukukun, kanunlar ihtilâfi kurallarının uyuşmazlığın çözümünü hâkimin hukukuna yahut üçüncü bir devletin hukukuna havale etmesi durumunda, ilgili hukukların maddî hukuku uygulanarak uyuşmazlık çözüme kavuşturulacaktır⁴⁷.

Sonuç olarak, hâkim, yabancılık unsuru içeren hukukî bir uyuşmazlıkta uygulanacak hukuku MÖHUK hükümleri uyarınca re 'sen belirleyecek; kanun, milletlerarası sözleşmeler ve tarafların yardımıyla sağlanan imkânlar çerçevesinde gerekli araştırmaları

⁴³ Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 160; Şanlı, Esen ve Ataman- Figenmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 79 -80.

⁴⁴ Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 200-201; Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 183; Şanlı, Esen ve Ataman- Figenmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 80-81; Özçelik, "Yabancı Hukukun Uygulanması", 199.

⁴⁵ Güngör, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, 104.

⁴⁶ Şanlı, Esen ve Ataman- Figenmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 165; Toker ve Ruhi, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 24; Çiçek Özgür, *Milletlerarası Özel Hukukta Evlilik Birliğinin Kurulması ve Sona Ermesi*, (Ankara: Adalet Yayınevi, 2020), 348.

⁴⁷ Toker ve Ruhi, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 24-25.

yaparak, yetkili yabancı hukukun hükümlerini tespit edecek ve bu hükümleri uygulayarak ilgili uyuşmazlığı çözüme kavuşturacaktır.

1.2.2. Kamu Düzeni Müdahalesi

Kamu düzeni müdahalesi MÖHUK m. 5 kapsamında düzenleme bulmaktadır. Buna göre; yetkili yabancı hukukun somut olaya uygulanacak hükmü, Türk kamu düzenine açıkça aykırıysa, bu hükmün uygulanmayacağı düzenlenmektedir. Ancak bu durumda her zaman doğrudan Türk hukukunun uygulanacağı belirtilmemiş, gerekli görülen hâllerde Türk hukukunun uygulanabileceği öngörülmüştür. Bu yönüyle MÖHUK m. 5'in kaleme alınış şekli, Kanun'un lex fori 'ye ilişkin yaklaşımını da açıkça ortaya koymaktadır⁴⁸. Bu durumda, yabancı hukukun Türk kamu düzenine aykırı olması hâlinde, öncelikle yabancı hukukun aykırılık taşımayan hükümlerinin uygulanabilirliği araştırılacak; yalnızca bu mümkün olmadığında, son çare olarak Türk hukuku devreye girecektir⁴⁹. Görüleceği üzere, kamu düzenine aykırılık durumunda dahi doğrudan lex fori'nin uygulanması öngörülmemekte; bunun yerine, lex causae 'nın kamu düzenine aykırı olmayan hükümlerinin dikkate alınmasına olanak tanımaktadır⁵⁰.

Türk hukuku ile yabancı hukuk arasındaki farklılıklar, yabancı hukukun uygulanmasına doğrudan engel teşkil etmese de; farklılığın Türk hukukunun özünü açıkça çelişir nitelikte olması hâlinde, bu hukukun Türk kamu düzenine aykırı hükümler barındırdığı kabul edilmektedir⁵¹. Zira kural olarak, ilgili uyuşmazlığa Türk hâkimince yetkili yabancı

⁴⁸ Sibel Özel, "Milletlerarası Özel Hukukta Uygulanacak Hukukun Lex Fori Esasına Göre Belirlenmesi", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 28/2 (2022), 967.

⁴⁹ Özel, "Lex Fori Esası", 967; Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 86; Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 133-134; Solmaz Bilici, "Türk Kanunlar İhtilafı", 978.

⁵⁰ Özel, "Lex Fori Esası", 967; Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 133-134.

⁵¹ Ayfer Uyanık Çavuşoğlu, *Türk Milletlerarası Özel Hukukunda Boşanma*, (İstanbul: Beta Yayınları, 2006), 168; Ziya Akıncı ve Cemile Demir Gökyayla, *Milletlerarası Aile Hukuku*, (İstanbul: Vedat Yayıncılık, 2010), 156; Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 265; Doğan, Yılmaz ve İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 349; Akıncı, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 20-21; Şanlı, Esen ve Ataman-Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 87; Tekinalp, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 45; Ayşe Elif Ulusu Karataş, "Geçici Koruma Altındaki Suriye Vatandaşlarının Çocuk Yaşta Evliliklerinin Mukayeseli Hukuka ve Türk Hukukuna Göre Geçerliliği", *İstanbul Hukuk Mecmuası*, 78/1 (2020): 59. 10.26650/mecmu.2020.78.1.0002; Can, Ergene, Şahan ve Öztürk, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 33; Toker ve Ruhi, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 47-48; Ali Er, "Yabancı Boşanma Kararlarının Türkiye'de Tanınması", *Eskişehir Barosu Dergisi*, 8 Mart Dünya Kadınlar Günü Özel Sayısı (2025), 37. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/eskibd/issue/88464/1653726>; Zeynep Derya Tarman, "Milletlerarası Evlât Edinme Hukukunda Kamu Düzeni Engeli", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 60/2

hukukun uygulanmasına öncelik tanınmalı, kamu düzeni müdahalesi istisnai hâllerde uygulanmalıdır⁵².

Kamu düzenine açıkça aykırılıktan bahsedebilmek için uygulanacak hukukun kamu düzeni açısından Türkiye'deki sonuçları ve eşlerden birinin Türk vatandaşı olup olmadığının yahut ilişkinin Türkiye'de gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğinin etraflıca değerlendirilmesi gerekir⁵³. Dolayısıyla, kamu düzeninin her somut olayda farklı hâllerde tezahür edebileceği göz önünde bulundurulduğunda, yabancı hukukun uygulanmasının kamu düzenine zeval getireceğinin tespiti ilgili mahkemece tüm şart ve hâller göz önünde bulundurularak titiz bir şekilde yapılmalıdır⁵⁴.

1.3. Boşanma Statüsünün Tespiti

Hukuka uygun olarak gerçekleştirilen bir evlilik; ölüm, ölüm karinesi, gaiplik ve butlan gibi durumların yanında, mahkeme kararıyla boşanmaya bağlı olarak da sona erebilmektedir⁵⁵. Boşanma, eşler hayattayken hukukumuzun öngördüğü şekilde ve sebeplere dayalı olarak eşlerden birinin açacağı dava ile hâkim kararıyla, geçerli olarak kurulmuş bir evlilik birliğinin sona erdirilmesi olarak tanımlanabilmektedir⁵⁶.

(2011), 338. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/auhfd/issue/42483/511770>; Solmaz Bilici, “Türk Kanunlar İhtilafı”, 977-981.

⁵² Özel, “Lex Fori Esası”, 967; Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 146; Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 87; Tekinalp, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 45; Güngör, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, 109; Ulusu Karataş, “Geçici koruma”, 59; Can, Ergene, Şahan ve Öztürk, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 332.

⁵³ Akıncı, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 85; Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 84; Toker ve Ruhi, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 49.

⁵⁴ Şanlı, Esen, Ataman Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 84; Can, Ergene, Şahan ve Öztürk, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 332-333; Güngör, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, 114; Tarman, “Milletlerarası Evlât Edinme”, 338; Solmaz Bilici, “Türk Kanunlar İhtilafı”, 977.

⁵⁵ Mustafa Dural, Tufan Ögüz ve Mustafa Alper Gümüş, *Türk Özel Hukuku Cilt III Aile Hukuku*, (İstanbul: Filiz Kitabevi, 2025), 105-106; Bilge Öztan, *Aile Hukuku*, (Ankara: Turhan Kitabevi, 2015), 569-571; Mehmet Erdem ve Aslı Makaracı Başak, *Aile Hukuku*, (Ankara: Seçkin Yayınları: 2024), 101; Süleyman Yılmaz ve Abdülkerim Yıldırım, *Temel Hukuk Dizisi Medeni Hukuk – I (Thd) (Başlangıç Hükümleri – Kişiler Hukuku – Aile Hukuku)*, (Ankara: Seçkin Yayınları, 2023), 221-22; Şanlı Esen ve Ataman Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 163; Doğan, Yılmaz ve Ayhan İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 347; Ahmet Ayar, “Evliliğin Sona Ermesi”, içinde *Aile Hukuku*, ed., Şebnem Akipek Öcal ve Hayrunnisa Özdemir, (Ankara: Seçkin Yayınları, 2024), 126.

⁵⁶ Dural, Ögüz ve Gümüş, *Aile Hukuku*, 556; Erdem ve Makaracı Başak, *Aile Hukuku*, 102; Doğan, Yılmaz ve İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 347; Can, Ergene, Şahan ve Öztürk, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 441; Ayar, “Evliliğin Sona Ermesi”, 126.

Türk hukukunda boşanma, ancak mahkeme kararıyla gerçekleşebilir⁵⁷. Buna karşın boşanma bazı hukuk sistemlerinde farklı esaslara bağlanmıştır⁵⁸. Dünyada, boşanmayı hiç kabul etmeyen ülkeler olduğu gibi, bazı ülkelerde boşanma yetkisi idari makamlara verilmiş; bazı ülkelerde ise bireylerin herhangi bir resmi makama başvurmaksızın kendi iradeleriyle boşanma işlemini gerçekleştirebilmelerine imkân tanınmıştır⁵⁹.

Boşanmada ülkeler arası bu denli farklılıkların var olduğu gözetildiğinde, boşanmanın farklı ülke vatandaşları arasında gerçekleştirilmesinde uygulanacak hukukun tespiti son derece önemlidir⁶⁰. Yabancı ülkelerde gerçekleştirilen boşanmaların Türkiye’de doğuracağı hukukî sonuçlar için ise özellikle taraflardan birinin Türk vatandaşı olduğu hâller önem arz etmektedir⁶¹.

Yabancılık unsuru içeren boşanma ve ayrılığa ilişkin uyuşmazlıklarda uygulanacak hukuk, MÖHUK m.14/1 kapsamında düzenlenmektedir. MÖHUK m.14/1 kapsamındaki düzenlemeyle eşler arasındaki eşitlik prensibine uyulmuş ve evlenmenin genel hükümlerinde yetkili olan hukuk ile aynı doğrultuda düzenlemelere yer verilmiştir⁶². Bu maddeye göre; boşanma ve ayrılık sebepleri ve hükümleri, eşlerin müşterek millî hukukuna tâbidir. Boşanma niyetindeki tarafların ayrı vatandaşlıkta olmaları durumunda ise müşterek mutad mesken hukuku, bunun bulunmadığı hâlde son basamakta Türk hukuku uygulanmaktadır. Son basamakta müşterek bağlama noktasını terk etmek, bir zorunluluk gereği son çare olarak ortaya çıkmaktadır⁶³. Bu düzenlemeden anlaşılacağı üzere, yabancılık unsuru içeren boşanma uyuşmazlıklarında doğrudan Türk maddî hukukunun uygulanması son derece hatalı olacaktır⁶⁴.

⁵⁷ Erdem ve Makaracı Başak, *Aile Hukuku*, 147; Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 260; Çelikel Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 269.

⁵⁸ Can, Ergene, Şahan ve Öztürk, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 441.

⁵⁹ Doğan, Yılmaz ve İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 347; Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 269; Can, Ergene, Şahan ve Öztürk, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 441.

⁶⁰ Doğan, Yılmaz ve İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 348.

⁶¹ Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 269.

⁶² Doğan, Yılmaz ve İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 348-349.

⁶³ Doğan, Yılmaz ve İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 349.

⁶⁴ Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 163

1.3.1. Müşterek Millî Hukuk

MÖHUK m. 14'ün lafzından anlaşılacağı üzere eşlerin müşterek millî hukukuna öncelik tanınmaktadır. Müşterek millî hukukun ilk seçenek olarak kabul edilmesinin temel nedeni ise bu hukukun tarafların ortak menfaatine en uygun olan hukuk olmasından kaynaklanmaktadır⁶⁵.

Eşlerin müşterek millî hukukları tespit edilirken tarafların çifte yahut çok vatandaşlığa sahip olması ve bu kişilerin vatandaşlıklarından birinin Türk vatandaşlığı olması durumunda MÖHUK m.4/1-b uygulanacaktır. Buna göre, *birden fazla devlet vatandaşlığına sahip olanlar hakkında, bunların aynı zamanda Türk vatandaşı olmaları hâlinde Türk hukuku uygulanır*. Burada, müşterek millî hukukun tespitinde kişinin vatandaşlıklarından birinin Türk vatandaşlığı olması durumunda Türk vatandaşlığının esas alınması makul olmaktadır⁶⁶.

Birden fazla vatandaşlığa sahip eşlerden birinin, vatandaşlıklarından bir tanesinin Türk vatandaşlığı olması ve öteki yabancı vatandaşlığının da diğer eşle ortak bir vatandaşlık olması durumunda, ilk akla gelen müşterek yabancı millî hukukun uyumsuzluklara uygulanmasıdır. Ancak tarafların müşterek yabancı millî hukukları bulunsa da; kişinin münhasıran Türk vatandaşlığının dikkate alınması ve bu kişilerin ayrı vatandaşlığa sahipmiş gibi kabul edilerek yetkili hukukun tespit edilmesi gerektiği ifade edilmektedir⁶⁷. Zira hiçbir devletin, yabancı hukukun uygulanması namına kendi vatandaşlığını hiçe sayması olağan bir durum değildir⁶⁸. Dolayısıyla, çok vatandaşlığa sahip eşlerden birinin, vatandaşlıklarından biri Türk vatandaşlığıyken diğer vatandaşlığının eşiyile müşterek olması hâlinde dahi, tarafların müşterek millî hukuklarının bulunduğu cihetle, ilgili yabancı hukukun uygulanmasının mümkün olmadığı ifade edilmektedir⁶⁹. Nitekim eşlerden birinin İtalyan, diğerinin ise hem Türk hem de İtalyan vatandaşı olduğu bir boşanma davasında Yargıtay, öncelikle MÖHUK m.

⁶⁵ Gülüm Bayraktaroğlu Özçelik, “Kanunlar İhtilâfı Hukukunda Olumlu Vatandaşlık İhtilâflarının Çözümü ve MÖHUK m. 4(1)(b) ve (c) Hükümlerinin Değerlendirilmesi”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 19/1 (2015): 136, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ahbvuhfd/issue/48100/608220>; Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 349.

⁶⁶ Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 352.

⁶⁷ Ata Sakmar, *Devletler Hususi Hukukunda Boşanma*, (İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1976), 119.

⁶⁸ Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 352.

⁶⁹ Uyanık Çavuşoğlu, *Boşanma*, 46; Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 353.

4/b hükmünü uygulayarak çifte vatandaş olan eş açısından Türk vatandaşlığını esas almış ve MÖHUK m. 14/1 uyarınca tarafların ortak milli hukuklarının bulunmadığı sonucuna ulaşmıştır⁷⁰.

1.3.2. Müşterek Mutad Mesken Hukuku

Basamaklı olarak belirlenen m.14/1 düzenlemesinin ikinci basamağında yer alan hükme göre, eşlerin millî hukukunun bulunmaması durumunda müşterek mutad mesken hukuku uygulanır. Mutad mesken ise genel olarak, bir kişinin fiili olarak yaşamını ve hayat ilişkilerini sürdürdüğü yer ve mekân olarak tanımlanabilir⁷¹. Bu durumda, kişilerin birden fazla mutad meskeni bulunabilir. Bu hâlde, MÖHUK m. 4/c hükmü kıyasen uygulanmak suretiyle tarafların “*daha sıkı ilişki içinde buldukları*” mutad mesken hukukunun tercih edilmesi gerektiği ifade edilmektedir⁷². Buna karşın, bir başka görüşe göre; mutad mesken kişinin fiilî olarak hayatının merkezini kurduğu yer olduğundan, bu minvalde kişinin mutad meskeninin baştan doğru tespit edilmesi durumunda, herhangi bir hükmün kıyasen uygulanmasına gerek olmayacağı ifade edilmektedir⁷³.

MÖHUK m. 14/1 kapsamında yer alan “*mesken*” kavramı ise doktrinde farklı yorumlanmaktadır. Nitekim burada, maddede belirtilen müşterek olması gereken yerin “*mesken*” değil “*ülke*” olduğu ifade edilmektedir⁷⁴. Bu nedenle eşlerin müşterek konutunun bulunup bulunmadığından ziyade davanın açıldığı tarihte her ikisinin de aynı ülkede bulunup bulunmadığı araştırılmalıdır⁷⁵. Zira taraflar genellikle boşanma ve ayrılık davası açılma sürecinde fiilen aynı meskende bulunmamakta ve müşterek mutad bir konutları bulunmamaktadır⁷⁶. Bu nedenle, tarafların her ikisinin de Türkiye’de yaşıyor olması durumu, müşterek mutad mesken hukuku olarak Türk hukukunun uygulanması için yeterlidir⁷⁷. Ancak eşlerin boşanma davasının açılması öncesinde mutad meskenlerini

⁷⁰ Yargıtay 2. Hukuk Dairesi, 13.02.2008, E. 2007/4214, K. 2008/1476. Nuray Ekşi, *5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun'a İlişkin Yargıtay Kararları*, (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2010), 2-5.

⁷¹ Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 122; Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 44-45; Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 187.

⁷² Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 258.

⁷³ Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 354.

⁷⁴ Güngör, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, 150.

⁷⁵ Güngör, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, 150.

⁷⁶ Güngör, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, 150; Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 355.

⁷⁷ Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 355

farklı bir ÷lkeye taşımaları hâlinde, artık müşterek mutad bir meskenden bahsedilemeyeceği için müşterek mutad mesken bağlama kuralı uyarınca bir hukuk tespit edilemeyecektir⁷⁸.

1.3.3. Türk Hukuku

MÖHUK m.14/1'de sayılan ve taraflar arasında müşterek bir hukukun bulunmaması hâlinde son seçenek olarak Türk hukukunun uygulanması gerektiği düzenlenmiştir. Yani boşanmaya uygulanacak hukukta ilk önce tarafların müşterek millî hukuku, bulunmaması hâlinde tarafların müşterek mutad mesken hukuku, bunun da bulunmaması hâlinde en son Türk hukukunun uygulanması kanunun lafzındandır.

Tarafların müşterek millî hukuklarının bulunmaması yahut tespit edilememesi durumunda, basamak atlanarak doğrudan Türk hukukunun uygulanması hem hukukun yanlış uygulanması manasına gelir hem de milletlerarası özel hukuk hakkaniyetiyle bağdaşmaz⁷⁹. Bu durumda, öncelikle bir sonraki basamakta yer alan müşterek mutad hukukun tespiti ve bu hukuka göre karar verilmesi gerekmekte olup ancak ilgili mutad mesken hukukunun tespit edilememesi durumunda Türk hukuku son çare olarak uygulanmalıdır⁸⁰. Bu durum, milletlerarası özel hukukun hakkıyla uygulanmasının yanında tarafların hukukî menfaatlerinin korunmasını açısından da önem arz etmektedir⁸¹.

1.4. Özellik Gösteren Hâller

1.4.1. Yetkili Hukukun Hukuk Seçimine Cevaz Vermesi

Türk hukukunda aile hukukundan kaynaklanan meseleler yönünden sadece evlilik malları bakımından hukuk seçimi imkânı tanınmaktadır⁸². Evlilik mallarına uygulanacak hukuk dışında yer alan; boşanma, evliliğın şartları, velayet ve nafaka gibi konularda

⁷⁸ Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 355.

⁷⁹ Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 358.

⁸⁰ Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 358.

⁸¹ Gülören Tekinalp ve Ayfer Uyanık, *Milletlerarası Özel Hukuk – Bağlama Kuralları*, (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2016), 167; Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 357-358.

⁸² Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 359.

uygulanacak hukuk, hâkim tarafından MÖHUK kapsamında yer alan objektif bağlama kurallarına göre re 'sen tespit edilmektedir'⁸³.

MÖHUK m. 14 kapsamında öngörülen basamaklı bağlama kuralı, boşanmaya uygulanacak hukuk bağlamında taraflara herhangi bir seçim hakkı tanımamıştır⁸⁴. Zira bu Kanun maddesinin emredici nitelikte olması hasebiyle tarafların boşanmaya ilişkin uyuşmazlığında Kanun'un öngördüğünden başka bir hukukun uygulanması talebi mahkemelerce göz ardı edilmelidir⁸⁵. Yani, boşanma ve ayrılığa ilişkin uyuşmazlıklarda uygulanacak hukuk hakkında tarafların anlaşarak Türk hukukunu yahut müşterek millî hukuka bakılmadan, müşterek mutad mesken hukukunun uygulanmasının kararlaştırılması söz konusu olmayıp buna ilişkin talepler dikkate alınmamaktadır⁸⁶. Nitekim Kanun'da açık bir şekilde hukuk seçimine imkân tanınmayan hâllerde, hâkimin taraflardan gelebilecek bu yöndeki talepleri dikkate almaması gerektiğinden, Yargıtay kararları da bu yönde şekillenmektedir⁸⁷.

Eşlerin müşterek millî hukukunun yahut müşterek mutad mesken hukukunun boşanmaya uygulanacak hukuk bakımından seçme imkânı vermesi durumunun ayrı değerlendirilmesi gerekmektedir⁸⁸. Burada, tarafların bu doğrultuda bir anlaşma yapmaları hâlinde

⁸³ Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 359.

⁸⁴ Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 272; Can, Ergene, Şahan ve Öztürk, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 446

⁸⁵ Ekşi, *Milletlerarası Özel Hukuk El Kitabı*, 44-45.

⁸⁶ Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 359.

⁸⁷ Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 359; Yargıtay tarafından verilen bir kararda mahkeme, tarafların dava tarihinde her ikisinin de İngiliz vatandaşı olduğunu tespit etmiştir. Bu durum, davaya yabancılik unsuru kazandırmakta ve uyuşmazlığın Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun (MÖHUK) kapsamında değerlendirilmesini gerektirmektedir. MÖHUK'un 14. maddesi uyarınca, boşanma ve ayrılığa ilişkin sebepler ve sonuçlar, tarafların ortak millî hukukuna göre belirlenir. Tarafların İngiliz vatandaşı olması nedeniyle, bu davada uygulanması gereken hukuk İngiliz hukukudur. Ayrıca MÖHUK'un 2. maddesine göre, hâkim tarafların açık talebi olmasa bile yetkili olan yabancı hukuku kendiliğinden dikkate alarak uygulamakla yükümlüdür. Ancak yerel mahkeme, tarafların Türk hukukunun uygulanmasını talep ettikleri gerekçesiyle Türk hukukunu esas alarak karar vermiştir. Bu durum, geçerli olması gereken İngiliz hukukunun uygulanmaması sonucunu doğurmuş, dolayısıyla MÖHUK hükümlerine aykırı bir karar verilmiştir. Yüksek mahkeme, yerel mahkemenin bu değerlendirmesini hukuka uygun bulmamış ve kararı, doğru hukuk kuralları uygulanmadığı gerekçesiyle bozmuştur. Bu karar, yabancı unsurlu uyuşmazlıklarda Türk hâkimlerinin uygulanacak hukuku re'sen belirleme yükümlülüğünü ve tarafların ortak millî hukukunun bağlayıcılığını bir kez daha açıkça ortaya koymaktadır. Yargıtay 2. Hukuk Dairesi, 16.10.2019, E.2019/4761, K.2019/10295, https://www.kanunum.com/Yargitay/201910295/2HukukDairesi20194761E201910295K,16102019T_xxvid16833762_xxmid16833762_search#16833762, E.T. 16.02.2025.

⁸⁸ Aslı Bayata Canyaş, "Yabancı Unsurlu Boşanma Davalarında Hukuk Seçimi", *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 19/3 (2015): 16-17. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/789059>

mevzubahis anlaşmanın Türk mahkemelerince dikkate alınması gerektiğine dair bir görüş yer almaktadır⁸⁹. Buna göre, boşanmaya uygulanacak hukuk tespit edilirken atfın nazara alınması gerektiği gözetildiğinde, mahkemenin eşlerce seçilen hukuku uygulaması gerekmektedir⁹⁰. Nitekim müşterek hukukun, hukuk seçimine cevaz veren bir hukuk olması hâlinde; Türk hâkiminin seçilen hukuku, seçilen hukukun izin verdiği ölçüde etki tanıyarak uygulaması gerektiği ifade edilmektedir⁹¹. Zira Türk hâkiminin; uygulanacak olan yabancı hukuku, bu hukukun kendi hâkiminin uygulayacağı şekil ve sırayla uygulama zorunluluğu bulunmaktadır⁹². Dolayısıyla uyuşmazlığa uygulanacak yabancı hukukun bağlama noktası olarak ilk sırada taraf iradelerine yer vermesi durumunda hâkimin bunu dikkate almadan doğrudan ilgili hukuktaki objektif bağlama kurallarına geçmesi mümkün değildir⁹³. Sonuç olarak, yetkili hukukun taraflara hukuk seçme imkânı vermesi durumunda, Türk hâkimi tarafından bu seçimin dikkate alınması gerekmektedir.

1.4.2. Topal Evliliklerde Boşanma

Hukuk sistemlerinden birine göre geçerli bir diğerine göre geçerli olmayan evliliklere total evlilikler denilmektedir⁹⁴. Örneğin, evlenecek tarafların millî hukuku; farklı dinî yahut etnik kimlikteki kişilerle evlenilmesini yasaklamış olabilir⁹⁵. Bu hâlde evlenme engelini kamu düzenine aykırı olduğu ileri sürülmek suretiyle tarafların millî hukuku yerine hâkimin hukuku uygulanarak tarafların evlenmesine izin verilir ise eşlerin millî hukukuna göre geçersiz ama yapıldığı yer hukuku bakımından geçerli bir evlilik ortaya çıkmaktadır⁹⁶. Bu durum, özellikle boşanma yahut yeniden evlenme hâlinde problemlere neden olmaktadır⁹⁷. Zira hukuken boşanmanın söz konusu olması için geçerli bir evliliğin var olması gerekmekte; geçerli olmayan bir evlilik hakkında boşanma davası

⁸⁹ Bayata Canyaş, “Boşanma Davaları”, 16-17.

⁹⁰ Bayata Canyaş, “Boşanma Davaları”, 16-17.

⁹¹ Bayata Canyaş, “Boşanma Davaları”, 17.

⁹² Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 360-361.

⁹³ Canyaş, “Hukuk Seçimi”, 17-18; Aynı yönde bkz. Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 361-362.

⁹⁴ Sakmar, *Devletler Hususi Hukuku*, 123; Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 253-254; Doğan, Yılmaz ve İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 352; Nuray Ekşi, *Milletlerarası Özel Hukukta Medeni Olmayan Evliliklerin ve Adli Olmayan Boşanmaların Tanınması*, (İstanbul: Beta Yayınları, 2012), 2; Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 362.

⁹⁵ Doğan, Yılmaz ve İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 352.

⁹⁶ Doğan, Yılmaz ve İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 352; Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 171.

⁹⁷ Doğan, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 337; Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 171.

açılmamaktadır⁹⁸. Burada evliliğin varlığı meselesi, boşanma hakkında verilecek kararı doğrudan etkileyeceğinden, hâkim tarafından ön mesele olarak değerlendirilerek öncelikli çözüme kavuşturulması önem arz etmektedir⁹⁹. Dolayısıyla, derdest bir boşanma davasında boşanma yoluyla sona erdirilmek istenen bir evliliğin geçersiz olduğu iddia edilirse hâkimin öncelikle geçerli bir evliliğin bulunup bulunmadığını ön mesele olarak tespit etmesi gerekir¹⁰⁰. Evliliğin mevcut olup olmadığına ilişkin durum ise boşanmadan ayrı olarak evlenmeyi düzenleyen hükümler kapsamında değerlendirilir¹⁰¹.

Türk mahkemeleri nezdinde görülen boşanma davasında, evlenmenin hükümsüzlüğüne ilişkin uyuşmazlık ön mesele olarak değerlendirilse de bu uyuşmazlık, bağımsız bir problem olarak evliliğin hükümlerini düzenleyen MÖHUK m. 13/1 kapsamında tespit edilecek hukuka göre sonuçlandırılacaktır¹⁰². Ancak bu madde kapsamında tespit edilen ve tarafların millî hukukuna göre geçerli sayılmayan bir evliliğin yine bu millî hukuk uygulanmak suretiyle boşanma sebeplerine uygulanması bir takım sorunları da beraberinde getireceğinden bu aşamada millî hukuk yerine uygulanacak hukukun tespiti önem arz etmektedir¹⁰³. Zira eşlerin evliliğini geçerli olduğunu kabul etmeyen müşterek millî hukukun, boşanmaya uygulanacak hukukun belirlenmesinde kullanılması mümkün değildir¹⁰⁴. Kaldı ki bu hukukun geçersiz saydığı bir evlilikle alakalı olarak yine bu hukukun uygulanarak boşanma kararı verilmesi hukuk mantığı ile açıklanamaz¹⁰⁵.

⁹⁸ Öztan, *Aile Hukuku*, 643; Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 257; Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 165; Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 265; Akıncı, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 84; Doğan, Yılmaz ve İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 347; Can, Ergene, Şahan ve Öztürk, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 446; Gülüm Bayraktaroğlu Özçelik, “When migration meets private international law: issues of private international law in divorce actions of Syrian migrants under temporary protection before the Turkish courts”, *Journal of Private International Law*, 20/1 (2024): 236. <https://www.tandfonline.com/action/showCitFormats?doi=10.1080/17441048.2024.2338629>; Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 171.

⁹⁹ Doğa Elçin, “Milletlerarası Özel Hukukta Ön Sorun”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 0/33 (2018): 217. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/taad/issue/52649/693698>.

¹⁰⁰ Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 165; Ekşi, *Aile Hukuku Davaları*, 166; Bayraktaroğlu Özçelik, “Private International Law”, 236.

¹⁰¹ Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 169; Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 257.

¹⁰² Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 165-166; Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 265; Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 383.

¹⁰³ Tekinalp, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 172; Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 362.

¹⁰⁴ Doğan, Yılmaz ve İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 352-353; Tekinalp, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 172; Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 362.

¹⁰⁵ Doğan, Yılmaz ve İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 353.

Eşlerin müşterek millî hukukunun ilgili uyuşmazlığa uygulanmaması gerektiği kabul edilmekle beraber müşterek millî hukuk yerine hangi hukukun uygulanacağını tayini hususunda bir takım görüşler yer almaktadır.

Doktrinde yer alan ilk görüşe göre, mantıken uygulanması yerinde olmayan millî hukuk yerine genel uygulama alanına sahip olan *lex fori* uygulanmalıdır¹⁰⁶. Zira uyuşmazlık tarafı olan bu kişilerin kendi ülkelerinde zaten evli sayılmamaları hasebiyle millî mahkemelerine başvurma imkânları hukuken bulunmayıp özellikle Türkiye’de gerçekleşen boşanmalar bakımından Türk hukukunun uygulanması gerektiği savunulmaktadır¹⁰⁷.

Diğer görüşe göre ise; tarafların millî hukukunun uygulanamayacağı bu hâlde, hâkim tarafından boşanma hususunda öngörülen diğer bağlama kıstasları esas alınarak ya sonraki basamaktaki bağlama kuralını ya da kendi hukukunu uygulaması gerekir¹⁰⁸. MÖHUK bağlamında bu durum, tarafların müşterek millî hukuklarının uygulanmayarak müşterek mutad mesken hukukunun uygulanması, bu hukukun bulunmaması hâlinde ise Türk hukukunun uygulanması olarak karşımıza çıkmaktadır¹⁰⁹. Burada öngörülen bağlama kuralı basamağının atlanarak sonraki basamağın yahut hâkimin hukukunun boşanma statüsü olarak uygulanması, kamu düzeninden ziyade bir zorunluluk sonucu ortaya çıkmaktadır¹¹⁰. Bu görüşe benzer olmakla birlikte, doğrudan hâkimin kendi hukukunu uygulaması yerine öncelikle bir sonraki basamaktaki hukuku tespit etmesi bunu tespit edememesi hâlinde son çare olarak hâkimin yani Türk hukukunun boşanma statüsü olarak uygulanmasını savunan bir görüş de bulunmaktadır¹¹¹.

Boşanma yasağının uygulandığı hukukun uygulanmayarak Türk hukukunun uygulanması sonucu tarafların yeniden üçüncü bir kişiyle evlenmek istemesi hâlinde nasıl bir durumun ortaya çıkacağı da ayrıca tartışmalıdır¹¹². Zira tarafların evlenme ehliyet ve şartlarına uygulanacak müşterek millî hukuk, Türk kamu düzeni müdahalesi sonucu verilen boşanma kararına cevaz vermemekte ve tarafların evliliğinin hâlen devam ettiğini kabul

¹⁰⁶ Sakmar, *Devletler Hususi Hukuku*, 126.

¹⁰⁷ Sakmar, *Devletler Hususi Hukuku*, 126.

¹⁰⁸ Doğan, Yılmaz ve İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 353; Tekinalp, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 172.

¹⁰⁹ Tekinalp, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 172

¹¹⁰ Doğan, Yılmaz ve İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 353.

¹¹¹ Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 363.

¹¹² Doğan, Yılmaz ve İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 353.

etmektedir¹¹³. Yani taraflar müşterek hukuklarına göre evli görüldüklerinden, boşanmayı yasaklayan hukukun evlenmek isteyen eşin tekrar evlenmesine cevaz vermediği durumlarda, evlenme ehliyetine sahip değildirler¹¹⁴. Bu gibi durumlarda iç karar ahengi sağlanması amacıyla kamu düzeni müdahalesini uygulayarak boşanma kararı veren hâkimin hukukunun, evlenme durumunda tarafların millî hukukunu uygulaması hâlinde taraflar tekrar evlenemeyeceğinden kamu düzeni müdahalesi bir anlam ifade etmeyecektir¹¹⁵. Ancak açıklanan nedenlerle evlenme ehliyet ve şartlarına uygulanacak hukukun uygulanmasının terk edilmesi ve tarafların evlenmelerine cevaz veren hâkimin hukukunun uygulanması durumunda da total evlilikler ortaya çıkacaktır¹¹⁶.

Bazı hukuk sistemlerinde resmi bir evlilik bulunmasa da fiili birlikteliklere “yaşam ortaklığı” adı altında düzenlemeye yer verilmekte ve hukukî sonuçlar öngörülmektedir¹¹⁷. Türk hukukunda bu nitelikteki birliktelikler evlilik olarak kabul edilmediğinden, boşanmaya ilişkin hükümlerin ve kanunlar ihtilâfi kurallarının uygulanmasıyla bu tür birlikteliklerin sona erdirilmesine imkân bulunmamaktadır¹¹⁸. Aynı doğrultuda Türk hukukunda aynı cinsten kişilerin kendi hukuklarına uygun olarak gerçekleştirdiği evliliklerin Türk hukukuna göre geçersiz olmasından dolayı bu kişilerin Türk mahkemeleri önünde boşanmaları da söz konusu değildir¹¹⁹.

1.5. Uygulanacak Statünün Değişmesi

Uyuşmazlığa uygulanacak bağlama noktalarında zamanla yaşanan değişimler, statü değişikliği olarak ifade edilmektedir¹²⁰. Zira tarafların evlenirken sahip oldukları millî hukuklarının yahut mutad mesken hukukunun evlilik süresince değişebilmesi ihtimâl dâhilindedir¹²¹. Bundan dolayı, boşanmanın sebep ve hükümlerine uygulanan hukukun da değişken olduğu kabul edilmektedir¹²². Bu nedenle, boşanma ve ayrılık nedenlerinin ortaya çıkış tarihleri ile uyuşmazlıklara uygulanacak hukukun tespiti arasındaki bağlantı

¹¹³ Doğan, Yılmaz ve İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 353.

¹¹⁴ Doğan, Yılmaz ve İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 353.

¹¹⁵ Doğan, Yılmaz ve İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 353.

¹¹⁶ Doğan, Yılmaz ve İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 353.

¹¹⁷ Akıncı, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 84.

¹¹⁸ Akıncı, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 84.

¹¹⁹ Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 261.

¹²⁰ Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 364.

¹²¹ Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 364.

¹²² Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 259.

tam olarak belirlenmelidir¹²³. Zira kişilerin kanunda belirtilen müşterek yahut ayrı olan hukukları sonradan değişebilmekte ve bu durumda boşanma sebeplerinin hangi andaki hukuka göre belirleneceği bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır¹²⁴. Kanun koyucular, bağlama kuralının değişmesi durumunda bu değişikliğin boşanma statüsüne etki etmemesi gerektiğinden bahisle bu doğrultuda hükümler koymuşlardır¹²⁵. Dolayısıyla hâlihazırdaki pozitif düzenlemelerde bağlama kuralının belirlenmesinde davanın açılış anının esas alınması gerektiği kabul edilmektedir¹²⁶.

MÖHUK m.14, sabit statü belirtmeyen ve değişkenlik gösteren bir kanunlar ihtilâfi kuralıdır¹²⁷. Zira bu maddeyle uyuşmazlığa uygulanacak yetkili hukukun hangi andaki hukuk olduğuna ilişkin özel bir düzenleme bulunmamaktadır. Eşlerin evlenme sonrası millî hukuklarını yahut mutad meskenlerini değiştirme ihtimâlleri bulunduğundan, bu hususta bir düzenleme yapılmamasının oldukça doğal olduğu ifade edilmektedir¹²⁸.

Boşanma ve ayrılığa ilişkin hangi hukukun uygulanacağı hususunda, MÖHUK m.3'te yer alan genel hüküm uyarınca, dava tarihindeki müşterek millî hukuk veya bulunmaması hâlinde dava tarihindeki müşterek mutad mesken hukuku dikkate alınır¹²⁹. Dolayısıyla tarafların daha öncesinde müşterek bir hukuka sahip olması bir önem arz etmeyeceğinden dava anındaki duruma göre boşanma statüsü belirlenecektir¹³⁰.

Tarafların müşterek millî hukukunu yahut müşterek mutad mesken hukukunu sonradan değiştirmesi hâlinde boşanma ve ayrılık nedenleri yeni müşterek millî hukuka yahut yeni müşterek mutad mesken hukukuna göre tespit edilmektedir¹³¹. Bu durumda, eski hukukta boşanma nedeni olarak kabul gören durum, yeni hukukta aynı şekilde kabul görmeyebilir

¹²³ Tekinalp, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 171.

¹²⁴ Tekinalp, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 171; Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 364.

¹²⁵ Doğan, Yılmaz ve İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 349.

¹²⁶ Doğan, Yılmaz ve İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 349.

¹²⁷ Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 265; Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 364.

¹²⁸ Doğan, Yılmaz ve İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 349-350; Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 265; Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 364.

¹²⁹ Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 165; Doğan, Yılmaz ve İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 349-350; Akıncı, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 84; Güngör, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, 150; Can, Ergene, Şahan ve Öztürk, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 447; Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 364.

¹³⁰ Doğan, Yılmaz ve İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 349-350; Akıncı ve Demir Gökyayla, *Milletlerarası Aile Hukuku*, 32; Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 364.

¹³¹ Tekinalp, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 171; Can, Ergene, Şahan ve Öztürk, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 447.

yahut önceki müşterek hukuk süresince vuku bulmuş ancak boşanma nedeni olarak kabul edilmemiş olay yeni hukukta boşanma nedeni olarak kabul görüyor olabilir¹³². Bu hâllerde, tarafların eski müşterek hukuk döneminde kabul edilen boşanma sebepleri yeni müşterek hukukta da yer alıyorsa eski müşterek hukukun boşanma sebepleri ileri sürülebilir¹³³. Ancak, yeni hukukta eski statüde yer alan boşanma sebepleri yer almadığı durumda ise eski hukukta yer alan bu nedenler, yeni millî hukukun uygulanacağı davada boşanma sebebi olarak ileri sürülemeyecektir¹³⁴. Buna karşılık, eski hukuk zamanında vuku bulan ve boşanma nedeni oluşturmayan bir olay yeni hukuk uyarınca boşanma nedeni olarak kabul edilebilir¹³⁵. Bu durumda, olayın vuku bulunduğu zamanda yürürlükte bulunan kanunî düzenlemelere göre değerlendirilmesi gerektiği ve bu sebeple söz konusu boşanma sebebinin göz ardı edilmesi gerektiği ifade edilmektedir¹³⁶. Zira aksi durumda meselenin vuku bulunduğu zamanda geçerli olmayan bir hukukunun uygulanması mevzu bahis olacak ve bu durum hukuk kurallarının yer ve zaman yönünden uygulanması açısından problem teşkil edecektir¹³⁷. Buna karşın, önceki müşterek hukuk döneminde vuku bulan meselelerin evlilik birliğine vermiş olduğu zararların hesaba katılarak karar verilmesi ve safi önceki hukuk döneminde yaşanmış olması nedeniyle dikkate alınmamasına karşı çıkan bir görüş de bulunmaktadır¹³⁸. Nitekim burada durum, taraflarca gerçekleştirilen hukukî işlemin kanun değişikliği nedeniyle geçerli olup olmamasından ziyade; yeni kanunun bazı sonuçlar bağladığı maddi olayların göz önünde bulundurulmasıdır¹³⁹. Dolayısıyla, yeni kanunun evlilik birliğini bozacak nitelikte kabul

¹³² Doğan, Yılmaz ve İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 350; Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 364-365.

¹³³ Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 259; Doğan, Yılmaz ve İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 350; Can, Ergene, Şahan ve Öztürk, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 447; Tekinalp, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 171

¹³⁴ Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 259; Tekinalp, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 171; Doğan, Yılmaz ve İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 350; Akıncı ve Demir Gökyayla, *Milletlerarası Aile Hukuku*, 32-33; Rona Aybay ve Esra Dardağan, *Uluslararası Düzeyde Yasaların Çatışması(Kanunlar İhtilafı)*, (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008), 214; Can, Ergene, Şahan ve Öztürk, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 447; Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 365.

¹³⁵ Tekinalp ve Uyanık, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 169; Doğan, Yılmaz ve İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 350; Aybay ve Dardağan, *Yasaların Çatışması*, 214-215; Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 365.

¹³⁶ Tekinalp ve Uyanık, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 169; Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 259; Akıncı ve Demir Gökyayla, *Milletlerarası Aile Hukuku*, 32-33; Doğan, Yılmaz ve İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 350; Can, Ergene, Şahan ve Öztürk, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 447-448; Aybay ve Dardağan, *Yasaların Çatışması*, 214-215; Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 365.

¹³⁷ Can, Ergene, Şahan ve Öztürk, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 448.

¹³⁸ Sakmar, *Devletler Hususi Hukuku*, 111; Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 365.

¹³⁹ Sakmar, *Devletler Hususi Hukuku*, 111-112; Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 365-366.

ettiği olayların, söz konusu olayları bu minvalde değerlendirmeyen eski kanun döneminde vuku bulmuş olması; bu olayların boşanma davasında dikkate alınmayacağı anlamına gelmemelidir¹⁴⁰. Bununla birlikte, önceki boşanma statüsü sürecinde boşanma nedeni olarak kabul edilen bir mevzuun statünün değişmiş olmasına rağmen devam etmesi hâlinde, söz konusu devam eden olay sebep gösterilerek boşanma davası açılabilecektir¹⁴¹.

1.6. Boşanma Statüsünün Uygulama Alanı

1.6.1. Evliliği Sona Erdiren Diğer Hâller

MÖHUK m.14'te yer alan düzenleme, sadece boşanmadan bahsetmiş olmakla birlikte, evliliği ileriye etkili olarak (*ex nunc*) sona erdiren bütün nedenleri kapsamaktadır¹⁴². Bu sebeple, MÖHUK m.14 her ne kadar yalnızca boşanma ve ayrılık başlığını taşısa da ölüm, ölüm karinesi ve gaiplik gibi evlilik sürecinde ortaya çıkan ve evliliğin sona ermesine neden olan durumlar da boşanmaya ilişkin kanunlar ihtilâfına kuralına tâbiîdir¹⁴³. Örneğin, gaiplik kararının evlenmeyi sona erdirmeye yönelik hükümleri, boşanmaya uygulanacak hukukî statünün kapsamı içerisinde kalmaktadır¹⁴⁴.

Evliliğin boşanma haricinde hangi sebeplerden dolayı sona ereceği de boşanmaya uygulanacak hukuk kapsamında karar verilecek hususlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır¹⁴⁵. Yani boşanmaya uygulanacak hukuk, hangi durumlarda evliliğin sona ereceğine de karar vermektedir¹⁴⁶. Evliliğin hangi hâllerde sona erdiği tespitinin akabinde, evliliği sona erdiren sebebin gerçekleşip gerçekleşmediği bu sebebe

¹⁴⁰ Sakmar, *Devletler Hususi Hukuku*, 111-112; Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 365-366.

¹⁴¹ Doğan, Yılmaz ve İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 350.

¹⁴² Şanlı, Esen ve Ataman-Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 169; Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 258; Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 265; Tekinalp, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 170

¹⁴³ Tekinalp ve Uyanık, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 168; Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 258; Akıncı ve Demir Gökyayla, *Milletlerarası Aile Hukuku*, 29; Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 265; Şanlı, Esen ve Ataman-Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 163; Doğan, Yılmaz ve İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 349; Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 272; Tekinalp, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 170; Aybay ve Dardağan, *Yasaların Çatışması*, 213; Uyanık Çavuşoğlu, *Boşanma*, 19; Filinta Rozerin Tellioglu, “Geçici Koruma Statüsünden Yararlanan Yabancıların Taraf Olduğu Evliliğin İptali ve Boşanma Davaları”, içinde *Avrupa ve Uluslararası Göç Hukuku*, ed., Gülüm Bayraktaroğlu Özçelik ve Elçin Aktan, (Ankara: Yetkin, 2022), 495; Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 366.

¹⁴⁴ Tekinalp, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 170.

¹⁴⁵ Akıncı, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 85

¹⁴⁶ Akıncı, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 85

uygulanacak hukuka göre belirlenmektedir¹⁴⁷. Dolayısıyla sayılan sebeplerin evliliğin sona ermesine sebebiyet verip vermeyeceği ile sona ermenin hüküm ve sonuçları MÖHUK m.14 kapsamında tayin edilen yetkili hukuk uyarınca belirlenmektedir¹⁴⁸.

Gaiplik yahut ölüm karinesi kişinin millî hukukuna tâbiî olmakla beraber, bu durumların evliliği sona erdirip erdirmeyeceği hususu MÖHUK m.14 kapsamında boşanma statüsüne tâbiîdir¹⁴⁹. Aynı doğrultuda, gaiplik yahut hakkında ölüm karinesi bulunan kişinin sonradan ortaya çıkmasına bağlanan hukukî sonuçların da boşanma statüsüne tâbiî olduğu ise bazı yazarlarca ifade edilmektedir¹⁵⁰.

Bazı hukuk sistemlerinde her ne kadar din değiştirme yahut ömür boyu hapis cezası gibi durumlar evlenmenin sona ermesine sebebiyet verse de; Türk hukukunda böyle bir durum söz konusu olmadığından kamu düzeni müdahalesini gündeme gelebilmektedir¹⁵¹.

Evliliğin ehliyet ve şartlarına uygun olarak gerçekleştirilmemesi nedeniyle hükümsüzlükle sona erdirilmesine; boşanmaya uygulanacak hukuk değil, evlenme ehliyet ve şartlarına uygulanacak hukuk uygulanmaktadır¹⁵². Nitekim evlenmenin şartlarına aykırılığa uygulanacak yaptırım yönünden boşanma statüsünün tatbik edilmesi söz konusu değildir¹⁵³.

Boşanma, gaiplik ve evliliğin feshi dışında yer alan, ölüm gibi, evliliğin diğer sona erme sebepleri “ipso jure” niteliğinde olduğundan bir mahkeme kararına ihtiyaç duyulmamaktadır¹⁵⁴. Bu yüzden, söz konusu sona erme sebeplerinin Türkiye’de gerçekleşmesi hâlinde evlilik kendiliğinden sona ermiş olur¹⁵⁵.

¹⁴⁷ Akıncı, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 85

¹⁴⁸ Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 366.

¹⁴⁹ Uyanık Çavuşoğlu, *Boşanma*, 51; Doğan, Yılmaz ve İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 349; Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 366.

¹⁵⁰ Uyanık Çavuşoğlu, *Boşanma*, 51; Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 366-367.

¹⁵¹ Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 366.

¹⁵² Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 169; Tekinalp, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 170; Doğan, Yılmaz ve İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 349.

¹⁵³ Doğan, Yılmaz ve İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 349.

¹⁵⁴ Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 261.

¹⁵⁵ Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 261.

1.6.2. Boşanma ve Ayrılık Sebepleri

Boşanmanın mümkün olup olmadığı ile boşanma ve ayrılığın sebepleri ve şartları MÖHUK m.14/1 kapsamında belirlenen hukuk uyarınca belirlenmektedir¹⁵⁶. Mesela, boşanma sebebi bağlamında kusur kavramının vasıflandırılması, hâkimin hukuku (*lex fori*) kapsamında değil; uyuşmazlığın esasına ilişkin olması sebebiyle boşanma statüsü kapsamında değerlendirilmektedir¹⁵⁷. Dolayısıyla tarafların kusurluluk durumları ve kusurun boşanma üzerindeki etkisi boşanma statüsü kapsamındadır¹⁵⁸.

Yetkili yabancı hukukun boşanma ve ayrılıkta öngördüğü sebepler, Türk hukukuna benzer özellikte olabileceği gibi farklı şekilde düzenlemeler de içerebilir¹⁵⁹. Ancak hukuk sistemleri arasındaki bu farklılıklar kural olarak kamu düzeni müdahalesi için yeterli olmayıp bu müdahalenin gündeme gelebilmesi için ilgili boşanma ve ayrılık sebebinin, Türk hukukunun temel değerleriyle açıkça çelişmesi gerekmektedir¹⁶⁰.

Yabancı hukukun boşanmayı ağır şartlara bağlamış olduğu bazı durumlarda kamu düzeni müdahalesi gündeme gelebilir¹⁶¹. Örneğin, yabancı hukukun boşanmanın ön şartı olarak eşlerin uzun süre ayrı yaşamasını öngörmesi veya tarafların fiziksel ve psikolojik şiddet görmesi durumunda boşanma imkânı tanımaması hâlinde, MÖHUK m. 5 kapsamında kamu düzeni müdahalesi gündeme gelebilecektir¹⁶². Bir görüşe göre, boşanmayı ağır şartlara bağlayan yabancı hukukun uygulanması tek başına Türk kamu düzenini ihlâl etmez¹⁶³. Lakin bir Türk vatandaşının boşanabilmesini Türk hukukunda olduğundan daha ağır koşullara bağlayan bir yabancı hukukunun uygulanması, kamu düzeni müdahalesiyle önüne geçilmesi gereken bir durumdur¹⁶⁴. Buna karşılık taraflardan birinin Türk olduğu

¹⁵⁶ Tekinalp ve Uyanık, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 168; Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 263; Akıncı ve Demir Gökyayla, *Milletlerarası Aile Hukuku*, 29; Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 166; Doğan, Yılmaz ve İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 349; Toker ve Ruhi, *Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun*, 108; Can, Ergene, Şahan ve Öztürk, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 447; Tekinalp, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 170; Güngör, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, 150; Aybay ve Dardağan, *Yasaların Çatışması*, 213; Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 367.

¹⁵⁷ Uyanık Çavuşoğlu, *Boşanma*, 57; Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 367.

¹⁵⁸ Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 367.

¹⁵⁹ Doğan, Yılmaz ve İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 349; Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 368.

¹⁶⁰ Uyanık Çavuşoğlu, *Boşanma*, 52; Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 265; Doğan, Yılmaz ve İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 349; Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 368.

¹⁶¹ Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 275.

¹⁶² Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 275-276.

¹⁶³ Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 263.

¹⁶⁴ Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 263

boşanma davasında, uygulanması gereken yabancı hukukun Türk hukukuna göre daha hafif boşanma şartları getirmesi hâlinde, gerek kamuoyunun tutumu gerekse tarafların iradelerine verilen önem nedeniyle Türk kamu düzeni müdahalesi gerekmediği ifade edilmektedir¹⁶⁵.

1.6.3. Boşanmanın Hüküm ve Sonuçları

Boşanma kararının kesinleşmesiyle, boşanan eşler ve müşterek çocuklar bakımından bir takım kişisel yahut malî sonuçlar ortaya çıkmaktadır¹⁶⁶. Bu sonuçların bazıları mahkeme kararının kesinleşmesiyle, bazıları ise hâkimin re'sen yahut talep üzerine ayrıca karar vermesiyle ortaya çıkmaktadır¹⁶⁷. Boşanmaya bağlanan en önemli ve asli netice ise boşanmanın kesinleşmesiyle evlilik birliğinin sona ermesidir¹⁶⁸. Bunun sonucunda eşler arasında evlilikten doğan hak ile yükümlülükler kendiliğinden sona ermektedir¹⁶⁹. Buna karşın, boşanmanın hüküm ve sonuçları bakımından önem arz eden birçok mesele hakkında mahkeme kararı gerekmektedir¹⁷⁰.

Boşanmanın hüküm ve sonuçları boşanma statüsü kapsamındadır¹⁷¹. Doktrinde, boşanmadan kaynaklanan maddî manevî tazminat talepleri, boşanmada zamanaşımı ve süreler, boşanmanın karşılıklı olarak yapılan ölüme bağlı tasarruflara etkisi, eş ve çocuk için hükmedilecek olan ve geçici tedbir niteliğinde olmayan nafaka talepleri ile velayete ilişkin hususların, boşanmaya uygulanacak hukuk kapsamında çözüme kavuşturulacağı ifade edilmektedir¹⁷². Boşanmanın eşlerin soyadına olan etkisi ise tartışmalı olup bu

¹⁶⁵ Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 263-264.

¹⁶⁶ Dural, Ögüz ve Gümüş, *Aile Hukuku*, 146; Öztan, *Aile Hukuku*, 764; Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 369.

¹⁶⁷ Dural, Ögüz ve Gümüş, *Aile Hukuku*, 146; Öztan, *Aile Hukuku*, 762; Uyanık Çavuşoğlu, *Boşanma*, 89; Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 369.

¹⁶⁸ Dural, Ögüz ve Gümüş, *Aile Hukuku*, 146; Öztan, *Aile Hukuku*, 762; Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 369.

¹⁶⁹ Uyanık Çavuşoğlu, *Boşanma*, 89; Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 369.

¹⁷⁰ Dural, Ögüz ve Gümüş, *Aile Hukuku*, 146; Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 369.

¹⁷¹ Akıncı ve Demir Gökyayla, *Milletlerarası Aile Hukuku*, 29; Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 166; Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 263; Doğan, Yılmaz ve İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 349; Tokar ve Ruhi, *Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun*, 108; Can, Ergene, Şahan ve Öztürk, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 447; Tekinalp, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 170; Güngör, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, 150.

¹⁷² Akıncı ve Demir Gökyayla, *Milletlerarası Aile Hukuku*, 29; Tekinalp ve Uyanık, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 168; Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 263; Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 261-262; Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 163- 166; Doğan, Yılmaz ve İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 349; Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 272; Akıncı, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 85; Tekinalp, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 170; Güngör, *Türk*

etkinin boşanmanın statüsü bakımından mı yoksa kişisel statü bakımından mı değerlendirileceği, ileride ayrı bir başlık altında ayrıntılı incelenecektir.

Yargılama usulü, maddî olguların ispatı, hâkimin ihtarı, delillerin toplanması, delillerin ispat gücü ve değerlendirilmesi hususları usûl hukukuna yönelik hukukî meseleler olduğundan, Türk hukukuna tâbi olduğu ifade edilmektedir¹⁷³.

MÖHUK m.14 kapsamında düzenlenen boşanmanın hüküm sonuçları ile nafaka ve velayete ilişkin hususlar kanun koyucu tarafından ayrıca vurgulandığından, aşağıda ayrıntılı bir biçimde incelenecektir.

1.6.3.1. Velayet

1.6.3.1.1. Genel Olarak

Boşanma ve ayrılık durumunda tarafların karşılaşılabileceği mevzulardan biri de çocuğun velayetidir. Zira boşanma ve ayrılık durumunda hâkim tarafından çocuklar hakkında bir karar verilmesi gerekmekte olup bu kararın çocuğun velayeti hakkında menfaatine en uygun düşen şekliyle verilmesi gerekmektedir¹⁷⁴. Çocuğun üstün yararı gerektiriyorsa hâkim velayeti anne veya babadan birine hatta istisnai bazı hâllerde üçüncü kişiye verebilmektedir¹⁷⁵.

Boşanmada velayet ile velayete yönelik meseleler, MÖHUK m.14/3'te yer alan düzenleme ile bu maddenin birinci fıkrasındaki hükme yani boşanmaya uygulanacak hukuka tâbi kılınmıştır. Doktrinde, velayet meselesinin doğrudan boşanmanın sonuçlarıyla bağlantılı olması ve boşanmış eşlerin çocuklarıyla olan ilişkilerinin tesisi mevzusu nedeniyle velayetin boşanma statüsüne tâbi olması olağan görülmektedir¹⁷⁶. Bu

Milletlerarası Özel Hukuku, 150-151; Toker ve Ruhi, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 108; Can, Ergene, Şahan ve Öztürk, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 447; Aybay ve Dardağan, *Yasaların Çatışması*, 213; Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 369.

¹⁷³ Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 269; Güngör, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, 151.

¹⁷⁴ Öztan, *Aile Hukuku*, 778; Doğan, Yılmaz ve İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 351.

¹⁷⁵ Dural, Ögüz ve Gümüş, *Aile Hukuku*, 152; Öztan, *Aile Hukuku*, 779; Doğan, Yılmaz ve İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 351.

¹⁷⁶ “Boşanma dışında evliliği sona erdiren diğer hâllerde de (ölüm ya da gaiplik kararı verilmesi, evliliğin iptali, evliliğin butlanına karar verilmesi) velayetin düzenlenmesi boşanmaya uygulanacak hukuka tabiidir.” Akıncı ve Demir Gökyayla, *Milletlerarası Aile Hukuku*, 150; Burak Huysal, *Devletler Özel Hukukunda Velayet*, (İstanbul: Legal Yayıncılık, 2005), 130-140; Sakmar, *Devletler Hususi Hukuku*, 188; Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 374.

bağlamda, kanun hükmü uyarınca; evliliğin boşanma neticesinde sona ermesi durumunda çocukların velayetinin kimde olacağı, bu konuda aranan şartlar, velayetin kapsamı, diğer eşin hakları ve üçüncü kişilerin çocuk ile olan ilişkisinin tesisi hususunda yetkili hukuk boşanmaya uygulanan hukuktur¹⁷⁷.

Boşanma davası sonunda çocuğun velayetinin hangi eşe verileceği meselesi zaten oldukça zor bir problem olmakla birlikte, yabancı unsurlu bir evliliğin sona ermesi durumunda velayetin kime verileceği hususu durumu daha karmaşık hâle getirmektedir¹⁷⁸. Zira vatandaşlıkları ve yaşadığı ülkeler farklı olan eşlerden birine çocuğun velayetinin verilmesiyle birlikte; çocuğun eğitimi, kültürü ve dili gibi kişiliğine etki edecek etkenler tamamıyla değişmektedir¹⁷⁹. Bu durum, mahkemelerin yabancı unsurlu velayet meselelerinde muhafazakâr bir tutum sergileyerek, çocuğun kendi devlet kültürü içerisinde yaşamasına olanak verecek şekilde kararlar vermesine de neden olmaktadır¹⁸⁰. Her ne kadar milletlerarası manada yapılan sözleşmeler ile bu tutumun önüne geçilerek hâkimlerin kararlarının yeknesaklaştırılmasına çalışılsa da; hâkimlerin geniş takdir yetkisi, oluşması istenilen bu yeknesaklığın çoğu zaman önüne geçmektedir¹⁸¹.

Velayet davalarında önem arz eden diğer bir husus da zihinsel olgunluğa erişmiş çocuğun velayeti hakkında karara varılırken çocuğun fikrinin de sorulmasıdır¹⁸². Her ne kadar TMK m. 182’de boşanma davalarında velayet hakkında karar verilirken çocuğun dinlenilmesi özel olarak düzenlenmese de “*Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi ve Çocuk Haklarına Dair Sözleşme*¹⁸³” doğrultusunda, uygulamada mahkemelerce çocuklar dinlenilmektedir¹⁸⁴.

Velayetin hangi eşe verileceğine ilişkin düzenlemeler her ne kadar MÖHUK m.14/3 kapsamında düzenlense de; MÖHUK m.1/2 gereği, 1996 tarihli “*Velayet Sorumluluğu ve Çocukların korunması Hakkında Tedbirler Yönünden Yetki, Uygulanacak Hukuk, Tanıma*

¹⁷⁷ Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 264; Uyanık Çavuşoğlu, *Boşanma*, 144; Can, Ergene, Şahan ve Öztürk, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 447.

¹⁷⁸ Akıncı ve Demir Gökyayla, *Milletlerarası Aile Hukuku*, 150.

¹⁷⁹ Akıncı ve Demir Gökyayla, *Milletlerarası Aile Hukuku*, 150.

¹⁸⁰ Akıncı ve Demir Gökyayla, *Milletlerarası Aile Hukuku*, 150.

¹⁸¹ Akıncı ve Demir Gökyayla, *Milletlerarası Aile Hukuku*, 150-151.

¹⁸² Akıncı ve Demir Gökyayla, *Milletlerarası Aile Hukuku*, 153.

¹⁸³ RG:02.05.2022/24743

¹⁸⁴ Akıncı ve Demir Gökyayla, *Milletlerarası Aile Hukuku*, 153.

*Tenfiz ve İşbirliğine Dair Sözleşme*¹⁸⁵, nin uygulama alanı bulduğu hâllerde bu Sözleşme hükümleri öncelikli olarak uygulanmaktadır¹⁸⁶. Bu Sözleşmeyle, evlat edinme, çocuğun ismi ve soyadı ve nafaka dışında yer alan; soy bağının hükümleri, velayet ve çocuğun malları gibi tüm meseleler düzenleme bulmaktadır¹⁸⁷. Dolayısıyla, Sözleşmenin yürürlüğe girdiği 01.02.2017 tarihinden itibaren MÖHUK m.14/2’de yer alan boşanmadan doğan velayet taleplerine boşanmaya uygulanacak hukuk değil; boşanmadan doğan velayet talepleri hakkındaki Sözleşmede düzenlenen kanunlar ihtilâfî kuralları uygulanmaktadır¹⁸⁸. Bu Sözleşme gereğince velayete ilişkin uyuşmazlıklara uygulanacak hukuk m.16 kapsamında belirlenmekte ve çocuğun mutad meskeni hukuku yetkili hukuk olarak belirlenmektedir.

1.6.3.1.2. Ortak Velayet

Velayet uyuşmazlıklarına yabancı hukukun uygulandığı hâllerde, bazı yabancı hukuk sistemleri tarafından, boşanmanın akabinde eşlerin ortak velayet kullanmalarına cevaz verilmektedir¹⁸⁹. Bazı hukuk sistemlerince kabul gören ancak Türk hukukunda düzenleme bulmayan ortak velayete ilişkin bu durum, Türk kamu düzenine aykırı olup olmadığı ve Türk kamu düzeni müdahalesinin gerekip gerekmediği tartışmalarını da beraberinde getirmektedir. Zira müşterek velayetin Türk toplumunun değerlerine uygun olmaması ve düzenlenmemiş olması nedeniyle kamu düzeni müdahalesinin gerekli olduğuna ilişkin tutum uzunca bir süre doktrin ve yargı kararlarına baskın görüş ve uygulama konusu olmuştur¹⁹⁰. Ayrıca, Yargıtay tarafından; ortak velayetin Türk hukukunda düzenlenmemesi ve kanun uyarınca anne veya babadan yalnızca birine velayet verilebileceğinden bahisle kamu düzeni gerekçe gösterilerek boşanma sonrası ortak velayete karar veren yabancı mahkeme kararları da tanıma ve tenfiz edilmemektedir¹⁹¹. Ancak, ortak velayete ilişkin kamu düzeninin ileri sürülmesi durumu

¹⁸⁵ RG: 22.05.2016/29719

¹⁸⁶ Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 168-169; Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 275; Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 262; Ruhi, *Uluslararası Özel Hukukta Birlikte Velayet*, 175-176.

¹⁸⁷ Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 275.

¹⁸⁸ Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 168-169; Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 275; Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 264

¹⁸⁹ Doğan, Yılmaz ve İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 351; Akıncı, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 86.

¹⁹⁰ Doğan, Yılmaz ve İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 351.

¹⁹¹ Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 266

o dönem birçok yazar tarafından doğru bulunmamaktaydı¹⁹². Zira Yargıtay'ın bu yaklaşımı, yabancı hukuk nezdinde uygulanan ortak velayetin kamu düzenine aykırı olmadığından bahisle eleştirilmekteydi¹⁹³. Nitekim yabancı kuralın kendisinden ziyade uygulanmasının somut olayda doğuracağı hukukî neticelere göre bir karara varılmalı, doğacak hukukî sonuçların Türk kamu düzenine aykırılık teşkil etmemesi hâlinde Türk kamu düzeni müdahalesine gerek olmamalıdır¹⁹⁴. Aynı yönde bir başka görüşe göre de ortak velayet, kamu düzenine aykırılık teşkil etmemekte aksine çocuğun hak ve menfaatlerini koruyan, Türkiye'nin taraf olduğu sözleşmelerin ortak ilkesini oluşturan “çocuğun üstün menfaatinin korunması” düsturuna hizmet eden ve anne baba ayrılrsa da çocuğa karşı sorumluluklarını eşit seviyede tutan isabetli bir düzenlemedir¹⁹⁵. Zaten Türkiye'nin taraf olduğu “Çocukların Velayetine İlişkin Kararların Tanınması ve Tenfizi ile Çocukların Velayetinin Yeniden Tesisine İlişkin Avrupa Sözleşmesi”¹⁹⁶ kapsamında düzenlenen 9 ve 10. maddelerle hâkimin hukukunun tanıma ve tenfiz üzerindeki kamu düzeni müdahalesi zorlaştırılmış, ortak velayetin yalnızca tenfiz talep edilen ülkenin aile ve çocuk hukukunun temel prensipleriyle açıkça bağdaşmaması hâlinde tenfiz talebinin reddedilebileceği belirtilmiştir¹⁹⁷.

Boşanan eşlerin velayet hakkında aralarında ihtilâf olmaması ve müşterek çocukları üzerindeki velayet hakkının ortak kullanımını talep etmeleri hâlinde, velayetin müşterek olarak verilmesinin adil olan tutum olduğu ifade edilmektedir¹⁹⁸. Burada, boşanan eşlerin zaman içerisinde anlaşamayacağı ve müşterek velayeti kullanamayacağı varsayılarak kanun koyucu tarafından yer verilen TMK düzenlemesinin, milletlerarası özel hukuk açısından Türk kamu düzenine aykırılığının ileri sürülmesi doğru olmaz¹⁹⁹.

¹⁹² Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 99-100; Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 266-267.

¹⁹³ Güngör, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, 152.

¹⁹⁴ Güngör, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, 152.

¹⁹⁵ Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 267.

¹⁹⁶ RG: 08.08.1999/23780.

¹⁹⁷ Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 267.

¹⁹⁸ Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 267.

¹⁹⁹ Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 267.

Türk hukukunda ortak velayetin kabulü ya da reddi konusunda görüş bildiren yazarların temel dayanağı çocuğun üstün yararı ilkesidir²⁰⁰. Bu konuda açık bir yasaklayıcı hüküm bulunmadığından, hâkim çocuğun yararını esas alarak ortak velayete karar verebilir²⁰¹.

Ortak velayetin kamu düzenine aykırı olduğuna ilişkin tutum, Türkiye'nin “*Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi*”²⁰²’nin (AİHS) Ek 7 numaralı Protokolünü onaylaması ile değişmiştir²⁰³. Zira söz konusu Protokolün 5. maddesi kapsamında, eşlerin evlilik sürecinin yanında, evliliğin sona ermesi hâlinde de kendi aralarında ve çocukları ile ilişkilerinde medeni hak ve sorumluluklardan eşit bir şekilde yararlanacakları öngörülmektedir²⁰⁴. Anayasanın 90. maddesi gereğince milletlerarası sözleşmeler Türk hukukunun bir parçası olduğundan ve Türkiye'nin taraf olduğu sözleşmeler ortak velayeti kabul ettiğinden ortak velayetin Türk kamu düzenine aykırı olduğunun ileri sürülmesi doğru olmayacaktır²⁰⁵. Protokolde yer alan bu madde nedeniyle, artık yabancı mahkemelerce verilen ortak velayet kararları hakkında, kamu düzeni müdahalesi ileri sürülerek tenfizden imtina edilemeyeceği gibi; Türk mahkemeleri nezdinde görülen davalar neticesinde de ortak velayete karar verilebilecektir²⁰⁶.

1.6.3.2. Nafaka

1.6.3.2.1. Genel Olarak

Nafaka yükümlülüğü her ne kadar ahlâkî bir yükümlülük olarak görülse de Türkiye’de olduğu gibi milletlerarası hukuk sistemleri nezdinde de aile bireylerinin birbirine yardım yükümlülüğünün hukuken bulunduğu kabul edilmektedir²⁰⁷. Bu yükümlülüğe ilişkin

²⁰⁰ Zeynep Özgenç, “Velâyete Uygulanacak Hukukun Tespitinde Kamu Düzeni Müdahalesine İlişkin Değerlendirmeler”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 22/1 (2019): 8. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ahbvuhfd/issue/43951/540032>.

²⁰¹ Özgenç, “Velâyete Uygulanacak Hukuk”, 8.

²⁰² RG:19.03.1954/8662.

²⁰³ Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 268; Doğan, Yılmaz ve İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 351-352.

²⁰⁴ Doğan, Yılmaz ve İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 351-352.

²⁰⁵ Akıncı, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 86-87; Zeynep Özgenç, “Velâyete Uygulanacak Hukukun Tespitinde Kamu Düzeni Müdahalesine İlişkin Değerlendirmeler”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 22/1 (2019): 8. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ahbvuhfd/issue/43951/540032>.

²⁰⁶ Doğan, Yılmaz ve İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 351-352.

²⁰⁷ Şanlı, Esen ve Ataman- Fıganmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 229; Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 341; Akıncı, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 95; Can, Ergene, Şahan ve Öztürk, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 471.

sorunlar aile bireylerinin aynı çatı altında yaşadığı zamanlarda pek sık ortaya çıkmasa da nafaka alacaklısı ve borçlusunun farklı meskenlerde bulunması hâlinde nafaka yükümlülüğünün yerine getirilmesine ilişkin sıkıntılar ortaya çıkabilmektedir²⁰⁸. Zira evlilik birliği içerisinde çocukların ve gerektiğinde diğer eşin bakım giderleri aile birliği içerisinde geliri olan kişilerce karşılanmaktadır²⁰⁹. Ancak evliliğin sona ermesiyle beraber aile birliğinin dağılması ve aile fertlerinin farklı meskenlerde yaşamaya başlaması hâlinde nafaka yükümlülüğü sık sık ihlâl edilmektedir²¹⁰.

Nafakaya ilişkin uyuşmazlıkların ve tahsilinin çözümü ülke içi uyuşmazlıklarda bile sorunlu iken, bu uyuşmazlıkların milletlerarası düzeyde yaşanması zorlukları daha da arttırmaktadır²¹¹. Zira nafaka borcu, genel olarak, tek seferde ödenen bir borç türü olmayıp yetkili mercii tarafından verilen karara uygun olarak dönem dönem ödenmesi gereken bir borçtur²¹². Tek seferde ödenecek borçların tahsilinde dahi milletlerarası manada bir takım zorlukların ortaya çıkması kaçınılmazken yıllar boyu irat biçimde ödenen nafaka borcunun yabancı bir ülkede tahsilinin kolay olmayacağını söylemek doğru olur²¹³. Ayrıca nafakanın değişen koşullara göre uyarlanması gerekliliği nedeniyle milletlerarası alanda yeniden davaların açılması ve nafaka talebine hangi hukukun uygulanacağına dair birçok sorun özellikle yabancılık unsuru barındıran nafaka meselelerinde zorlukları da beraberinde getirmektedir²¹⁴. Bu sebeple, yabancılık unsuru içeren uyuşmazlıklarda hâkimin önüne gelen olaya hangi ülke hukukunun uygulanacağı, bir ülkede verilen kararın başka bir ülkede hüküm ifade edip etmediğini ve nafaka alacaklarının tahsiline ilişkin durumları öncelikli olarak tespit etmelidir²¹⁵.

Nafaka uyuşmazlığına uygulanacak hukuk; kimlerin nafaka alacaklısı ve yükümlüsü olduğu, nafaka verilmesinin şartları ve sona ermesi, nafakanın miktarı, ödeme tür ve

²⁰⁸ Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 229.

²⁰⁹ Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 229.

²¹⁰ Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 229.

²¹¹ Akıncı ve Demir Gökyayla, *Milletlerarası Aile Hukuku*, 79; Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 229; Can, Ergene, Şahan ve Öztürk, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 471.

²¹² Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 229.

²¹³ Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 230.

²¹⁴ Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 230.

²¹⁵ Akıncı, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 95; Can, Ergene, Şahan ve Öztürk, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 471.

biçimi gibi hususları belirler²¹⁶. Bunların yanında, nafaka davası açma yetkisi olan kişilerin kim olduğu ve dava açma süreleri, nafaka borçlusunun sorumluluk sınırları, nafaka hakkının devri, rehni, mirasçılara geçişi, takas ve feragat hâlleri gibi nafaka hakkının korunmasına yönelik durumlar da nafakaya uygulanacak hukuk uyarınca tespit edilir²¹⁷.

Boşanmadan kaynaklanan nafakaya ilişkin tüm bu hususların tespiti, MÖHUK m.14/2 kapsamında düzenlenmektedir. Bu hüküm uyarınca; boşanmış eşler arasındaki nafaka talepleri hakkında, boşanma ve ayrılık sebep ve hükümlerine uygulanacak hukuk uygulanır. Doktrinde, boşanma sonrasında ayrım olmaksızın, hükmedilecek bütün nafakaların, boşanmaya uygulanacak hukuka tâbi olduğu ifade edilmektedir²¹⁸. Ayrıca bu hüküm ayrılık ve evlenmenin butlanı hâlinde de geçerlidir. Görüleceği üzere nafaka hususunda düzenlenen MÖHUK m.19 kapsamındaki genel kurala istisna olarak boşanma ve ayrılık ile evlenmenin butlanı durumunda, eşler arasındaki nafaka uyuşmazlıklarına boşanma ve ayrılığa uygulanan hukuk uygulanacaktır.

Yabancılık unsuru içeren nafakaya ilişkin sorunların çözümü ve nafaka alacaklısının mağdur edilmemesi adına milletlerarası sözleşmeler ve işbirliklerine önem verilmektedir²¹⁹. Türkiye de nafaka uyuşmazlıklarının çözümüne yönelik birden fazla milletlerarası sözleşmeye taraf²²⁰. Bu itibarla, MÖHUK m.1/2 uyarınca, Türk hâkimi önüne gelen nafaka uyuşmazlıklarını, MÖHUK hükümlerinden ziyade, istisnalar dışında, milletlerarası sözleşmeler kapsamında öncelikli olarak çözüme kavuşturmaktadır²²¹. Nitekim 2004 yılında 90. maddeye eklenen son fıkra ile usulüne uygun bir şekilde yürürlüğe koyulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası sözleşmelerin bu hususta düzenlenen kanunlardan önce geldiği (üstün olduğu) hüküm altına alınmıştır²²².

²¹⁶ Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 233-234; Tekinalp, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 216; Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 353; Can, Ergene, Şahan ve Öztürk, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 473; Tokar ve Ruhi, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 143.

²¹⁷ Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 233-234; Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 291; Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 353-354.

²¹⁸ Akıncı ve Demir Gökyayla, *Milletlerarası Aile Hukuku*, 31.

²¹⁹ Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 230; Can, Ergene, Şahan ve Öztürk, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 471.

²²⁰ Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 230.

²²¹ Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 230; Akıncı, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 95.

²²² Sema Çorotoğlu Koca, “Boşanma, Ayrılık Ve Evliliğin Butlanı Davaları İle Velâyete İlişkin Davalarda Milletlerarası Yetki Sorunu”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 20/2

Yani, usulünce imzalanıp yürürlüğe konulan milletlerarası sözleşmeler, iç hukukun bir parçası hâline gelip normlar hiyerarşisinde kanundan yukarıda olmak üzere yerini almaktadırlar²²³. Burada, hangi hâllerde taraf olunan sözleşmelerin; hangi hâllerde ise istisnalar ve çekinceler gereği MÖHUK hükümlerine göre uygulanacak hukukun tayin edileceğinin belirlenebilmesi için bu sözleşmelerin birbiriyle ve MÖHUK ile olan bağının tespiti büyük önem arz etmektedir²²⁴

Türk hukukunda, boşanma davası süresince ve sonucunda talep edilebilen yoksulluk nafakası, tedbir nafakası ve iştirak nafakası olmak üzere farklı türde nafaka karşımıza çıkmaktadır.

1.6.3.2.2. Yoksulluk Nafakası

Yoksulluk nafakasına uygulanacak hukuk, boşanmaya uygulanacak hukuka tâbiîdir. Zira eşler arasında boşanmadan kaynaklanan ve geçici tedbir niteliğinde olmayan nafaka talepleri MÖHUK m.14/2 kapsamında düzenlenmekte olup bu fıkra ile birinci fıkraya atıf yapılmak suretiyle boşanmaya uygulanacak hukukun uyuşmazlık konusu nafaka taleplerine de uygulanacağı belirtilmektedir. Evlenmenin butlanı durumunda talep edilecek yoksulluk nafakası da bu madde kapsamında belirlenecek boşanmaya uygulanacak hukuka tâbiîdir. Bu madde uyarınca eşlerin nafaka talepleri müşterek millî hukuklarına, müşterek millî hukukun bulunmaması hâlinde müşterek mutad mesken hukukuna bunun da bulunmaması hâlinde son seçenek olarak Türk hukukuna uygun olarak çözüme kavuşturulacaktır.

Yoksulluk nafakası, Türk iç hukukunda TMK m.175'te düzenlenmiştir. Buna göre; boşanma neticesinde yoksulluğa düşecek olan eş, kusuru diğer eşe nazaran daha az olmak kaydıyla, geçimini sağlayabilmek için diğer eşten nafaka talep edebilir. Eşin daha az kusurlu olması durumunda geçimini sağlamak adına diğer eşten talep edebildiği bu nafaka yoksulluk nafakası olarak adlandırılmaktadır²²⁵. Burada amaç, kusuru bulunmayan yahut diğer eşe nazaran daha az kusurlu bulunan eşin yoksulluğa düşmesini

(2016):241. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ahbvuhfd/issue/48094/608117>; Ruhi, *Uluslararası Özel Hukukta Birlikte Velayet*, 175-177.

²²³ Acun Mekengeç ve Yener Keskin, *Şematik Milletlerarası Özel Hukuk Ders Kitabı*, 14.

²²⁴ Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 233.

²²⁵ Doğan, Yılmaz ve İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 350; Akıncı, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 86; Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 370.

engellemektir²²⁶. Hatta bazı şartlarda eşlerden birinin kusuru bulunmasa da nafaka yükümlüsü hâline gelmesi olasılık dâhilindedir²²⁷.

Taraflar, yoksulluk nafakasının miktarı ve süresi gibi hususlarda kendi aralarında bir mutabakata varabilirler²²⁸. Bu mutabakatın geçerli olabilmesi için hâkimin onayı gerekmekte olup tarafların anlaşamaması hâlinde ise nafaka taleplerine ilişkin durum doğrudan hâkim tarafından karara bağlanmaktadır²²⁹. Bu karar, boşanmanın kesinleşmesinden sonra hüküm doğurmaktadır.

Türk Medeni Kanunu m.176 uyarınca her ne kadar nafakanın irat biçiminde ödenmesi kararı da verilebileceği gibi toptan ödenebileceği düzenlemesi yer alsa da; uygulamada, çoğunlukla nafakanın irat biçiminde hükmedildiğine rastlanmaktadır.

Türk hukukunda yer alan düzenlemelere karşın, bir takım ülkelerin hukukunda; boşanma sonucunda eşlerden birinin yoksulluğa düşmemesi adına sadece maddî tazminat öngörülmektedir²³⁰. Bazı ülke hukuklarında ise nakdî ödeme olarak nafaka yerine, yoksulluğa düşen eş lehine taşınmaz devri yahut irtifak haklarından yararlandırma gibi çeşitli kazandırmalar da öngörülebilmektedir²³¹. Bu gibi hâllerde, yoksulluk nafakası hiç düzenleme bulmasa da; bu durumun kamu düzeni müdahalesine sebebiyet verecek bir hâl olmadığı ifade edilmektedir²³².

1.6.3.2.3. İştirak Nafakası

İştirak nafakası, boşanma kararı sonucunda çocuğun velayeti kendisinde olmayan eşin maddî gücü oranında çocuğun masraflarına katılmasını sağlamak üzere mahkemece hükmedilen bir nafaka türüdür²³³. Bu nafaka türü boşanma nedeniyle yoksulluğa düşecek

²²⁶ Öztan, *Aile Hukuku*, 833; Doğan, Yılmaz ve İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 350

²²⁷ Öztan, *Aile Hukuku*, 839.

²²⁸ Doğan, Yılmaz ve İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 350

²²⁹ Doğan, Yılmaz ve İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 350

²³⁰ Şükran Şıpka, “Karşılaştırmalı Hukukta Evliliğin Sona Erme Nedenleri ve Sonuçlarına Toplu Bakış”, Uygulamalı Aile Hukuku Sertifika Programı - Medenî Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk ile İlişkili Güncel Aile Hukuku Meseleleri, 18- 20 Kasım 2005, (Yayına Hazırlayanlar: Doç. Dr. Şükran Şıpka, Arş. Gör. Ebru Şensöz, Arş. Gör. Ayşe Nilay Şenol ve Arş. Gör. Arif Barış Özbilen), İstanbul Ticaret Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2006, 38.

²³¹ Şıpka, “Toplu Bakış”, 38-39.

²³² Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 372.

²³³ Dural, Ögüz ve Gümüş, *Aile Hukuku*, 156-157; Öztan, *Aile Hukuku*, 795; Akıncı, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 95; Ayar, “Evliliğin Sona Ermesi”, 167; Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 372.

olan ve sadece diğere eş için talep edilebilen yoksulluk nafakasından farklıdır²³⁴. Zira bu nafaka türü eşlerin müşterek çocuklarının bakımlarına katkı yükümlülüklerinin bir tezahürüdür²³⁵. Burada iştirak nafakası miktarının tespitinde, çocuğun ihtiyaçları anne ve babanın ekonomik durumları ve bakmakla yükümlü oldukları başka bir kişinin bulunup bulunmadığı gibi konular önem arz eder²³⁶.

Kanunlar ihtilâfı kurallarına göre tespit edilen yetkili hukukta benzer düzenlemeler yer alabileceği gibi; yabancı hukukta ortak velayetin öngörülmesi hâlinde zaten eşlerin resmi olarak ortak yükümlülüğü devam ettiğinden iştirak nafakasına hükmedilmesine gerek kalmayacaktır²³⁷. Dolayısıyla tarafların nafaka yükümlülüğünün var olup olmadığı var ise hangi şartlarda ve ne kadar süreyle verileceği, boşanma statüsü uyarınca yetkili hukuk kapsamında bir bütün olarak değerlendirme neticesinde tayin edilmelidir²³⁸.

Sonuç olarak değinmemiz gerekir ki, bilhassa çocuklara hükmedilecek nafaka özelinde milletlerarası sözleşmeler büyük önem arz etmektedir²³⁹. Zira Türkiye'nin, nafakaya uygulanacak hukuk, nafaka kararlarının tanınması ve tenfizi ile tahsiline ilişkin çok sayıda milletlerarası sözleşmeye taraf olmasından dolayı nafaka uyuşmazlıklarına ilişkin MÖHUK'un uygulama alanı daraltılmış olup taraf olunan sözleşmeler, istisnalar hariç olmak üzere, öncelikli olarak uygulanmaktadır²⁴⁰.

1.6.3.2.4. Milletlerarası Düzenlemeler

Yabancılık unsuru barındıran nafaka uyuşmazlıklarında nafaka alacaklısı ve yükümlüsü farklı ülkelerde bulunabilir²⁴¹. Bu durum, nafakanın tek seferde ödenen bir semere olmaması, zaman zaman uyarlamaya muhtaç olması ve yabancı ülkelerde tahsil edilmesi gerekliliği gibi nedenlerle nafaka alacaklılarına bir takım zorluklar çıkarmaktadır²⁴². Bu zorluklar, ülkelerin kendi ulusal hukuklarında yaptıkları düzenlemeler ve milletlerarası manada gerçekleştirilen yeknesak sözleşme ve çalışmalar yoluyla aşılmaya

²³⁴ Akıncı, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 96.

²³⁵ Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 372.

²³⁶ Dural, Ögüz ve Gümüş, *Aile Hukuku*, 157; Erdem ve Makaracı Başak, *Aile Hukuku*, 188.

²³⁷ Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 373.

²³⁸ Ekşi, *Milletlerarası Özel Hukuk El Kitabı*, 45; Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 373.

²³⁹ Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 373.

²⁴⁰ Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 373.

²⁴¹ Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 341.

²⁴² Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 341.

çalışılmaktadır²⁴³. Türkiye de nafaka hususunda birden çok milletlerarası sözleşmeye taraf olmuş bir ülke olmanın yanında MÖHUK m. 1/2 uyarınca hukukî uyumsuzluklara uygulanacak kuralın seçiminde Türkiye'nin taraf olduğu sözleşme hükümleri saklı tutarak kanunların önünde tutmuştur. Bu nedenle milletlerarası düzenlemeler iç düzenlemelere kıyasla uygulamada öncelik taşır.

Türkiye'nin taraf olduğu sözleşmelerden bazıları nafaka uyumsuzluklarına uygulanacak hukuku tespit ederken bir kısmı yabancı mahkemelerin vermiş olduğu kararların tanınması ve tenfizini diğer bir kısmı ise nafakanın başkaca ülkelerde talep, dava ve tahsili gibi konularda farklı ülke makamlarının yardımlaşma suretiyle adli işbirliği içinde olmasına imkân tanımaktadır²⁴⁴.

Türkiye ilk olarak 1971 yılında “Çocuklara Karşı Nafaka Mülkiyetine Uygulanacak Kanuna Dair 1956 tarihli Lahey Sözleşmesi²⁴⁵”ne taraf olmuştur²⁴⁶. Bu Sözleşmenin çocuklar için talep edilen nafaka uyumsuzluklarına uygulanabilmesi için çocuğun mutad mesken devletinin sözleşmeye taraf devletlerden birinde bulunması gerekir²⁴⁷. Bu Sözleşmeyle, ilk basamak bağlama kuralı olarak çocuğun mutad mesken hukuku yetkili görülmektedir²⁴⁸. Bu Sözleşmenin uygulanması için karşılıklılık şartı aranmakta olup 1973 tarihli Sözleşmenin aksine “*loi uniforme*” nitelikte değildir²⁴⁹.

Türkiye'nin 1973 yılında onayladığı ve 1956 tarihli Sözleşmenin tamamlayıcısı niteliğindeki 1958 tarihli “Çocuklara Karşı Nafaka Mükellefiyeti Konusundaki Kararların Tanınması ve Tenfizi Hakkında Sözleşme²⁵⁰” ile ise, sözleşen devletlerden birinin yetkili merciince verilen kararın diğer Sözleşme tarafı devletlerce içeriğine bakılmadan kolayca tanıma ve tenfizinin yapılması kararlaştırılmıştır²⁵¹.

²⁴³ Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 341.

²⁴⁴ Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 230.

²⁴⁵ RG: 17. 09.1971/13959

²⁴⁶ Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 334.

²⁴⁷ Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 334; Güngör, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, 167.

²⁴⁸ Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 334.

²⁴⁹ Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 238; Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 335; Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 343.

²⁵⁰ Resmî Gazete ile yayımı: 27. 09. 1972 - Sayı: 14319

²⁵¹ Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 231; Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 291; Tekinalp, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 222-223.

1956 ve 1958 tarihli Sözleşmelerden sonra ve bu Sözleşmelerin yerine geçmek üzere yürürlüğe giren 1973 tarihli “*Nafaka Yükümlülüğüne Uygulanacak Hukuka İlişkin La Haye Sözleşmesi*”²⁵² yalnız çocuklar hakkındaki nafaka uyuşmazlıkları için değil tüm nafaka talepleri için uygulama alanı bulmaktadır²⁵³. 1956 Tarihli Nafaka Sözleşmesinden sonra imzalanan 1973 tarihli Sözleşme, her ne kadar bu Sözleşmeyi imzalayan devletler açısından 1956 tarihli Sözleşmenin yerini almış olsa da sadece 1956 tarihli Sözleşmeye taraf olan devletlerle olan ilişkilerde 1973 tarihli Sözleşme uygulama alanı bulmayacak olup 1956 tarihli Sözleşme göz önünde bulundurulacaktır²⁵⁴.

Bu Sözleşme ayrıca, 1956 tarihli Sözleşmeden farklı olarak karşılıklılık aranmadan (*erga omnes*) uygulanan “*loi uniforme*” (yeknesak kanun) nitelikteki bir Sözleşmedir²⁵⁵. Bu nedenle ilgili devletin her iki anlaşmaya da taraf olmaması hâlinde 1973 tarihli Sözleşmenin karşılıklılık aranmaksızın uygulanıyor olmasından dolayı bu Sözleşmenin hükümleri çocuklara karşı nafaka yükümlülüğünden doğan borçlara da uygulanacaktır²⁵⁶. Yani Sözleşmeye üye devletlerde yapılan nafaka taleplerine ilişkin uyuşmazlıklar, talebi yapan kimseler Sözleşmeye taraf devlet vatandaşı olmasa da bu Sözleşme uygulanmaktadır²⁵⁷.

Bu Sözleşme hükümlerine göre, her türlü nafaka alacağı için uygulanacak hukuk; “*nafaka alacaklısının mutad meskeni*” olarak karşımıza çıkmaktadır²⁵⁸. Türkiye’nin bu Sözleşmeyi resmi olarak yürürlüğe koyduğu 1983’ten beri bütün nafaka taleplerine, koyulan çekinceler ve Sözleşmede yer alan istisnalar dışında, Sözleşme hükümleri öncelikli olarak uygulanmaktadır²⁵⁹.

Bu Sözleşmenin 8. maddesi ile boşanmadan doğan nafaka talepleri ise, Sözleşmedeki genel bağlama kuralından ayrı ve istisnai olarak, özel hükümlerle boşanmaya uygulanacak

²⁵² RG:06.11.1980/1715.

²⁵³ Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 231; Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 168; Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 335.

²⁵⁴ Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 238-239; Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 336; Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 343-344; Güngör, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, 166-167; Tekinalp, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 218.

²⁵⁵ Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 241.

²⁵⁶ Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 336.

²⁵⁷ Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 241; Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 337.

²⁵⁸ Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 262; Tekinalp, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 214.

²⁵⁹ Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 262 - 331; Akıncı, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 96.

hukuka tâbiî tutulmuştur²⁶⁰. Bu durum, 1973 tarihli Sözleşme'nin MÖHUK m.14/2 hükümleri ile uyumlu bir düzenleme niteliğinde olduğunu ortaya koymaktadır²⁶¹. Yoksulluk nafakası hakkında yer alan düzenlemeden farklı olarak boşanma sonrası çocuk için hükmedilen iştirak nafakasına uygulanacak hukuk, müşterek çocuğun velayetine sahip ebeveynin mutad mesken hukukudur²⁶².

Sözleşmenin 8. maddesi uygulanırken yoksulluk nafakası talebine hangi ülke hukukunun uygulanacağına dair ikili bir ayrıma gidilmesi gerekir²⁶³. İlk olarak boşanma davasının Türk mahkemelerinde görüldüğü sırada yoksulluk nafakasının talep edilmesi durumunda MÖHUK m.14/1 uyarınca yetkili kılınan hukuk uygulanacaktır²⁶⁴. Diğer durumda, yani boşanma davasının sonuçlandırılıp karar verilmesinden sonra Türk mahkemesinden yoksulluk nafakası talep edilmesi hâlinde ise m.8 gereği yabancı devlette görülmüş ve tanımaya konu olmuş boşanmaya hangi devlet hukuku uygulanmış ise o devletin hukuku yoksulluk nafakası talebi için de uygulanacaktır²⁶⁵. Burada önemli olan husus maddenin uygulama alanı bulabilmesi için boşanma yahut tanıma kararının Sözleşmeye taraf olan devlet mahkemesince verilmiş olması gerekmektedir²⁶⁶.

Evliliğin sona ermesi sonucu evlilikten olan çocukların, anne ve babalarına karşı olan nafaka talepleri hakkında ise m.8 hükmü yerine Sözleşmenin 4. ila 6. maddeleri arasında düzenleme bulan basamaklı bağlama kuralları uygulanmaktadır²⁶⁷. Yani evliliğin sona ermesiyle eşler arası talep edilen yoksulluk nafakasıyla; sona eren evlilikten olma çocukların nafaka talepleri için uygulanacak hukuk farklılık göstermektedir²⁶⁸.

1973 tarihli yukarıda bahsedilen diğer Sözleşmenin tamamlayıcısı niteliğinde olan ikinci Sözleşme ise “*Nafaka Yükümlülüğü Konusundaki Kararların Tanınmasına ve Tenfizine*

²⁶⁰ Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 262; Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 168; Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 275.

²⁶¹ Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 168; Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 275; Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 262.

²⁶² Akıncı ve Demir Gökyayla, *Milletlerarası Aile Hukuku*, 31.

²⁶³ Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 262.

²⁶⁴ Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 262.

²⁶⁵ Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 262-263; Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 349.

²⁶⁶ Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 349.

²⁶⁷ Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 247-248; Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 373.

²⁶⁸ Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 248.

*Dair 1973 Tarihli La Haye Sözleşmesi*²⁶⁹’dir²⁷⁰. Bu Sözleşme ile 1958 tarihli Sözleşmede olduğu gibi sözleşen devletlerden birinin yetkili merciince verilen kararın diğer Sözleşme tarafı devletlerce içeriğine bakılmadan kolayca tanıma ve tenfizinin yapılması amaçlanmıştır²⁷¹.

Birleşmiş Milletler bünyesinde hazırlanmış olan, 1956 tarihli “*Nafaka Alacaklarının Yabancı Ülkelerde Tahsili Hakkında New York Sözleşmesi*²⁷²” ise bundan önce imzalanan 1956, 1958 ve 1973 Sözleşmelerinden farklı bir konuyu gündeme almaktadır²⁷³. Bu Sözleşme ile devletlerarası işbirliği güçlendirilerek nafaka alacaklısının alacağını yabancı devletteki nafaka yükümlüsünden tahsiline imkân sağlanmaya ve tahsile ilişkin diğer zorlukların aşılması amaçlanmıştır²⁷⁴. Ancak bu Sözleşme, 2007 tarihli Lahey Sözleşmesinin yürürlüğe girmesi ve Türkiye dâhil birçok ülkenin bu Sözleşmeye taraf olması nedeniyle önemini yitirmeye başlamıştır²⁷⁵.

En son ve güncel olarak imzalanan 2007 tarihli “*Çocuk Nafakası ve Diğer Aile Nafaka Türlerinin Uluslararası Tahsiline İlişkin Lahey Sözleşmesi*²⁷⁶” ile de nafakanın milletlerarası tahsilindeki zorlukları aşmak ve sonuç veren bir nafaka tahsil sistemi oluşturmak adına akit devletlerarasında işbirliğini güçlendirerek nafaka kararlarının tanınma ve tenfizini sağlamak suretiyle nafakanın etkin bir şekilde milletlerarası tahsilini sağlaması amaçlanmıştır²⁷⁷. Görüleceği üzere bu Sözleşme 1956 Sözleşmesinden farklı olarak nafakanın tahsilinin yanında nafaka kararlarının tanınması ve tenfizi konularını da düzenlemektedir²⁷⁸.

²⁶⁹ RG:06.11.1980/17152.

²⁷⁰ Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 231; Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 338; Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 292.

²⁷¹ Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 231; Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 338.

²⁷² Resmî Gazete ile yayımı: 05.02.1971 - Sayı: 13745.

²⁷³ Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 232.

²⁷⁴ Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 232; Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 338-347; Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 342; Tekinalp, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 223.

²⁷⁵ Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 249.

²⁷⁶ RG: 04.12.2007/26720.

²⁷⁷ Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 255.

²⁷⁸ Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 232-255.

1956 tarihli New York ve 2007 tarihli bu Sözleşmeler özünde adli yardımlaşma Sözleşmeleri olmaları hasebiyle öncelikli olarak uygulanma zorunluluğu bulunmamaktadır²⁷⁹.

Kanunlar ihtilâfının bütün meselelerinde olduğu gibi nafakaya uygulanacak hukuk konusunda da kamu düzeni müdahalesi gündeme gelebilir²⁸⁰. Bu durum, 1973 tarihli Nafaka Yükümlülüğüne Uygulanacak Hukuka İlişkin Lahey Sözleşmesi bakımından da geçerli olup bu Sözleşme kapsamında uygulanacak hukukun *lex fori*'nin kamu düzenine açıkça aykırı olması durumunda m.11 gereğince Sözleşme hükümlerinin uygulanmayacağı düzenlenmiştir²⁸¹. Aynı şekilde, 1956 tarihli Sözleşmenin yetkilendirdiği çocuğun mutad mesken hukukunun nafaka öngörmemesi gibi kamu düzenine aykırı hâllerin bulunması hâlinde Türk kanunlar ihtilâfına göre yetkili hukuk devreye girecektir²⁸².

1.6.3.3. Maddî ve Manevi Tazminat

Taraflar, boşanmaya sebep olan durumlar nedeniyle kişilik haklarının ihlâl edildiği yahut maddî zarara uğradığını ileri sürebilir²⁸³. Bu durumda ihlâli yahut zararı ileri süren kişi kusur durumuna ve kişilik haklarının ihlâli durumuna göre diğer taraftan tazminat talep edebilir²⁸⁴.

MÖHUK kapsamında, boşanma ve ayrılığa bağlı olarak tarafların talep edebilecekleri tazminat bakımından uygulanacak hukuka yönelik bir düzenlemeye yer verilmemiştir²⁸⁵. Ancak doktrinde boşanma davalarından kaynaklanan tazminat davalarının da boşanmaya uygulanacak hukukun idaresi altında olduğu ifade edilmektedir²⁸⁶. Zira tazminat talepleri

²⁷⁹ Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 343.

²⁸⁰ Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 354.

²⁸¹ Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 248-249; Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 354.

²⁸² Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 334.

²⁸³ Akıncı, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 86.

²⁸⁴ Yılmaz ve Yıldırım, *Aile Hukuku*, 234-235; Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 163; Akıncı, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 86; Ayar, “Evliliğin Sona Ermesi”, 158 -160.

²⁸⁵ Doğan, Yılmaz ve İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 350

²⁸⁶ Akıncı ve Demir Gökyayla, *Milletlerarası Aile Hukuku*, 32; Doğan, Yılmaz ve İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 350-351; Akıncı, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 86; Aybay ve Dardağan, *Yasaların Çatışması*, 213; Uyanık Çavuşoğlu, *Boşanma*, 97.

boşanma ve ayrılıktan kaynaklanan sebepler nedeniyle ortaya çıkan ferî sonuçlardan olup boşanmadan bağımsız asli talep niteliğinde değildir²⁸⁷.

Boşanma sonucunda talep edilebilecek maddî ve manevî tazminat Türk iç hukukunda TMK m.174 kapsamında düzenlenmiştir. Buna göre, boşanma nedeniyle mevcut ya da gelecekteki çıkarları zarar gören taraf, eğer kusursuz ya da diğer eşe göre daha az kusurluysa, karşı taraftan uygun bir maddî tazminat talep edebilir. Burada önemli olan, tazminat talep eden eşin daha az kusurlu olmasıdır; talep eden eşin daha fazla kusurlu olması yahut kusurlarının eşit olması bu eşin diğerinden tazminat talep etmesini engeller²⁸⁸. Bu madde kapsamında ayrıca, boşanma sürecine yol açan olaylar sonucunda kişilik hakları ihlâl edilen eş, kusurlu olan diğer eşten manevî tazminat olarak uygun bir miktar para ödenmesini isteyebilir. Burada, diğer eşin manevî varlığına zarar veren diğer eşin ağır kusurlu olup olmamasından ziyade; kusurlu olması, kişilik hakları zarara uğrayan eşin manevî zarar talebi için yeterlidir²⁸⁹.

Boşanma nedeniyle eşlerden birinin mevcut yahut beklenen maddî çıkarlarının zarar görmesi hâlinde maddî tazminat²⁹⁰; boşanmaya neden olan olaylar sebebiyle eşlerden birinin kişilik haklarının ihlâli durumunda ise manevî tazminat talebinde bulunulabilir²⁹¹. Dolayısıyla boşanma davası nedeniyle tazminat talebinde bulunup bulunulamayacağı, tazminat taleplerinin içeriği ve hesaplanması gibi meseleler boşanmaya uygulanacak hukuk kapsamında çözüme kavuşturulacaktır²⁹².

Maddî ve manevî tazminatların boşanmaya bağlı olduğu ve tarafların kusur durumuna göre karar verildiği mahkeme kararlarıyla da açıkça ortaya çıkmaktadır. Nitekim Gaziantep Bölge Adliye Mahkemesi 2. Hukuk Dairesince yapılan yargılama sonucunda, TMK'nın 174/2. maddesi gereğince, boşanmaya neden olan olaylar sebebiyle kişilik hakları zedelenen tarafın, kusurlu eşten manevî tazminat talep edebileceği değerlendirilmiştir. Dosyada yer alan deliller dikkate alındığında, evlilik birliğinin

²⁸⁷ Doğan, Yılmaz ve İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 351; Tolga Akkaya, *Medenî Usûl Hukuku Bakımından Boşanma Davası*, (Ankara: Yetkin Yayınları, 2017), 38-39.

²⁸⁸ Dural, Ögüz ve Gümüş, *Aile Hukuku*, 160; Öztan, *Aile Hukuku*, 806; Erdem ve Makaracı Başak, *Aile Hukuku*, 192; Ayar, "Evliliğin Sona Ermesi", 158.

²⁸⁹ Öztan, *Aile Hukuku*, 82-827; Ayar, "Evliliğin Sona Ermesi", 161.

²⁹⁰ Öztan, *Aile Hukuku*, 806.

²⁹¹ Dural, Ögüz ve Gümüş, *Aile Hukuku*, 160-163; Öztan, *Aile Hukuku*, 826; Erdem ve Makaracı Başak, *Aile Hukuku*, 194-197; Akkaya, *Medenî Usul Hukuku*, 39;

²⁹² Akıncı, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 86; Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 377.

temelinden sarsılmasına yol açan olaylarda davacının kusurunun bulunmadığı, davalının evlilik süresince davacıya birden fazla kez şiddet uyguladığı ve bu davranışların davacının kişilik haklarına açıkça saldırı oluşturduğu sonucuna varılmıştır. Tarafların sosyal ve ekonomik durumları, olayın niteliği ve ağırlığı ile birlikte hakkaniyet ilkesi gözetilerek mahkemece davacı yararına 15.000,00 TL manevi tazminata hükmedilmiş, fazlaya ilişkin talepler ise reddedilmiştir²⁹³.

Son olarak belirtmek gerekir ki Türk hukukunda tazminat talepleri zenginleşme aracı olarak kullanılamaz. Bu sebeple tayin edilen yabancı hukuk nezdinde makul görülen âfâkî tazminat miktarları Türk kamu düzeni müdahalesi ile karşılaşılabilmektedir²⁹⁴. Burada bilhassa tazminat ödeme tehlikesi altında olan tarafın boşanmadan kaçınmasına neden olacak türden miktarların, kamu düzeni müdahalesi ile bertaraf edilmesi gerektiği ifade edilmektedir²⁹⁵.

1.6.3.4. Boşanmanın Soyadı Üzerindeki Etkisi

Türk hukukunda, soyada uygulanacak hukuka dair özel bir düzenleme yer almamaktadır. Bu nedenle, soyadın kazanılması yahut kaybedilmesi aile hukukundan kaynaklı bir nedenle değişiyorsa; tesiri olan aile hukuku ilişkisine uygulanacak olan hukukun, soyada yönelik hukukî sonucu da belirlemesi gerektiği genel yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır²⁹⁶. Bu doğrultuda, doktrinde yer alan birçok yazar, boşanmanın eşlerin soyadı üzerindeki etkileri ve boşanmanın kesinleşmesinden sonra eşlerin birbirlerinin soyadını kullanıp kullanamayacakları gibi hususların boşanma statüsüne tâbi olduğunu

²⁹³ Gaziantep Bölge Adliye Mahkemesi 2.Hukuk Dairesi, 16.7.2018, E. 2018/229, K.2018/1429, <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/bolge-adliye-mahkemesi/gaziantep-bam2-hd-e-2018-229-k-2018-1429-t-167-2018>, E.T. 22.12.2024.

²⁹⁴ Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 377.

²⁹⁵ Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 377.

²⁹⁶ Akıncı ve Demir Gökyayla, *Milletlerarası Aile Hukuku*, 30; Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 263.; Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 272; Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 261-262; Akıncı, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 85; Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 166; Tekinalp, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 170; Güngör, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, 150; Toker ve Ruhi, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 108; Aybay ve Dardağan, *Yasaların Çatışması*, 213 -214; Uyanık Çavuşoğlu, *Boşanma*, 92-93; Hatice Selin Pürselim Arning, *Türk, Alman ve İsviçre Milletlerarası Özel Hukuklarında Ad*, (Ankara: Adalet Yayınevi, 2014), 259; Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 377; Zeynep Derya Tarman, "Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun (MÖHUK)'daki Boşluk: Ada Uygulanacak Hukuk", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 66/2 (2017): 467. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/auhfd/issue/42358/509865>.

ifade etmektedir²⁹⁷. Evliliğin, eşlerden birinin ölümü, ölüm karinesinin gerçekleşmesi ya da gaiplik kararı verilmesi gibi durumlarla sona ermesi hâlinde, soyadıyla ilgili uygulanacak hukuk da MÖHUK m.14/1 hükmüne göre tespit edilir²⁹⁸. Dolayısıyla, çoğunluk görüşüne göre, boşanma sonrası eşlerin birbirlerinin soyadını kullanmaya devam edip edemeyecekleri, öncelikle tarafların müşterek millî hukukuna göre belirlenir. Eğer taraflar farklı vatandaşlığa sahipse, bu durumda müşterek mutad mesken hukuku uygulanır. Tarafların müşterek mutad meskeninin bulunmaması hâlinde Türk hukuku devreye girer.

Aksi bir görüşe göre ise, boşanmanın eşlerin soyadı üzerindeki etkileri MÖHUK m. 9/1 kapsamında her eşin kendi şahsi statüsüne göre değerlendirilmelidir²⁹⁹.

TMK m.173/1 kapsamında her ne kadar boşanma kararının kesinleşmesi akabinde kadının evlenmeden önceki soyadını yeniden alacağı düzenlense de TMK m. 173/2 uyarınca; kadının, kocasının soyadını kullanmakta menfaati bulunduğunu ve bunun eski kocasına bir zarar vermeyeceğini kanıtlaması hâlinde kocasının soyadını taşıyabilir.

Türk hukukunda evlenme yahut boşanma hâlinde sadece kadının soyadı değişmektedir. Ancak bazı yabancı hukuk düzenlemelerinde Türk hukukunun aksine kocanın soyadının da bu durumlardan etkilenebileceği hüküm altına alınmış olabilir. Bu gibi hâllerde, her ne kadar isim değişikliği taleplerini kamu düzeninden görülerek nüfus müdürlükleri ve mahkemelerce hatalı uygulamalara yer verilse de kocanın eşinin soyadını alması veya boşanmayla kaybetmesi Türk kamu düzenine aykırı olmadığı ifade edilmektedir³⁰⁰.

Daha önce de belirtildiği gibi çoğunluk görüşü uyarınca; boşanma durumunda soyadı konusunda uygulanacak hukuk, MÖHUK m.14'e göre belirlenir. Bu maddeye göre

²⁹⁷ Akıncı ve Demir Gökyayla, *Milletlerarası Aile Hukuku*, 30; Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 263.; Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 272; Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 261-262; Akıncı, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 85; Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 166; Tekinalp, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 170; Güngör, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, 150; Tokar ve Ruhi, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 108; Aybay ve Dardağan, *Yasaların Çatışması*, 213 -214; Uyanık Çavuşoğlu, *Boşanma*, 92-93; Hatice Selin Pürselim Arning, *Türk, Alman ve İsviçre Milletlerarası Özel Hukuklarında Ad*, (Ankara: Adalet Yayınevi, 2014), 259.

²⁹⁸ Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 265; Akıncı ve Demir Gökyayla, *Milletlerarası Aile Hukuku*, 29; Tarman, “Ada Uygulanacak Hukuk”, 478.

²⁹⁹ Can, Ergene, Şahan ve Öztürk, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 447; Tarman, “Ada Uygulanacak Hukuk”, 479.

³⁰⁰ Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 378-379.

öncelikle tarafların müşterek millî hukukuna bakılır. Ancak, bu hukuk evliliği geçerli saymıyorsa, doğal olarak bu hukuk boşanma ve soyadı konularında da uygulanamaz³⁰¹. Böyle bir durumda hâkim, doğrudan MÖHUK m. 5'e başvurmadan önce, m.14/1'de yer alan ikinci basamağa gitmeli, yani tarafların müşterek mutad mesken hukukuna göre hareket etmelidir³⁰². Bu da mümkün değilse, ancak o zaman boşanmanın soyadı üzerindeki etkisini belirlemek için Türk hukuku uygulanabilir³⁰³.

1.7. Boşanma Statüsünün Uygulama Alanı Dışında Kalan Hâller

1.7.1. Boşanmanın Şekline Uygulanacak Hukuk

Türk hukukunda MÖHUK kapsamında boşanma hâlinde Türkiye'de yapılacak evlenmenin şekli şartlarına uygulanacak hükümlere benzer bir düzenlemeye yer verilmemiş olup; boşanmanın yapıldığı ülke hukukunun şekil şartlarına tâbi olunacağı gibi bir hüküm de yer almamaktadır³⁰⁴.

Boşanma Türk hukukunda yalnızca mahkeme kararıyla gerçekleşebilir³⁰⁵. Buna karşın yabancı bir hukukun uygulanması gerektiği durumlarda, bazı yabancı hukuklarda mahkeme kararına ihtiyaç olmaksızın boşanma mümkün olabildiğinden, mahkeme dışı da boşanma gerçekleşebilir³⁰⁶. Bu sebeple boşanmanın Türkiye'de olduğu gibi diğer ülkelerde de mahkeme yoluyla sona ermesi prensibinin uygulanmasını söylemenin doğru olmayacağı ifade edilmektedir³⁰⁷. Türk hukukunda evlenmenin şekli şartına uygulanacak hukuka benzer bir düzenlemenin boşanma için düzenlenmemiş olması bunun en büyük nedenidir³⁰⁸. Bu yaklaşıma göre, boşanmanın şekli; boşanma statüsü kapsamında değerlendirilmeli ve kanunlar ihtilâfî kurallarına göre belirlenen hukuka uygun olduğu sürece, mahkeme dışında gerçekleşen boşanmalara da hukukî geçerlilik tanınmalıdır³⁰⁹.

³⁰¹ Tarman, "Ada Uygulanacak Hukuk", 483.

³⁰² Tarman, "Ada Uygulanacak Hukuk", 483.

³⁰³ Tarman, "Ada Uygulanacak Hukuk", 483.

³⁰⁴ Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 260.

³⁰⁵ Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 260; Burak Huysal ve Begüm Süzen, "Yabancılık Unsuru Taşıyan Boşanmaların Şekli", *Public and Private International Law Bulletin*, 40/2 (2020): 1202. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ppil/issue/56082/841000>.

³⁰⁶ Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 260; Huysal ve Süzen, "Boşanmaların Şekli", 1202.

³⁰⁷ Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 260; Ergin Nomer, *Milletlerarası Usul Hukuku*, (İstanbul: Beta Yayınları, 2018), 221.

³⁰⁸ Nomer, *Milletlerarası Usul Hukuku*, 221.

³⁰⁹ Nomer, *Milletlerarası Usul Hukuku*, 221-222.

Benzer bir görüş uyarınca ise Türk hukukunda boşanmalar sadece mahkeme kararıyla sonuçlandırılabilen hukukî işlem olduğundan MÖHUK kapsamında boşanmanın şekline yönelik hususi bir düzenlemeye yer verilmemiştir³¹⁰. Buna karşın, mahkeme dışındaki bir hukukî işlemle boşanmaya imkân veren ülkede gerçekleşen boşanmanın şekli açısından geçerli olup olmadığı Türk mahkemeleri nezdinde tereddüt uyandırırorsa MÖHUK m. 7’de yer alan genel şekil kurallarının uygulanması yoluna gidilmelidir³¹¹.

Bir başka yaklaşıma göre ise boşanmanın bir hukukî işlem olmamasından dolayı evlenmenin aksine olacak şekilde bir bağlama kuralı öngörülmemiştir³¹². Zira boşanma esasında bir yargısal süreç olduğundan şekli değil usûlî bir nitelik taşımaktadır³¹³. Bu nedenle, boşanma sürecinin şekli işlemlerine MÖHUK m.7 değil *lex fori* prensibi uyarınca doğrudan Türk usul hukuku kuralları uygulanır³¹⁴.

Türkiye’de mahkeme dışında gerçekleşen bir boşanmanın Türk hukuku nezdinde bir geçerliliği bulunmakta mıdır? Türk hukukunda boşanmanın yalnızca mahkeme kararıyla mümkün olması esas alınarak konu usul meselesi olarak değerlendirilirse, Türkiye’de mahkeme dışında bir boşanmanın gerçekleşmesi mümkün olmayacaktır³¹⁵. Bununla birlikte, boşanmanın şekil meselesi olarak değerlendirilmesi durumunda, MÖHUK m. 7 uyarınca Türkiye’de gerçekleşen bir boşanma, Türk hukukunda böyle bir imkân bulunmasa bile, boşanma statüsüne uygulanacak yabancı hukuka uygun olduğu takdirde mahkeme dışında da yapılabileceğini ifade eden aksi bir görüşte bulunmaktadır³¹⁶. Kanaatimizce, mahkeme dışı boşanmalara izin vermek, özü gereği usûlî karışıklıklara neden olacağı ve boşanmanın kazaî niteliğine zarar vereceği için boşanma işleminin Türkiye’de gerçekleştiriliyor olması durumunda, Türk hukuku uyarınca mahkeme kararıyla gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

³¹⁰ Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 169.

³¹¹ Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 169.

³¹² Can, Ergene, Şahan ve Öztürk, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 446

³¹³ Can, Ergene, Şahan ve Öztürk, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 446.

³¹⁴ Can, Ergene, Şahan ve Öztürk, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 446.

³¹⁵ Huysal ve Süzen, “Boşanmaların Şekli”, 1202.

³¹⁶ Huysal ve Süzen, “Boşanmaların Şekli”, 1202.

1.7.2. Geçici Tedbir Talepleri

1.7.2.1. Genel Olarak

Boşanma davasının açılmasıyla her ne kadar boşanma gerçekleşmemiş olsa da eşlerin yaşantılarının evlilik birliği içinde aynen devam etmesi beklenemeyeceğinden, dava sürecinde lazım gelen bir takım tedbirlerin hâkim tarafından alınması gerekmektedir³¹⁷. Hâkimin, dava açıldıktan sonra ancak kesin kararın verilmesinden önce alması gerektiği bu tedbirler, geçici tedbirler olarak adlandırılmaktadır³¹⁸. Bu bağlamda hâkim; eşlerin geçimi, barınması, mallarının yönetimi ve çocukların korunması ve bakımına yönelik gerekli tedbirleri almalıdır³¹⁹.

Davanın açılması öncesinde tarafların bu sayılan konularda anlaşması hâlinde, hâkimin bu anlaşmayı nazara alması gerekmele birlikte; tarafların herhangi bir anlaşma yapmamış olması durumunda, gerekli geçici tedbirler, hâkim tarafından re 'sen alınmalıdır³²⁰. Tedbir kararı devam ederken, tarafların durumlarında bir değişiklik meydana gelmesi hâlinde, tedbir hususunda mahkemece her zaman değişiklik yapılabilir³²¹.

Geçici tedbirler, hızlı ve acil bir şekilde karar verilmesi gereken geçici durumlar olup; mevzubahis olan uyuşmazlığı kalıcı olarak çözmezler³²². Zaten bu tedbirlerle ilgili kuralların uygulama alanı dava süreci ile sınırlı kalmakta ve dava süreci sonrasında bir uygulama alanı bulunmamaktadır³²³.

Geçici tedbirler, özü gereği yabancı hukukun araştırılması zaman kaybına yol açacağından, kanun koyucu tarafından, boşanma davasının açılması sonrası alınacak

³¹⁷ Dural, Ögüz ve Gümüş, *Aile Hukuku*, 140-142; Erdem ve Makaracı Başak, *Aile Hukuku*, 156-157; Doğan, Yılmaz ve İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 353; Ayar, “Evliliğin Sona Ermesi”, 153-154.

³¹⁸ Doğan, Yılmaz ve İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 353.

³¹⁹ Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 262; Öztan, *Aile Hukuku*, 740; Erdem ve Makaracı Başak, *Aile Hukuku*, 157-158; Yılmaz ve Yıldırım, *Aile Hukuku*, 229; Doğan, Yılmaz ve İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 354.

³²⁰ Öztan, *Aile Hukuku*, 739-740; Doğan, Yılmaz ve İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 354; Ayar, “Evliliğin Sona Ermesi”, 153.

³²¹ Öztan, *Aile Hukuku*, 752-753; Erdem ve Makaracı Başak, *Aile Hukuku*, 160-161.

³²² Doğan, Yılmaz ve İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 353; Güngör, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, 151.

³²³ Güngör, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, 151.

geçici tedbirler için doğrudan Türk hukukunun uygulanması gerektiği düzenlenmiştir³²⁴. Bu düzenlemenin temelinde, geçici tedbirlere yönelik işlemlerin ivedi bir şekilde çözüme kavuşturulması amacı yatmaktadır³²⁵.

Geçici tedbir taleplerine ilişkin bu düzenlemeler, Türk hukukunda MÖHUK m.14/4 kapsamında düzenlenmektedir. Bu madde fıkrası uyarınca geçici tedbir niteliği taşıyan tüm taleplere Türk hukuku uygulanmaktadır. Böylece, milletlerarası iki yahut çok taraflı akitlerde, aksine hüküm olmayan durumlarda, geçici tedbir taleplerine Türk hukukunun uygulanıp uygulanmayacağına ilişkin tereddütler giderilmiştir³²⁶.

Geçici tedbir taleplerinin *lex fori* 'ye tâbi olması prensibi, doktrinde yer alan tartışmalara son vermek amacıyla kanunî bir düzenleme hâline getirilmiştir³²⁷. Geçici tedbirlerin *lex fori* 'ye tâbiî tutulmasının sebebinin, bu işlemlerin usûlî işlemlerden olmasından kaynaklı olduğu ifade edilmektedir³²⁸. Zira geçici tedbire ilişkin kurallarda yer alan emir, hâkime yöneltilmiş olduğundan bu kuralların Türk hukukunda usûlî nitelik taşıdığı ifade edilmektedir³²⁹.

Türk iç hukukunda ise boşanma yahut ayrılık davası süresince gereken geçici önlemlerin re 'sen alınması gerektiği TMK m.169 uyarınca düzenlenmiştir. Buna göre, boşanma ya da ayrılık davası açıldığında, hâkim dava süresince eşlerin barınması, geçimi, mal varlıklarının yönetimi ve çocukların bakımı ile korunmasına dair gerekli geçici tedbirleri kendiliğinden alır.

1.7.2.2. Tedbir Nafakası

Boşanmanın kesinleşmesi ile birlikte hüküm ve sonuç doğuracak yoksulluk ve iştirak nafakasının yanında, boşanma davası sürecinde diğer eşin maddî desteğine muhtaç olan tarafın, mahkemenen “*tedbiren*” istediği nafaka türüne tedbir nafakası denmektedir³³⁰.

³²⁴ Doğan, Yılmaz ve İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 354; Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 333; Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 384.

³²⁵ Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 275.

³²⁶ Akıncı ve Demir Gökyayla, *Milletlerarası Aile Hukuku*, 41; Toker ve Ruhi, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 109.

³²⁷ Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 262.

³²⁸ Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 275.

³²⁹ Güngör, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, 151.

³³⁰ Dural, Ögüz ve Gümüş, *Aile Hukuku*, 141; Ruhi, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 60; Akıncı, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 95.

Acil ve önleyici niteliğe sahip olan bu nafaka, boşanma davası sürerken zor durumda olan eş lehine re'sen yahut talep neticesinde hükmedilebilir³³¹. Burada bahsedilen ve hâkim tarafından boşanma sürecinde hükmedilen ve geçici olarak eş ile çocukların geçimini sağlamaya yarayan nafaka türü³³², özü ve niteliği itibarıyla MÖHUK m.14/2'de yer alan nafaka türünden farklı olup tedbir nafakası olarak adlandırılmaktadır³³³.

MÖHUK m.14/4 uyarınca boşanma sürecinde talep edilebilecek geçici tedbirlerin nafaka mı yoksa velayete mi ilişkin olduğu hususunda bir ayırım yapmamaktadır³³⁴. Bu sebepten, boşanma ve ayrılık davaları süresince, eşlerin barınmasına, geçimine (tedbir nafakası), eşlerin mallarının idaresine ve çocukların bakımı ile korunmasına yönelik geçici önlemler Türk hukukuna göre dava hâkimince resen dikkate alınacağı ifade edilmektedir³³⁵. Dolayısıyla, boşanma ve ayrılık davasının açıldığı ancak daha kararın verilmediği bu süreç içerisinde hükmedilecek tedbir nafakası, bu fıkra kapsamında hâkimin hukuku uyarınca talep edilebilir³³⁶. Bu fıkra ile geçici tedbir taleplerinde direkt olarak Türk hukuku uygulanması öngörülerek terditli yetkili hukukun bulunması uygulaması terk edilmiştir³³⁷. Böylece, milletlerarası Sözleşmelerde aksi bir durum olmaması hâlinde, geçici tedbir taleplerinde Türk hukukunun uygulanacağı hüküm altına alındığı ifade edilmektedir³³⁸.

Tedbir nafakasına hükmedilmesi için eşlerin davalı yahut davacı olmasının bir önemi olmadığı gibi kusurlarının olup olmadığı da önem arz etmemektedir³³⁹. Hâkim, eşlerin mali durumları ve temel geçim ihtiyaçları göz önünde bulundurarak tedbir nafakası belirlemede olup belirlenen bu nafaka boşanma davasının açıldığı tarihten kararın kesinleşmesine kadar hüküm ifade etmektedir³⁴⁰.

³³¹ Akıncı, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 86.

³³² Dural, Ögüz ve Gümüş, *Aile Hukuku*, 141; Erdem ve Makaracı Başak, *Aile Hukuku*, 158; Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 384.

³³³ Akıncı, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 95; Güngör, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, 151.

³³⁴ Ruhi, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 60; Ekşi, *Milletlerarası Özel Hukuk El kitabı*, 45.

³³⁵ Güngör, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, 151; Ekşi, *Milletlerarası Özel Hukuk El kitabı*, 45.

³³⁶ Doğan, Yılmaz ve İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 368.

³³⁷ Tekinalp, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 214; Ruhi, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 60.

³³⁸ Ruhi, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 60.

³³⁹ Dural, Ögüz ve Gümüş, *Aile Hukuku*, 141-142; Erdem ve Makaracı Başak, *Aile Hukuku*, 158; Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 384-385.

³⁴⁰ Dural, Ögüz ve Gümüş, *Aile Hukuku*, 141-142; Öztan, *Aile Hukuku*, 751-752; Erdem ve Makaracı Başak, *Aile Hukuku*, 159-160; Ayar, “Evliliğin Sona Ermesi”, 153; Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 385.

MÖHUK m. 14/4 kapsamında, her ne kadar, tedbir nafakası hususunda Türk hukukunun uygulanacağını savunsak da bu uygulamanın sebebine ilişkin doktrinde bir takım farklı görüşler yer almaktadır.

Tedbir nafakası maddî hukuka ilişkin bir mesele olup; kanunlar ihtilâfî kuralları gereğince esasa uygulanacak hukuka tabi olduğundan, hâkimin uygulanacak yabancı hukuku biliyor olması hâlinde, uyuşmazlığa bu hukuku uygulaması gerektiği ifade edilmektedir³⁴¹. Bununla beraber, aciliyet arz eden ve hâkimin yabancı hukukun muhtevasını tespit edemediği durumlarda hâkimin hukukunun uygulama alanı bulması gerektiği belirtilmektedir³⁴². Dolayısıyla, Türk hâkiminin önüne gelen ve niteliği gereği ivedi karar verilmesi lazım olan geçici tedbir talepleri, her ne kadar maddî hukuka dair olsa da; Türk hukuku bağlamında değerlendirilmeli, Türk hâkimi tarafından boşanmaya ilişik geçici nitelikteki nafaka taleplerine “*lex fori*” bağlamında Türk hukukuna göre karar verilmelidir³⁴³. Bu düzenleme, acele olarak verilmesi gereken kararlarda, hâkimin yabancı hukuku bilmemesi nedeniyle ortaya çıkacak zorluğun ve hak kaybının önüne geçmek için uygulanmaktadır³⁴⁴. Bu sebeple, kanun koyucu tarafından geçici tedbirlere uygulanacak hukuk açıkça düzenlenerek isabetli davranılmış ve özü gereği hâkim tarafından ivedilikle karar verilmesi gerekli nafaka gibi talepleri doktrin ve içtihata paralel olarak hâkimin hukukuna yani Türk hukukuna tâbi kılınmıştır³⁴⁵. Böylece, geçici tedbir taleplerinde Türk hukukunun uygulanması açısından duyulan tereddütler giderilmiştir³⁴⁶. Ancak bu durum, milletlerarası özel hukukta yer alan ve nafaka taleplerinin esasa uygulanan hukuka göre belirlenmesi kuralının terk edilmesi manasına da gelecektir³⁴⁷.

Doktrinde yer alan bir başka görüşe göre; nafaka taleplerinin maddî hukuka ilişkin olduğu ve kural olarak *lex fori* 'ye tabi olmadığı kabul edilmekle birlikte, tedbir nafakasının

³⁴¹ Tekinalp, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 214; Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 352-353.

³⁴² Tekinalp, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 215; Akıncı, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 97; Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 353.

³⁴³ Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 263; Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 352; Toker ve Ruhi, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 109

³⁴⁴ Tekinalp, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 215.

³⁴⁵ Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 263; Akıncı, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 97; Toker ve Ruhi, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 109.

³⁴⁶ Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 263; Toker ve Ruhi, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 109

³⁴⁷ Tekinalp, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 214.

ivedilikle karara bağlanması gerektiği ve yetkili hukukun tespitinin zaman alabileceği gerekçesiyle, MÖHUK m. 14/4 uyarınca *lex fori* olarak Türk hukukunun uygulanması görüşüne karşı çıkmaktadır³⁴⁸. Buna göre, evlilik sürerken geçici tedbir nafakasına ilişkin 1973 tarihli La Haye Sözleşmesinde yer alan düzenlemeler öncelikli olarak uygulanacağından bu hususta MÖHUK m.14/4 uygulanmayacaktır³⁴⁹. Burada, her ne kadar boşanma davası sürüyor olsa da eşlerin evliliği hâlen devam etmektedir³⁵⁰. Bu sebeple, evliliğin devamı süresince eşlerin birbirinden talep ettikleri ihtiyati tedbir niteliğindeki nafakaya uygulanacak hukuk, Sözleşmede yer alan m.4 ile m.6 arasında öngörülen basamaklı bağlama kuralına göre belirlenmelidir³⁵¹. Nitekim Bu hâlde, MÖHUK m.14/4 ile 1973 tarihli Sözleşme arasında geçici tedbir talepleri açısından bir yeknesaklığın bulunmadığı açıkça ortada olup boşanma davası devam ederken tedbir nafakaları hakkında MÖHUK m.14/4 değil 1973 tarihli Sözleşme hükümleri öncelikli uygulanmalıdır³⁵². Ancak Türkiye'nin taraf olduğu 1973 tarihli Nafakaya Sözleşmesi'nin nafaka uyuşmazlığına uygulanması durumunda da iç hukuk düzenlemeleriyle meydana çıkan sorunlar tekrar edecektir. Zira hâkim tarafından hızlı alınması beklenen tedbir kararına, 1973 tarihli Sözleşme hükümleri uygulanacak olursa nafaka alacaklısının mutad meskeninin tespiti gerekecektir³⁵³. Bu hukukun yabancı hukuk olduğu ihtimalinde ise yabancı ülke hukuku hakkındaki bilginin mahkeme tarafından kısa sürede ve sağlıklı şekilde temin edilebilmesi hukuken ve fiilen mümkün değildir³⁵⁴. Dolayısıyla 1973 tarihli Sözleşme kapsamında uygulanacak hukukun kısa sürede temininin fiilen gerçekliğe uygun düşmemesi nedeniyle Türk maddî hukukunun uygulanması gerekmektedir³⁵⁵.

³⁴⁸ Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*,236-237; Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 352.

³⁴⁹ Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 237; Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 352; Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 385.

³⁵⁰ Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 248; Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 385.

³⁵¹ Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 248; Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 385.

³⁵² Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 248; ; Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 385.

³⁵³ Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 333.

³⁵⁴ Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 333.

³⁵⁵ Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 333; Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 352.

Son olarak, tedbir nafakasına ilişkin bir başka görüşe göre; bu türdeki nafakalar, geçici nitelikteki usûlî tedbirlerdir³⁵⁶. Bu tedbirler her ne kadar özel hukuk ilişkilerine müdahalede bulunsa da bunlar hakkında kati hükümlere yer vermez, maddî hukukî duruma yönelik alınacak daha sonraki kararlara tesir etmezler³⁵⁷. Bu sebeple özel hukuk ilişkilerinde kanunlar ihtilâfî kuralları uyarınca karar verilmesi ilkesine uyulmayarak usûlî karar kategorisinde olan tedbir nafakası hakkında Türk hukuku uygulanmalıdır³⁵⁸. Bu görüşün kabulüyle, tedbir nafakasını maddî hukuk meselesi görülmesine karşı 1973 tarihli Lahey Sözleşmesini uygulanmayarak ivedilikle karar verilmesi nedeniyle Türk hukukunun uygulanması gerektiği yönündeki görüşün çelişkileri giderilmiş olacağı ifade edilmektedir³⁵⁹.

³⁵⁶ Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 261- 262; Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 353.

³⁵⁷ Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 262; Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 353.

³⁵⁸ Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 353.

³⁵⁹ Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 353.

İKİNCİ BÖLÜM

GEÇİCİ KORUMA STATÜSÜNDEKİ SURİYELİLERİN BOŞANMA DAVALARINDA UYGULAMADA YAŞANAN PROBLEMLER

2.1. Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilerin Taraf Olduğu Uyuşmazlıklarda Uygulanacak Hukukun Tespiti

Geçici korumayı konu alan düzenlemelerde milletlerarası özel hukuka ilişkin bir hüküm yer almadığı gibi, MÖHUK kapsamında da geçici koruma statüsündeki kişilere yönelik özel bir düzenleme bulunmamaktadır³⁶⁰. Nitekim geçici koruma kavramının Türk hukukuna kanunî düzenlemeyle ilk kez 2013 yılında kabul edildiği ve MÖHUK'un 2007 tarihli olduğu gözetildiğinde bu olağan bir durumdur. Ancak uygulanacak hukukun vatandaşlık esasına göre tayin edildiği hâllerde geçici koruma statüsündeki kişilerin kendi millî hukukunun mu esas alınacağı yoksa MÖHUK m. 4/1-a hükmüne mi gidileceği sorunlu bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Doktrindeki baskın görüşe göre; her ne kadar MÖHUK m. 4/1-a kapsamında yalnızca vatansızlardan ve mültecilerden bahsedilmişse de bu ibarenin tüm uluslararası koruma statüsü talebinde bulunan ve bu statüye sahip yabancılar ile geçici koruma talep eden ve bu korumaya sahip olan yabancıları kapsayacak şekilde geniş yorumlanması gerektiği ifade edilmektedir³⁶¹. Burada, MÖHUK m. 4/1-a uyarınca uyuşmazlığa uygulanacak hukukun vatandaşlık

³⁶⁰ Gülüm Bayraktaroğlu Özçelik, "Türkiye'de Geçici Koruma Altında Bulunan Suriye Vatandaşlarının Türk Mahkemelerinde Taraf Oldukları Boşanma Davalarında Karşılaşılan Milletlerarası Usul Hukuku Sorunları", içinde *Cumhuriyetin Yüzyüncü Yılında Milletlerarası Özel Hukuk Kongresi*, editörler Bilgin Tiryakioğlu, Mesut Aygün, A. Kübra Altıparmak Elmas, Cansu Kaya Ülken ve Banu Uslu Yiğit (Ankara: Yetkin Basımevi, 2023), 271.

³⁶¹ Nuray Ekşi, *Türkiye'ye Sığınan Yabancıların Aile ve Şahsın Hukuku Davaları*, (Ankara: Beta, 2021), 152; Nuray Ekşi, *Mahkeme Kararlarıyla Milletlerarası Özel Hukuk El kitabı*, (İstanbul: Beta Yayınları, 2022), 129; Gülüm Bayraktaroğlu Özçelik, "Uluslararası Koruma ve Geçici Koruma Altındaki Yabancılara İlişkin Uluslararası Özel Hukuk Sorunları", içinde *Uluslararası Hukukta Göç ve Vatandaşlık*, ed. Işıl Özkan ve Kazım Sedat Sirmen, (Ankara: Yetkin Yayınları, 2022), 237-238; Tellioğlu, "Geçici Koruma", 495; Ulusu Karataş, "Geçici Koruma", 45-47.

esasına göre tespit edildiği durumlarda, millî hukuk yerine sırasıyla; yerleşim yeri, bunun bulunmadığı hâlde mutad mesken, bunun da bulunmaması hâlinde dava tarihinde buldukları ülke hukukunun uygulanması gerektiği ifade edilmektedir³⁶². Uygulamada geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin taraf olduğu uyuşmazlıklarda MÖHUK m. 4/1-a hükmünün nazara alındığı tek bir karar örneği bulunabilmiştir. Ancak ilgili kararda da hatalı bir yaklaşımla bu kişilerin hem geçici koruma altında oldukları belirtilmiş hem de “*mülteci statüsünde buldukları*” gerekçesiyle MÖHUK 4/1-a maddesi gereğince buldukları ülke hukuku olan Türk hukukunun uygulanması gerektiği kanaatine varılmıştır³⁶³.

Kanaatimizce, MÖHUK m. 4/1-a fıkrasında açıkça ve yalnızca “*mülteci*” ile “*vatansız*” kişilerden bahsedilmiş olması ve Suriyeli kişilerin ülkemizde her ne kadar fiilî kalışları çok uzun süre de hukukî olarak tanınan korumanın “*geçici*” olduğu gözetildiğinde, bu kişilerin MÖHUK m. 4/1-a kapsamında değerlendirilmeleri doğru değildir. Suriye iç savaşı üzerinden 15 yıl, 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu³⁶⁴,’nun kabulü üzerinden 13 yıl geçmiş olduğu düşünüldüğünde; kanun koyucu böyle bir ayırım yapılmaması niyetinde olsaydı çoktan MÖHUK m. 4/1-a hükmünde yapılacak basit bir değişiklikle geçici koruma sahiplerine de yer verilir. Dolayısıyla geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin taraf oldukları boşanma davalarında uygulanacak hukuk tespit edilirken, MÖHUK m. 14 kapsamında müşterek millî hukukun tespiti noktasında, MÖHUK m. 4/1-a’ya gidilmeksizin kendi millî hukukları olan Suriye hukukunun nazara alınması gerekmektedir. Nitekim yaklaşımımızı destekler nitelikteki bir görüşe göre de Suriyelileri ilgilendiren uyuşmazlıkların MÖHUK m. 4/1-a kapsamında çözüme

³⁶² Ekşi, *Milletlerarası Özel Hukuk El kitabı*, 129-130. Türkiye’de geçici koruma statüsüne sahip kişilerin ikamet durumu GKY kapsamında düzenleme bulmaktadır. Ancak, GKY kapsamında geçici koruma statüsündeki kişilere verilen kimlik belgesi, kişilere Türkiye’de kalma hakkı sağlasa da resmi olarak ikamet izni yahut izin belgesi yerine geçen belgelerden sayılmaz. Bu durum, geçici koruma statüsü sahibi kişilerin Türkiye’de hukuka uygun bulduklarını göstermesine karşın yerleşim yerinin Türkiye olduğuna dair bir hukukî sonuç doğurmadığı ifade edilmektedir. Bu sebeple, MÖHUK m. 4/1-a’nın geniş yorumlandığı durumlarda, geçici koruma statüsüne sahip kişileri ilgilendiren uyuşmazlıklarda yetkili hukuk tespit edilirken tarafların yerleşim yeri basamağının atlanmasının daha doğru olacağı haklı olarak ifade edilmektedir (Bkz. Bayraktaroğlu Özçelik, “Milletlerarası Usul Hukuku Sorunları”, 274).

³⁶³ Şanlıurfa 1. Aile Mahkemesi, 09.10.2017, E.2016/539, K. 2017/662. Karar için bkz. Ekşi, *Aile Hukuku Davaları*, 154-156.

³⁶⁴ RG: 11.04.2013/28615.

kavuşturulması, hem Kanun'un açık lafzına açıkça aykırı olmakta hem de milletlerarası özel hukuk hakkaniyet prensibine aykırılık teşkil etmektedir³⁶⁵.

Müşterek millî hukukun olmadığı durumlarda da ikinci basamaktaki müşterek mutad mesken hukuku uygulanmalıdır. Geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin de hâlihazırda fiilî hayat merkezlerinin çoğunlukla Türkiye olduğu gözetildiğinde mutad meskenin tespiti kolaydır. Özellikle de taraflardan birinin Türk vatandaşı olduğu boşanma davalarında uygulanacak hukuk çoğunlukla Türk hukuku olacaktır. Örneğin Gaziantep Bölge Adliye Mahkemesi 2. Hukuk dairesi tarafından verilen bir kararda; davacının Suriye, davalının ise Türk vatandaşı olduğu ve tarafların Türkiye'de yaşıyor olmaları nedeniyle MÖHUK m.14/1 gereğince müşterek millî hukukun olmadığı bu nedenle müşterek mutad mesken hukukunun yani Türk hukukunun uygulanması gerektiği hüküm altına alınmıştır³⁶⁶.

Müşterek mutad meskenin de olmadığı uyuşmazlıklar açısından, son çare olarak Türk hukuku uygulanarak taraflar arasındaki boşanma davası hükme bağlanmalıdır. Ancak uygulamadaki duruma bakıldığında, geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin taraf olduğu boşanma davalarında, hangi kuralın uygulanacağına ilişkin uygulamada yeknesak bir tutumun yer almadığı açıkça görülmektedir³⁶⁷. Bu duruma ilişkin yargı kararları, MÖHUK m.14 kapsamında yer alan basamaklı bağlama kuralları kapsamında aşağıda ayrıntılı bir biçimde incelenecektir.

2.2. İlk Derece Mahkemeleri Tarafından Yabancılık Unsurunun Ve Möhuk'un Göz Ardı Edilmesi

Mahkemelerce, uyuşmazlıkta yabancılık unsurunun varlığı tespit edildikten sonra, MÖHUK hükümleri uyarınca uygulanacak hukuk belirlenmelidir. Bu noktada taraflardan her ikisinin de tek ve ortak vatandaşığa sahip olduğu durumlarda uygulanacak hukukun

³⁶⁵ Solmaz Bilici, "Türk Kanunlar İhtilafı", 961.

³⁶⁶ Gaziantep BAM 2. HD. 2018/1429; Sinanpaşa Asliye Hukuk Mahkemesinin 27.08.2021 tarihli bir kararında ise boşanmanın tarafları olan Türk vatandaşı baba ile Suriye vatandaşı anne arasındaki uyuşmazlıkta, taraflardan birinin yabancı olması nedeniyle MÖHUK'un uygulanıp uygulanmayacağı değerlendirmede bulunulmadan doğrudan TMK uygulanarak eşlerin boşanmasına ve çocuklar üzerindeki velayetin anneye verilmesine karar verilmiştir. Sinanpaşa Asliye Hukuk Mahkemesi (Aile Mahkemesi Sıfatıyla), 27.08.2021, E.2020/97, K. 2021/276, Özçelik, "Uluslararası Özel Hukuk Sorunları", 240.

³⁶⁷ Bayraktaroğlu Özçelik, "Uluslararası Özel Hukuk Sorunları", 238.

tespiti daha kolaydır³⁶⁸. Buna karşın, bilhassa Suriyelilerin tarafı olduğu uyuşmazlıklarda, müşterek millî hukukun nazara alınmadan doğrudan Türk hukukunun mahkemece uygulandığı hâllere çok sık rastlanmaktadır. Özellikle ilk derece mahkemelerince verilen kararlarda, Suriyelileri konu alan uyuşmazlıklara sıkça Türk hukuku doğrudan uygulanmaktadır. Örneğin, Islahiye 2. Asliye Hukuk Mahkemesinin 21.12.2021 tarihli kararıyla Suriye vatandaşı taraflar arasındaki boşanma davası yabancılık unsuru tartışılmaksızın ve dahi MÖHUK'a değinilmeksizin Türk hukukuna göre hüküm kurulmuştur³⁶⁹. Aynı şekilde Kahramanmaraş 1. Aile Mahkemesinin verdiği bir kararda da yabancılık unsuru tartışılmadan ve MÖHUK'a değinilmeden TMK m.166/3 gereğince Suriyeli eşlerin anlaşmalı boşanmasına karar verilmiştir³⁷⁰.

Şanlıurfa 3. Aile Mahkemesi'nin 15.10.2020 tarihli kararında da Suriyeli olduğu anlaşılan taraflar arasında, ortak hayatı sürdürmeyi imkânsız kılan ve evlilik birliğini temelinden sarsan ciddi bir geçimsizliğin mevcut olduğu anlaşılmıştır. Bu sebeple, mahkeme tarafların tekrar bir araya gelerek evliliği sürdüremeyecekleri sonucuna ulaşmıştır. Yaşanan olaylar karşısında, davacının dava açmakta haklı olduğu değerlendirilmiş; eşlerin birlikte yaşamaya zorlanmalarının artık kanunen mümkün olmadığı gerekçesiyle, yabancılık unsuruna ve MÖHUK'a dâhil değinilmeden Türk Medeni Kanunu'nun 166/1. maddesi uyarınca boşanmalarına karar verilmiştir³⁷¹.

Mardin Aile Mahkemesince 17.11.2021 tarihinde aynı doğrultuda verdiği bir kararda, tarafların Suriyeli olmasına karşın yabancılık unsuru ve MÖHUK tartışılmaksızın Türk hukuku direkt olarak uygulanmıştır. Mahkemece, aile kurumunun korunması gerektiği göz önünde bulundurulmuş; ancak evliliğin, taraflar ve çocuklar açısından artık sürdürülemez bir hâle geldiği sonucuna varılmıştır. Yapılan yargılama ve toplanan deliller çerçevesinde, tarafların üç ortak çocuğu bulunduğu, davalının davacıya karşı üçüncü kişilerin huzurunda hakaret ettiği, düzenli bir geliri olmasına rağmen eşinin maddî ihtiyaçlarını karşılamadığı ve birlikte yaşamaya engel olacak şekilde olumsuz tutumlar sergilediği tespit edilmiştir. Dosya kapsamına göre bu tutumların haklı bir sebebe dayanmadığı ve evlilik birliğinin temelinden sarsılmasına sebep olduğu belirlenmiştir.

³⁶⁸ Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 349.

³⁶⁹ Islahiye 2. Hukuk Mahkemesi, 21.12.2021, E. 2020/236, K. 2021/355, (Karar Yayınlanmamıştır).

³⁷⁰ Kahramanmaraş 1. Aile Mahkemesi, 05.01.2022, E.2021/777, K. 2022/7, (Karar Yayınlanmamıştır).

³⁷¹ Şanlıurfa 3. Aile Mahkemesi, 15.10.2020, E. 2019/686, K.2020/398, (Karar Yayınlanmamıştır).

Davalının tamamen kusurlu olduğuna kanaat getirilerek, yine direkt Türk hukuku uygulanarak TMK m.166/1 uyarınca davacının boşanma talebi yerinde görülmüş ve kabul edilmiştir³⁷².

Adana 2. Aile Mahkemesinin vermiş olduğu bir kararda da tarafların Suriyeli olmasına karşın, yine yabancılık unsuru ve MÖHUK tartışılmadan; “...davacının dava dilekçesinde nüfus kaydı dışında herhangi bir delile dayanmadığı anlaşılmalı, davacının evlilik birliğinin temelinden sarsıldığını ispatlayamadığı anlaşılmalı davasının reddine karar verilerek aşağıdaki hüküm fıkrası kurulmuştur.” denilerek davanın reddine karar verilmiştir³⁷³.

Taraflardan birinin Türk diğerinin ise Suriyeli olduğu bir uyuşmazlıkta ise Sinanpaşa (Afyonkarahisar) Asliye Hukuk Mahkemesince, 27.08.2021 tarihinde verilen kararda; yabancılık unsuru gözetilmeden ve dolayısıyla uyuşmazlığın MÖHUK kapsamında olduğu değerlendirilmeden direkt olarak TMK hükümleri uygulanarak tarafların boşanmasına ve çocukların velayetinin anneye bırakılmasına hükmedilmiştir³⁷⁴.

Afyonkarahisar Aile Mahkemesinin, tarafların Suriyeli olduğu anlaşılmalı kişiler hakkında verdiği 18.01.2018 tarihli kararında, söz konusu davanın, anlaşılmalı bir boşanma olduğunu ve TMK'nın 166/3. maddesi kapsamında evlilik birliğinin temelinden sarsılması sebebine dayalı olarak açıldığı görülmektedir. Mahkemece, taraf beyanlarının tamamen serbest iradelerine dayandığı değerlendirilmiş ve boşanmanın sonuçlarına ilişkin tarafların hazırladığı protokolün usul ve esas yönünden uygun olduğu kabul edilerek MÖHUK'a değinilmeden protokol doğrultusunda TMK uyarınca karar verilmiştir³⁷⁵.

İstanbul 4. Aile Mahkemesi'nin 14 Temmuz 2020 tarihli kararında ise tarafların geçici koruma statüsünde olduğu göz önünde bulundurulmasına karşın direkt olarak Türk hukuku uygulanmıştır. Davacı tarafın avukatı, mahkemeye sunduğu dilekçede; tarafların Suriye vatandaşı olduğunu, 28 Mart 2019'da Esenyurt Evlendirme Dairesi'nde

³⁷² Mardin Aile Mahkemesi, 17.12.2021, E. 2020/587, K. 2021/749, (Karar Yayınlanmamıştır).

³⁷³ Adana 2. Aile Mahkemesi, 25.01.2022, E. 2021/201, K. 2022/84, (Karar Yayınlanmamıştır).

³⁷⁴ Sinanpaşa (Afyonkarahisar) Asliye Hukuk Mahkemesi, 27.08.2021, E.2020/97, K.2021/276. (Karar Yayınlanmamıştır), Özçelik, “Uluslararası Özel Hukuk Sorunları”, 240.

³⁷⁵ Afyonkarahisar Aile Mahkemesi, 18.01.2018, E. 2017/725, K. 2018/72 (Karar Yayınlanmamıştır), Ekşi, *Aile Hukuku Davaları*, 156-157.

evlendiklerini, bu evlilikten çocuklarının olmadığını ve Haziran 2019'dan beri ayrı yaşadıklarını belirtmiştir. Evliliğin duygusal ve düşünsel uyumsuzluk nedeniyle sürdürülemediği ve tarafların boşanma ile ilgili konularda uzlaştıkları ifade edilerek boşanma talep edilmiştir. Evlilik belgeleri incelendiğinde tarafların 28 Mart 2019'da evlendikleri ve davacının geçici koruma altında olduğu görülmüştür. Bu nedenle Türk hukukunun uygulanması gerektiği sonucuna varılmıştır. Tarafların evliliğinin bir yılı aşkın sürdüğü ve davacının boşanma isteğine davalının da itiraz etmemesi göz önüne alındığında, evlilik birliğinin temelinden sarsıldığı kabul edilerek boşanmalarına karar verilmiştir³⁷⁶.

Küçükçekmece 5. Aile Mahkemesi tarafından verilen bir kararda ise taraflar her ne kadar Suriye vatandaşı ise de TMK'ya göre evlendiklerinden; boşanmada da TMK'ya uygun olarak boşanmaları gerektiğine hükmedilmiştir³⁷⁷.

İlk derece mahkemelerince, her ne kadar tarafların müşterek millî hukuku göz önünde bulundurulmadan kararlar verilse de bu kararlar; tarafların millî hukuklarının uygulanması gerektiği ifade edilmek suretiyle Yargıtay tarafından bozulmaktadır

Gaziantep 6. Aile mahkemesi tarafından, Suriyeli taraflar arasında fiili birliktelik devam ederken davalı erkeğin davacı kadına fiziksel şiddet uyguladığı, hakaret ettiği ve hem eşi hem de çocuklarıyla ilgilenmediği tespit edildiği uyuşmazlıkta mahkeme, bu davranışları nedeniyle davalı erkeği tam kusurlu bulmuş; buna karşılık, davacı kadına atfedilebilecek herhangi bir kusurun mevcut olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Tüm bu gerekçeler doğrultusunda, mahkeme tarafından millî hukukun uygulanıp uygulanmayacağı gözetmeden ve MÖHUK'a değinmeden TMK'nın 166. maddesinin birinci fıkrası uyarınca tarafların boşanmalarına karar vermiştir. Gaziantep Bölge Adliye Mahkemesi 2. Hukuk Dairesi tarafından bu mahkeme kararı yerinde bulunmuş, ancak söz konusu mahkeme kararı Yargıtay tarafından bozulmuştur. Yargıtay'ın kararına göre; tarafların her ikisinin de Suriye uyruklu olması nedeniyle, boşanma davasında uygulanacak hukuk belirlenirken öncelikle tarafların müşterek millî hukukunun araştırılması gerekmektedir.

³⁷⁶ İstanbul 4. Aile Mahkemesi, 04.07.2020, E. 2020/304, K. 2020/304.(Karar Yayınlanmamıştır) Ekşi, *Milletlerarası Özel Hukuk El kitabı*, 130.

³⁷⁷ Küçükçekmece 5. Aile Mahkemesi, 19.07.2017, E. 2017/382, K. 2017/500, (Karar Yayınlanmamıştır) Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 349.

MÖHUK kuralları uyarınca, boşanma sebepleri bakımından tarafların müşterek millî hukukunun uygulanması esastır. Ancak bu hukukun içeriği tüm araştırmalara rağmen tespit edilemezse ya da içeriği tespit edilmekle birlikte Türk kamu düzenine açıkça aykırılık teşkil ediyorsa, bu durumda Türk hukuku devreye girmelidir. Somut olayda ise mahkeme tarafından tarafların müşterek millî hukuku olan Suriye hukukuna ilişkin herhangi bir inceleme yapılmadan doğrudan TMK hükümlerine göre karar verilmiştir. Yani uygulanması gereken yabancı hukukun araştırılmadığı, araştırıldığı hâlde ulaşılamadığına ya da kamu düzenine aykırı bulunduğu dair dosyada herhangi bir tespit veya gerekçe bulunmadığı hâlde hüküm kurulmuştur. Sonuç olarak bu eksiklik, usul ve esas yönünden hukuka aykırılık teşkil ettiğinden, kararın bozulmasını gerektirmiştir³⁷⁸.

Yargıtay'ın bu doğrultuda vermiş olduğu diğer bir kararında da tarafların her ikisinin de Suriye uyruklu olduğu ve 6458 sayılı YUKK kapsamında geçici koruma statüsünde buldukları ifade edilmiştir. Bu bağlamda dava, yabancılık unsuru taşıyan bir uyuşmazlık olarak değerlendirilmiş ve uygulanacak hukukun MÖHUK uyarınca tespiti gerektiği belirtilmiştir. MÖHUK'un 14. maddesi uyarınca boşanma ve ayrılıkla ilgili hükümler öncelikle eşlerin müşterek millî hukukuna tabi olup, müşterek vatandaşlığı bulunmaması hâlinde müşterek mutat mesken hukuku dikkate alınır. Bu da mevcut değilse Türk hukuku devreye girer. Aynı Kanun'un 2. maddesi uyarınca, yetkili yabancı hukuk hâkim tarafından re'sen uygulanır ve gerekli hâllerde tarafların yardımıyla içeriği araştırılır. Yabancı hukukun içeriği tüm araştırmalara rağmen belirlenemediğinde ya da Türk kamu düzenine açık bir aykırılık içerdiğinde ise Türk hukukuna göre karar verilir. Söz konusu olayda, tarafların müşterek millî hukuku olan Suriye hukukunun içeriğine dair herhangi bir araştırma yapılmaksızın hüküm kurulmuştur. Yargıtay, bu durumun usule aykırı olduğunu belirterek kararın bozulmasına karar vermiştir. Böylece, yabancılık unsuru içeren davalarda yetkili yabancı hukukun tespiti ve uygulanması yönündeki yükümlülüğün açık şekilde vurgulandığı görülmektedir³⁷⁹.

³⁷⁸ Yargıtay 2. Hukuk Dairesi, 25.01.2024, E. 2023/3881, K. 2024/494, https://www.kanunum.com/Yargitay/2024-494/2-Hukuk-Dairesi-2023-3881-E,-2024-494-K,-25012024T_xxvid31091314_xxmid31091314_search#31091314, E.T. 08.10.2024.

³⁷⁹ Yargıtay 2. Hukuk Dairesi, 27.04.2022, E.2022/1374, K. 2022/4069. https://www.kanunum.com/Yargitay/2022-4069/2-Hukuk-Dairesi-2022-1374-E,-20224069K,27042022T_xxvid28856115_xxmid28856115search#28856115, E.T. 03.03.2025.

2.3. Suriye Hukukunun Temin Edilememesi Bahanesi

İlk derece mahkemeleri önüne gelen uyuşmazlıklarda, yabancılık unsuru ve MÖHUK hükümlerinin değerlendirilmemesinin bozma sebebi olmasına ek olarak; ilk derece mahkemesince yabancılık unsuru ve MÖHUK hükümleri değerlendirilmesine karşın, yeterli araştırma yapılmadan uyuşmazlıklara Türk hukukunun uygulanması da Yargıtay tarafından bozma sebebi sayılmaktadır. Zira mahkemelerin, sahip olduğu tüm imkânlarla tarafların müşterek hukukunu tespit etme ve uygulama zorunluluğu bulunmaktadır.

Yargıtay'ın önüne gelen bir uyuşmazlıkta, tarafların her ikisinin de Suriye vatandaşı olmaları nedeniyle boşanma davasında öncelikle müşterek millî hukukun belirlenmesi gerektiğini ve mahkemenin, tarafların millî hukukunu tespiti için tüm yolları tüketmesi gerektiği ifade edilmektedir. Bu amaçla, 23 Eylül 2019 tarihinde Adalet Bakanlığı Mevzuat Genel Müdürlüğü'ne Suriye aile hukukuna dair mevzuatın temini için başvurulmuş; ancak 21 Kasım 2019 tarihli cevap yazısında, iç karışıklıklar nedeniyle hâlen ilgili düzenlemelere ulaşamadığı bildirilmiştir. Tarafların müşterek millî hukukuna ilişkin bilgi ve belgelere ulaşamadığından MÖHUK m. 14/1 hükmü gereği iş bu davada Türk hukukunun uygulanmasına karar verilmiştir. Yargıtay tarafından yapılan incelemede ise MÖHUK'un m. 2/1. hükmü gereğince hâkimin yabancı hukuku re 'sen araştırma yükümlülüğünü göz ardı ettiği; ek müzekkere yoluna başvurmadığı veya tarafların bu konuda yardımına müracaat etmediği anlaşılmıştır. Bu usul eksikliği, müşterek millî hukukun usulüne uygun şekilde araştırılmamış olması sonucunu doğurmuş ve hükmün Yargıtay tarafından bozularak yeniden inceleme yapılmasını zorunlu kılmıştır³⁸⁰.

Burada unutulmaması gereken husus, mahkemece tarafların millî hukukunun tespiti akabinde o hukukun uygulanması için tüm çabanın gösterilmesidir. Bu husus MÖHUK m.2'nin uygulanmasından gelir. Nitekim MÖHUK m. 2/1 ve m. 2/2 uyarınca hâkim, Türk kanunlar ihtilâfi kurallarına göre hangi yabancı hukukun uygulanacağını kendiliğinden belirleyip uygular. Bu yabancı hukukun içeriğini tespit ederken taraflardan yardım talep edebilir. Ancak, tüm araştırmalara rağmen yabancı hukukun ilgili hükümleri

³⁸⁰ Yargıtay 2. Hukuk Dairesi, 02.11.2022, E. 2022/6751, K. 2022/8808, https://www.kanunum.com/Yargitay/2022-8808/2-Hukuk-Dairesi-2022-6751-E,-2022-8808-K,02112022T_xxvid29812738_xxmid 29812738_search#29812738. E.T. 20.11.2024.

belirlenemezse, bu durumda Türk hukuku uygulanır. Burada, MÖHUK m. 2/1'in ikinci cümlesinde yer alan “*taraf yardımı*” ifadesi, hâkimin yetkili yabancı hukuku re ’sen araştırma ve uygulama yükümlülüğünü ortadan kaldırmaz³⁸¹. Bu düzenleme yalnızca, hâkimin yabancı hukukun içeriğini tespit ederken taraflardan destek almasına imkân tanımaktadır³⁸². Yabancı hukukun belirlenmesinde hâkim, taraf yardımı dışında; Türkiye'nin taraf olduğu 1968 tarihli Yabancı Hukuk Hakkında Bilgi Edinilmesine Dair Avrupa Sözleşmesi'nden, Adalet Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü'nden, bilirkişi görüşünden, hukukî mütalaalardan ya da üniversitelerden de yararlanabilir³⁸³.

Suriye hukukunun temin edilememesi nedeniyle ilk derece mahkemesince uyuşmazlıklara Türk hukukunun uygulandığı bazı kararların üst mahkemelerce kaldırma yahut bozmaya tâbiî tutulmadığına da rastlanmaktadır.

Kayseri 4. Aile Mahkemesi tarafından 08.09.2020 tarihinde verilen bir kararda Suriye vatandaşı eşlerin boşanmaya yönelik uyuşmazlığına ilişkin, Suriye ülkesinde bulunan karışıklık ve ülkeler arasındaki ilişkiler nedeniyle Suriye ülkesinde uygulanan kanun maddelerinin temini mümkün olmadığı gerekçesiyle TMK hükümleri uygulayarak boşanmaya hükmetmiştir. Ancak bu karara karşı, tarafların yardımına başvurulmadan ve gerekli tüm araştırmalar yapılmadan tarafların müşterek hukukunun uygulanmasından vazgeçilmesi mümkün olmadığı gerekçesiyle istinaf yoluna başvurulmuştur³⁸⁴. Bunun üzerine önüne gelen istinaf talebini değerlendiren Kayseri 2. Bölge Adliye Mahkemesi 2. Hukuk Dairesi, yerel mahkemece verilen kararın usûlî işlemlerin MÖHUK ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na uygun olarak yerine getirildiğini, Kanun'un olaya uygulanmasında ve gerekçede hata edilmediğini belirterek istinaf talebini reddetmiştir³⁸⁵.

³⁸¹ Ulusu Karataş, “Geçici Koruma”, 57.

³⁸² Ulusu Karataş, “Geçici Koruma”, 57.

³⁸³ Ulusu Karataş, “Geçici koruma”, 57.

³⁸⁴ Kayseri 4. Aile Mahkemesi, 08.09.2020, E.2019/ 661, K. 2020/369, (Karar Yayınlanmamıştır), Bayraktaroğlu Özçelik, “Uluslararası Özel Hukuk Sorunları”, 240-241.

³⁸⁵ Kayseri Bölge Adliye Mahkemesi 2. Hukuk Dairesi, 13.01.2021, E. 2019/661, K. 2020/369,(Karar Yayınlanmamıştır), Bayraktaroğlu Özçelik, “Uluslararası Özel Hukuk Sorunları”, 240-241. Gaziantep 9. Aile Mahkemesi tarafından düzenlenen tensibinde: “*Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun'un 14/1 maddesi gereği iş bu davada tarafların müşterek millî hukuku olan Suriye Hukuku'nun uygulanması gerektiği anlaşıldığından Mahkememizce Suriye Hukuku'nun aile, evlilik, boşanma, velayet, nafaka ve soybağı hususlarında bilgi ve mevzuata ulaşılmaya çalışılmış fakat hiçbir bilgiye ulaşılamamış, bu sebeple Adalet Bakanlığı Mevzuat Genel Müdürlüğü'ne*

İstanbul 14. Aile Mahkemesince verilen bir kararla da Suriye hukukunun temin edilememesi nedeniyle Türk hukuku uygulanmış ve bu karar Bölge Adliye Mahkemesi ve Yargıtay tarafından uygun bulunmuştur. İşbu olayda ilk derece mahkemesi, tarafların her ikisinin de Suriye vatandaşı ve ülkemizde geçici koruma altında bulunan kişi statüsünde olmaları nedeniyle, MÖHUK'un 14. maddesi uyarınca uygulanacak hukukun tarafların müşterek millî hukuku olan Suriye Arap Cumhuriyeti hukuku olduğuna hükmetmiştir. Bu kapsamda, Bakanlık aracılığıyla Suriye aile hukuku düzenlemelerinin temini için girişimde bulunulmuş; ancak Adalet Bakanlığı'nın 21.11.2019 tarihli yazısında, Şam Büyükelçiliği ve Halep Başkonsolosluğu'ndaki faaliyetlerin askıya alınması ile ülkedeki iç çatışmalar ve güvenlik koşullarının olumsuzluğu sebebiyle Suriye makamlarından güncel mevzuat kayıtlarının henüz sağlanamadığının bildirildiği tespit edilmiştir. MÖHUK'un 2. maddesinin birinci fıkrası gereğince, yabancı hukukun muhtevasını araştırmak hâkimin re'sen görevleri arasında yer almakta; ancak Suriye makamlarından mevzuat temininin mümkün bulunmaması hâlinde Türk hukukunun uygulanması gerektiği görüşü Bakanlık tarafından da belirtilmiştir. Bu yazılı görüş uyarınca mahkeme, usulüne uygun başka bir müzekkere veya tarafların yardımına başvurma imkânı bulamadan doğrudan TMK'nın hükümlerini uygulamıştır. Bu karar her ne kadar taraflarca uyuşmazlığa Suriye millî hukukunun uygulanması gerektiği gerekçesiyle istinaf ve temyiz edilmişse de nihayetinde; Yargıtay tarafından BAM'ın, "mahkemece uygulanacak hukukun tespiti için yapılan araştırma yeterli görüldüğünü," belirttiği kararı onanmış ve davalı tarafın temyiz sebepleri reddedilmiştir³⁸⁶

23/09/2019 tarihinde Suriye Hukuku'nun Aile Hukuku'na ilişkin hükümlerini içerir mevzuatın iş bu davalarda uygulanması bakımından Mahkememize gönderilmesi istenmiş Adalet Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü 21/11/2019 Tarih ve 33711809-3-11-1040-2019.E.1868/124878 sayılı cevabi yazısında Suriye Hukuku'na ilişkin mevzuatın iç karışıklıktan kaynaklı olarak henüz edinilemediği ve çalışmaların devam ettiği yargı mercimizin kararı esas olmak üzere Türk Hukuku'nun uygulanabileceği görüş ve mütalaa edildiğinden ve Mahkememizce tarafların müşterek millî hukukuna ilişkin bilgi ve belgeye ulaşılamaması sebebiyle MÖHUK 14/1 madde hükmü gereği iş bu davada Türk Hukuku'nun uygulanmasına karar verilmiştir". **Tellioğlu'na** göre, burada ve bir kısım yargı kararlarında yer alan "Suriye hukukunun temin edilememesi nedeniyle Türk hukukunun uygulanması yaklaşımı yanlış olup söz konusu uyuşmazlıklarda Türk hukukunun uygulanmasının gerekçesi sadece ve sadece MÖHUK m.4/1-a kapsamında açıklanmalıdır. Tellioğlu, "Geçici Koruma", 499-500.

³⁸⁶ Yargıtay 2. Hukuk Dairesi, 15.06.2023, E. 2023/350, K. 2023/3236, https://www.kanunum.com/Yargitay/20233236/2HukukDairesi2023350E,20233236K,15062023T_x xvud31017026_xxmid31017026_search#31017026. E.T. 24.11.2024.

Sonuç olarak, ilk derece mahkemelerinin eksik yahut yanlış değerlendirme ile uyuşmazlıklara Türk hukukunun uygulanması gerektiğine dair kararları, Yargıtay tarafından bozulmaktadır. Burada önemli olan, mahkemenin kendisine tanınan tüm imkânları kullanarak ilgili hukuka ulaşmaya çalışmasıdır. Kaldı ki mahkemenin eldeki tüm imkânları kullanmasına rağmen ilgili yabancı hukuka ulaşamaması hâlinde, Türk hukukunun uygulanması Yargıtay tarafından da makul karşılanmaktadır.

2.4. Suriyelilerin Evliliklerinin İspatında Yaşanan Problemler

Geçici koruma amacıyla ülkemize gelen yabancıların kimlik tespiti ve kayıt işlemleri Göç İdaresi Başkanlığı tarafından yapılmaktadır. Kural olarak kayıt esnasında bu kişilerin, kimlik bilgilerini doğru olarak bildirme, varsa kimliklerini ispata yarar belgelerini yetkili makamlara teslim etme ve yetkililerle işbirliği yapma yükümlülükleri bulunmaktadır (GKY m. 19/3). Ancak bu kişilerin sığınmaz amacıyla acil şekilde ülkemize geldiği de göz önünde bulundurularak “*Kimliğine ilişkin belge sunamayan yabancıların, aksi ispat edilinceye kadar beyanı esas alınır*” şeklinde kolaylaştırıcı bir düzenlemeye de yer verilmiştir (GKY m. 21/2-c).

2011 yılında çıkan iç savaş nedeniyle ani bir şekilde ülkesini terk etmek zorunda kalan Suriyelilerin bir kısmı, ellerinde kendi kimliklerini doğrulamaya yarayacak herhangi bir belge bulundurmadan Türkiye’ye giriş yapmak mecburiyetinde kalmışlardır³⁸⁷. Ülkesindeki zulümden kaçarak acele ve hazırlıksız bir şekilde ülkemize gelen bu kişilerin yanlarında evliliğe ilişkin belgelerinin bulunmaması da oldukça doğal karşılanmaktadır³⁸⁸. Bu kişiler hâlihazırda zaten kendi ülkelerindeki zulümden kaçmış olduğundan ülkelerinin diplomatik temsilcilikleri ile bu belgelerin temini de çoğunlukla mümkün olmamaktadır³⁸⁹. Kaldı ki bu kişiler hakkında ilgili temsilcilikle iletişime geçmek bu kişilerin can güvenliğini tehlikeye atacağından bu yöntem izlenmemektedir³⁹⁰. Bu nedenle Türkiye’ye giriş yapan Suriyelilerin evliliklerini gösterir belgeleri sunamamaları hâlinde GKY m. 21/c kapsamında beyanları esas alınarak medenî

³⁸⁷ Tellioglu, “Geçici Koruma”, 487.

³⁸⁸ Ekşi, *Aile Hukuku Davaları*, 166; Bayraktaroğlu Özçelik, “Private International Law”, 236; Tellioglu, “Geçici Koruma”, 487.

³⁸⁹ Ekşi, *Aile Hukuku Davaları*, 166.

³⁹⁰ Ekşi, *Aile Hukuku Davaları*, 166.

durumlarına ilişkin kayıtları yapılmıştır³⁹¹. Dolayısıyla kişilerin ülkeye girişte evliliklerini gösteren herhangi bir belgeleri olmasa dahi sadece sözlü beyanlarına güvenilerek medenî hâline ilişkin belirttiği beyan Göç İdaresi Başkanlığı kayıtlarına geçirilmiştir³⁹².

Kayıtların yalnızca beyana dayalı olarak tutulması ise bir takım sorunları beraberinde getirmiştir³⁹³. Örneğin, Suriye'den Türkiye'ye gelirken eşinden haber alamayan ancak medeni durumunu evli olarak beyan etmesi nedeniyle Türkiye tarafından verilen kimliklerinde evli görünen kişiler ile birden fazla kadın ile evli olan erkeğin, kadınlardan sadece biriyle evli olduğunu beyan etmesi sonucu; diğer kadınların verilen kimlikte bekâr olarak kaydedilmesi hâlleri, beyana dayalı kimlik vermede karışıklık oluşturan durumların başında gelmektedir³⁹⁴. Burada, kişilerin beyanı gibi kayıt edilen ancak gerçek medeni hâllerini yansıtmayan durumlar, evliliğin iptali yahut boşanma durumunda, bir takım karışıklıklara da doğal olarak sebebiyet vermektedir³⁹⁵.

2.5. Kamu Düzeni Müdahalesi Gerektirebilecek Durumlar

Her iki tarafın Suriyeli olduğu hukukî ilişki ve uyuşmazlıklara tarafların kendi millî hukukunun uygulanması gerekse de uyuşmazlığa uygulanacak hukukun Türk kamu düzenine açıkça aykırı olması durumunda; yabancı hukuk kuralları, ilgili hukukî ilişkiye yahut uyuşmazlığa uygulanmayabilir. Örneğin çok eşli evlilikler Türk kamu düzenine açıkça aykırı olup Türk makamları nezdinde böyle bir evliliğin gerçekleştirilmesi mümkün değildir³⁹⁶. Ayrıca, Suriye'de yapılan çok eşli evliliklerin Türkiye'de tanınmaması ve Göç İdaresi Başkanlığı nezdinde evlilik kayıtları yapılırken yalnızca bir eş ile resmî evlilik kaydının yapılması sebebiyle, diğer eşler Türkiye'de resmî eş olarak kabul edilmemektedir³⁹⁷. Bu hâl, Türkiye kayıtlarında diğer eşlerle evli olarak görünmeyen erkeğin boşanmak istemesi hâlinde, zaten hâlihazırda evliliğin hukukî kaydının bulunmaması nedeniyle, evliliğin boşanmaya konu edilememesi sonucunu

³⁹¹ Tellioğlu, “Geçici Koruma”, 487; Bayraktaroğlu Özçelik, “Private International Law”, 237.

³⁹² Bayraktaroğlu Özçelik, “Private International Law”, 237.

³⁹³ Tellioğlu, “Geçici Koruma”, 487.

³⁹⁴ Tellioğlu, “Geçici Koruma”, 487.

³⁹⁵ Tellioğlu, “Geçici Koruma”, 487.

³⁹⁶ Solmaz Bilici, “Türk Kanunlar İhtilafı”, 982-983.

³⁹⁷ Tellioğlu, “Geçici Koruma”, 493; Bayraktaroğlu Özçelik, “Private International Law”, 238; Solmaz Bilici, “Türk Kanunlar İhtilafı”, 983.

doğurmaktadır³⁹⁸. Bu durum, Suriye’de evlenen ancak Türkiye’de tanınmayan diğer evliliklere taraf olan eşlerin, bu evliliklerin resmî olması hâlinde boşandıklarında elde edecekleri bir takım haklardan mahrum kalmasına sebep olduğundan, eleştirilere maruz kalmaktadır³⁹⁹. Zaten, Türk hukukundaki her emredici hükme aykırılığın kamu düzeni müdahalesini gerektirmediği de ifade edilmektedir⁴⁰⁰. Bu sebeple, kendi ülkesinde, kendi kanunlarına göre birden çok kadınla evlenen kocaya karşı; nafaka ve tazminat gibi taleplerin önü, kamu düzenine aykırılık sebebiyle kesilmemelidir⁴⁰¹. Aynı şekilde, kocanın ölmesi durumunda diğer eşlerin mirasçılık hakları da ellerinden alınmamalıdır⁴⁰². Sonuç olarak, çok eşliliğin Türk kamu düzenine açıkça aykırı olmasına karşın, kendi hukuklarına göre geçerli bir evlilik yapan kişilerin hak kaybına uğramaması adına, evliliğin bir kısım sonuçlarının tanınabilmesine imkân verilmelidir.

Suriyelilerin Türkiye’ye gelmesiyle birlikte çocuk yaşta evlilik oranları artış göstermiş; bu durum, çocuk yaşta evliliği iç hukuk ve milletlerarası sözleşmelerle yasaklayan Türk kamu düzeni için problemleri de beraberinde getirmiştir⁴⁰³. Zira Suriye hukukunda evlenme yaşı Türk hukukunda belirlenen asgari evlenme yaşından daha düşüktür⁴⁰⁴. Burada, Suriyeli tarafların Türkiye’de bulunduğu süreç içerisinde Türk kanunlarına göre 16 yaşını doldurmadan evlenmeleri mümkün olmamakla birlikte, Türkiye’ye gelmeden önce yapılmış olan evliliklerin kamu düzeni açısından geçerliliğine ilişkin tartışmalara neden olmuştur⁴⁰⁵. Bu doğrultuda, yabancı ülkede gerçekleştirilen evliliklerde kişinin evlendiği tarihte 16 yaşını doldurmuş olması hâlinde, evliliğin tanınması; kişinin evlendiği tarihte 16 yaşından küçük olması hâlindeyse Türk kamu düzeni gereğince evliliklerinin varlığının tanınmaması gerektiği ifade edilmektedir⁴⁰⁶. Ancak, ilgili uyumsuzluklara Türk hukukunun uygulanması hâlinde, Türk hukukuna göre hükümsüz olan evliliklerin boşanmada da sorun teşkil etmesine neden olmaktadır. Zira taraflardan birinin 15 yaşında Suriye’de evlenmiş olması durumunda, geçici koruma altına alınacak

³⁹⁸ Tellioğlu, “Geçici Koruma”, 493.

³⁹⁹ Tellioğlu, “Geçici Koruma”, 493; Bayraktaroğlu Özçelik, “Private International Law”, 239; Solmaz Bilici, “Türk Kanunlar İhtilafı”, 983.

⁴⁰⁰ Akıncı ve Demir Gökyayla, *Milletlerarası Aile Hukuku*, 8; Özgür, *Evlilik Birliğinin Sona Ermesi*, 163; Solmaz Bilici, “Türk Kanunlar İhtilafı”, 983.

⁴⁰¹ Akıncı, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 21-22; Solmaz Bilici, “Türk Kanunlar İhtilafı”, 983-984.

⁴⁰² Akıncı, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 22; Solmaz Bilici, “Türk Kanunlar İhtilafı”, 984.

⁴⁰³ Ulusu Karataş, “Geçici koruma”, 41-42; Solmaz Bilici, “Türk Kanunlar İhtilafı”, 981.

⁴⁰⁴ Ulusu Karataş, “Geçici koruma”, 55; Solmaz Bilici, “Türk Kanunlar İhtilafı”, 980.

⁴⁰⁵ Ulusu Karataş, “Geçici koruma”, 56.

⁴⁰⁶ Ulusu Karataş, “Geçici koruma”, 76.

kişinin medenî hâl kaydı tutulurken, bu durum kamu düzenine açıkça aykırı olduğundan geçerli sayılmayacak ve evlilik kaydı yapılmayacaktır⁴⁰⁷. Bu hâllerde, geçerli bir evliliğin var olmadığından bahisle boşanma davası da açılmayacaktır⁴⁰⁸. Bu sebeple, Suriyeli geçici koruma statüsüne sahip kişilerin boşanmasına karar verilmeden önce, tarafların evliliğinin geçerliliği ön mesele olarak değerlendirilmeli ve ona göre boşanma kararı vermelidir⁴⁰⁹. Zira yukarıda belirtilen durumları içeren şekilde geçersiz evliliklerin meydana gelmesi hâlinde, evlilik hukuken var olmadığından boşanmaya ilişkin uyumsuzluk da ortaya çıkmayacaktır⁴¹⁰.

Tarafların Suriye vatandaşı olması nedeniyle her ne kadar MÖHUK hükümlerinin uygulanması gerektiği belirtilse de kamu düzeninin gündeme geldiği durumlarda, uygulamada; Türk hukukunun uygulanmasına rastlanılmaktadır. Nitekim Yargıtay bir kararında, tarafların her ikisinin de Suriye vatandaşı olması nedeniyle, öncelikle boşanma sebepleri açısından tarafların müşterek millî hukukunun yani Suriye hukukunun uygulanması gerektiğini belirtmiştir. Bununla birlikte, eğer ilgili yabancı hukuk kurallarının tespiti tüm çabalara rağmen mümkün olmazsa ya da bulunan hükümler Türk kamu düzenine açıkça aykırılık taşıyorsa, bu durumda Türk hukukunun uygulanabileceği ifade edilmiştir. Ancak yerel mahkemenin, tarafların müşterek millî hukukunu araştırmadan doğrudan karar vermesi usul hatası sayılmış ve bu nedenle kararın bozulmasına hükmedilmiştir⁴¹¹.

2.6. Mahkeme Dışında Gerçekleşen Boşanmaların Hükümsüzlüğü

Türk mahkemelerinde görülen aile hukuku davalarında kamu düzeni açısından tartışmalara yol açan bir diğer hukukî mesele, evliliğin mahkeme dışı yollarla sona erdirilmiş olmasıdır (*extra-judicial divorce*)⁴¹². Bu hususta, boşanma için eşlerin karşılıklı rıza beyanlarıyla mahkeme kararı arayan ülkeler olduğu gibi mahkeme dışında serbest

⁴⁰⁷ Tellioglu, “Geçici Koruma”, 493.

⁴⁰⁸ Tellioglu, “Geçici Koruma”, 493.

⁴⁰⁹ Bayraktaroglu Özçelik, “Private International Law”, 236.

⁴¹⁰ Bayraktaroglu Özçelik, “Private International Law”, 236.

⁴¹¹ Yargıtay 2. Hukuk Dairesi, 07.03.2023, E.2022/10465, K. 2023/855, https://www.kanunum.com/Yargitay/2023855/2HukukDairesi202210465E,2023855K,07032023T_xxvid29158710_xxmid29158710_search#29158710. E.T. 14.11.2024.

⁴¹² Güngör, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, 153.

boşanma yahut eşlerden birinin tek taraflı irade beyanıyla boşanmaya cevaz veren ülkeler de bulunmaktadır⁴¹³.

Hâkim huzuruna çıkılmaksızın, tarafların serbest iradeleriyle boşanmaya izin veren bir ülke hukukunun boşanma statüsü olarak belirlendiği durumlarda, hâkimin bu hukuku uygulayıp uygulayamayacağı tartışmalıdır⁴¹⁴. Zira batı hukuklarının ekseriyetinde olduğu gibi Türk hukukunda da boşanmaya ilişkin işlemler kazaî (yargısal) niteliktedir ve yalnızca hâkimin vereceği kararlar gerçekleştirilmektedir⁴¹⁵. Bu nedenle, yalnızca tarafların irade beyanlarını boşanma için yeterli sayan bir hukuk sisteminin boşanma statüsü olarak belirlenmesi durumunda, bu hukukun Türk kamu düzenine aykırı kabul edilerek uygulanmayacağı ifade edilmektedir⁴¹⁶. Nitekim boşanmanın kazaî niteliğini ortadan kaldırarak ona farklı bir karakter kazandıran bir hukukun, Türk mahkemelerinde görülen davalarda hâkim tarafından uygulanmasının, Türk hukuk sisteminin temel ilkelerine aykırılık teşkil edeceği ifade edilmektedir⁴¹⁷.

TMK’da yer alan ve boşanmanın yalnızca mahkeme kararıyla mümkün olduğunu öngören düzenleme, her ne kadar günümüz dünyasında farklı boşanma usullerinin varlığı karşısında yerindelik açısından eleştiriye açık olsa da, mevcut hukuk sistemi bakımından MÖHUK m. 6 kapsamında doğrudan uygulanan kural niteliğinde olduğu ifade edilmektedir⁴¹⁸. Buna göre, Türkiye’de gerçekleşecek boşanmalarda tarafların hangi ülke vatandaşı olduğuna bakılmaksızın, mahkeme kararıyla boşanma zorunluluğu geçerliliğini korumaktadır. Bu nedenle, boşanmanın esasına uygulanacak yabancı hukuk, mahkeme dışı boşanma imkânı tanısa dahi Türkiye’de bu tür bir boşanmanın geçerli kabul edilmesi mümkün değildir⁴¹⁹.

⁴¹³ Doğan, Yılmaz ve İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 352; Can, Ergene, Şahan ve Öztürk, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 441; Güngör, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, 153; Merve Ürem Çetinel ve Biset Sena Güneş, “Mahkeme Dışı Boşanma Kurumu ve Türk Hukukunun Bu Kuruma Yaklaşımı”, *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, 1/0 (2020): 315. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ybuhukuk/issue/52529/633547>.

⁴¹⁴ Doğan, Yılmaz ve İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 352.

⁴¹⁵ Doğan, Yılmaz ve İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 352; Ürem Çetinel ve Güneş, “Mahkeme Dışı Boşanma”, 326.

⁴¹⁶ Doğan, Yılmaz ve İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 352.

⁴¹⁷ Doğan, Yılmaz ve İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 352.

⁴¹⁸ Huysal ve Süzen, “Boşanmaların Şekli”, 1213.

⁴¹⁹ Huysal ve Süzen, “Boşanmaların Şekli”, 1212.

Evliliği, mahkeme dışı ve tek taraflı irade beyanı ile sona erdiren en önemli müesseselerden biri de talaktır⁴²⁰. Türk hukukunda düzenlenmemiş olan bu müessesenin, Türkiye’de meydana gelen boşanmaların kazaî niteliğine ve kadın erkek eşitliğine aykırılık taşıdığı ifade edilmektedir⁴²¹. Bu durum, talak müessesinin Türk kamu düzenine açıkça aykırı olduğu yorumunu beraberinde getirmektedir⁴²². Zira talak işlemi, mahkeme dışında ve safi taraf iradesiyle meydana gelmektedir⁴²³. Bununla birlikte, tarafların millî hukukunun bu türden boşanmalara cevaz verdiği hâllerde, genellikle bir problem ortaya çıkmamaktadır⁴²⁴.

Talakın tescili ve sonuçlarına ilişkin davaların Türk mahkemelerinin önüne gelmesi hâlinde, Türk mahkemelerinin bir karar vermesi gerekmektedir⁴²⁵. Burada, talakın tescilinin Türk kamu düzenine aykırı olup olmadığı Türk hukukunda tartışmalı olmakla beraber, çoğunlukla Türk kamu düzenine aykırı olduğu ifade edilmektedir.

Doktrinde yer alan bir görüşe göre, talakın tescil talebi Türk aile hukukunun temel ilkelerinden birine ters düşmektedir⁴²⁶. Zira Türk hukukunda boşanma kazaî nitelikte olup boşanma davası açma hakkı hem kadın hem erkeğe için eşit olarak verilmiştir⁴²⁷. Bununla birlikte, evlenmenin Türkiye’de yapılmış olması ve taraflardan birinin Türk olması, boşanmaya Türk hukukunun uygulanması için tek başına yeterli olmayıp talakın doğurduğu etki göz önüne alınarak kamu düzenine aykırı olup olmadığı irdelenmelidir⁴²⁸. Burada, talakın geçerliliği hususu irdelenirken, eşlerin her ikisinin de boşanmada rızasının bulunması önemlidir. Nitekim talak hakkını kullanan tarafla beraber diğer tarafın da talaka rıza göstermesi bir çeşit rızaî boşanma durumunu ortaya çıkarmakta ve bu durumun kamu düzenine aykırı olmadığı şeklinde yorumlanmasına imkân

⁴²⁰ Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi uyarınca Talak: “Sözlükte “serbest kalmak/serbest bırakmak, bağından kurtulmak/bağını çözmek” anlamındaki talak kelimesi fıkıh terimi olarak belli lafızlarla nikâh akdinin bozulmasını ifade eder. Türkçe karşılığı boşama ve boşanmadır. Kur’ân-ı Kerîm’in 65. sûresine isim olan talak ve aynı kökten türeyen kelimeler âyet ve hadislerde çok defa terim anlamıyla geçer” <https://islamansiklopedisi.org.tr/talak>

⁴²¹ Tekinalp, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 173.

⁴²² Er, “Yabancı Boşanma Kararları”, 39.

⁴²³ Tekinalp, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 173.

⁴²⁴ Tekinalp, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 173.

⁴²⁵ Tekinalp, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 173.

⁴²⁶ Tekinalp, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 173.

⁴²⁷ Tekinalp, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 173.

⁴²⁸ Tekinalp, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 173-174.

vermektedir⁴²⁹. Buna karşın talak ile evliliği son bulan diğer tarafın buna rıza göstermemesi durumunda, rızaî boşanma hâli gerçekleşmemekte, dolayısıyla talakın kamu düzenine aykırı olmadığına ilişkin yorumlar aynı doğrultuda şekillenmemektedir⁴³⁰. Bu durumda, tek taraflı irade beyanıyla sona erdirilen ve mahkeme kararına dayanmayan boşanmanın kamu düzenine açıkça aykırı olduğu yönündeki değerlendirmeler daha doğru olacaktır; ayrıca bu boşanma ülke dışında usulüne uygun gerçekleşmiş olsa bile Türkiye’de tanınması mümkün değildir⁴³¹.

Taraflardan birinin irade beyanıyla evliliğin sona erdirilip erdirilemeyeceği, bu iradenin Türkiye’de mi yoksa başka ülkede mi açıklandığına göre değişkenlik göstereceği ifade edilmektedir⁴³². Nitekim taraflardan birinin söz konusu irade beyanını Türkiye’de açıklaması hâlinde, Türk kamu düzenine açıkça aykırı olan bu işlemin, Türk mahkemeleri nezdinde bir hüküm ifade etmesi ve evliliği sona erdirmesi düşünülemez⁴³³. Bu sebeple, Türkiye’de eşler tarafından yapılan talakın Türk mahkemelerince resmiyete dökülmesi talebi de kamu düzeni nedeniyle olumsuz karşılanacaktır⁴³⁴. Buna karşın, iradenin yabancı bir ülkede açıklanması hâlinde, beyanın adlî bir karara bağlanmış olması koşuluyla ve kapsamının icraî düzenlemeler barındırıp barındırmamasına göre talakın Türk hukuku nezdinde tanıma yahut tenfiz yapılabilirdir⁴³⁵.

Aynı doğrultudaki bir yaklaşıma göre, yabancı ülkede usule ve tarafların millî hukukuna uygun şekilde gerçekleşmiş talakın, Türk kamu düzenine aykırı olması nedeniyle talakın doğurduğu sonuçları göz ardı etmek yanlış olur⁴³⁶. Bu durumda, talak sonucu boşanmanın Türkiye’de nasıl hüküm ve sonuç doğuracağını iyi değerlendirmek gerekir. Zira talakın bir mahkeme kararı olmaması nedeniyle MÖHUK hükümleri uyarınca tanınması söz konusu olmaz⁴³⁷. Ancak talak beyanı ve sonucunda taraflara verilen boşanma belgesi, ilgili ülkenin adlî makamlarınca tescil edildiğinde; bu beyanın mahkeme kararı benzeri

⁴²⁹ Tekinalp, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 174-175; Er, “Yabancı Boşanma Kararları”, 39.

⁴³⁰ Tekinalp, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 175.

⁴³¹ Tekinalp, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 175; Duygu Filiz Boz, *Yabancı Ülkelerde Verilen Boşanma Kararlarının Türk Hukukuna Etkisi* (Ankara: Seçkin, 2023), 46.

⁴³² Güngör, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, 153; Tekinalp, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 174.

⁴³³ Güngör, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, 153; Tekinalp, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 174; Ekşi, *Adli Olmayan Boşanmalar*, 80.

⁴³⁴ Ekşi, *Adli Olmayan Boşanmalar*, 80 – 81.

⁴³⁵ Güngör, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, 153; Ekşi, *Adli Olmayan Boşanmalar*, 81.

⁴³⁶ Tekinalp, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 174.

⁴³⁷ Tekinalp, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 174.

olduğu kabul edilmek suretiyle Türk kamu düzenine aykırı olup olmadığı irdelenerek tanıma kararı alınacaktır⁴³⁸.

Bir başka görüşe göre ise milletlerarası özel hukuk normlarına göre uygulanması gereken yabancı hukuka uygun olduğu takdirde, Türkiye’de hukukî işlem niteliğindeki mahkeme dışı boşanmalar, kamu düzeni müdahalesi dışında engellenmemelidir⁴³⁹. Nitekim Türk kamu düzenine açıkça aykırı olmadığı sürece, hukukî işlem vasfındaki mahkeme dışı boşanmaların hukuken tanınmaması ve hukukî sonuçlarının ortadan kaldırılması yalnızca kanunî bir düzenleme ile olur⁴⁴⁰. Bu görüşe göre, bu imkân yalnızca her iki tarafın da yabancı olduğu durumlarda mevcut olup taraflardan birinin dahi Türk olması hâlinde Türk kamu düzeni müdahalesinin uygulanması kaçınılmaz olacaktır⁴⁴¹.

Sonuç olarak, Türk ve Suriye hukuku arasındaki farklılıklar ve kamu düzeni gibi endişeler, Suriyelilerin Türk hukukuna uyması yerine; Suriyelilerin kendi düzen ve sistemlerini Türkiye’ye taşımalarına neden olmuştur⁴⁴². Bu oluşumların kanuniliği ve Türkiye’de faaliyette bulunup bulunamayacağı büyük sorun teşkil etmekle birlikte, bazı illerde şer’î meclisler gibi bir takım kuruluşlar ortaya çıkmıştır⁴⁴³. Bu meclisler, dinî evlilik gerçekleştiren kişilerin talak yoluyla boşanmasını ve akabinde Suriyeli kadınların velayet, nafaka vs. hususlarındaki hukukî sorunlarına çözüm getirmeyi gaye edinmektedir⁴⁴⁴.

Türkiye topraklarında yapılan bu minvaldeki işlemler, ancak Anayasanın yetkilendirdiği mahkemelerce gerçekleştirilebilir olduğundan, yabancıların Türkiye’de kendi gayrî resmî mahkemelerini kurmaları, Türk kamu düzenine açıkça aykırılık teşkil etmektedir⁴⁴⁵.

⁴³⁸ Tekinalp, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 174.

⁴³⁹ Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 260.

⁴⁴⁰ Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 260.

⁴⁴¹ Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 260-261.

⁴⁴² Ekşi, *Aile Hukuku Davaları*, 141.

⁴⁴³ Ekşi, *Aile Hukuku Davaları*, 141.

⁴⁴⁴ Ekşi, *Aile Hukuku Davaları*, 141.

⁴⁴⁵ Ekşi, *Aile Hukuku Davaları*, 141.

2.7. Boşanmanın Sonuçlarına Dair Uygulamada Yaşanan Problemler

2.7.1. Velayet

Velayete ilişkin uyuşmazlıklara 1996 tarihli Lahey Sözleşmesinin öncelikli olarak uygulanacağından ve bu Sözleşme kapsamında düzenlemeye yer verilmeyen istisnai hâllerde, MÖHUK m.14/3'ün uygulanacağından ilk bölümde bahsetmiştik. Ancak, 1996 tarihli Sözleşmeye taraf olan ülkelerin ekseriyetine bakıldığında Türkiye'nin yoğun göç aldığı başta Suriye olmak üzere Ortadoğu ülkelerinin bulunmaması nedeniyle bu Sözleşmenin geçici koruma statüsü statüsündeki Suriyeliler açısından uygulama alanı bulamayacağı ortadadır⁴⁴⁶. Bu sebeple, geçici koruma statüsüne sahip kişiler için genellikle MÖHUK kapsamında yer alan velayete ilişkin düzenlemeler öncelikli olarak uygulama alanı bulmaktadır⁴⁴⁷.

MÖHUK m.14/3 uyarınca velayete ilişkin ihtilafların çözülmesi adına önce eşlerin millî hukuku, eşlerin farklı tâbiyetlere sahip olmaları hâlinde müşterek mutad mesken hukuk müşterek mutad meskenin bulunmaması hâlinde ise Türk hukukunun uygulanacağı öngörülmüştür. Ancak bu hususta da mülteci ve vatansızlara ilişkin MÖKÜH m.4-1/a hükümlerinin geçici koruma statüsü sahibi kişiler açısından saklı tutulması gerektiğine dair doktrinde görüşler yer almaktadır⁴⁴⁸. Ancak daha önce de bahsettiğimiz üzere, kanımızca geçici koruma statüsüne sahip kişilere MÖHUK m.4/1-a'ya göre muamele edilmesi kanunun lafzı ve kanun koyucunun isteğine aykırıdır.

Geçici koruma statüsüne sahip tarafların velayete ilişkin hukukî uyuşmazlıklarında da çeşitli ve çelişkili şekillerde yargı kararlarına yer verilmiş ve birçoğunda yine farklı sebeplerle Türk maddî hukukunun doğrudan uygulanmasına devam edilmiştir.

Gaziantep 3. Aile Mahkemesince verilen bir kararda; *“tarafların 17/03/1996 tarihinde evlendikleri, müşterek iki çocuklarının bulunduğu, tarafların velayet ve boşanmanın mali sonuçları hususunda aralarında anlaşmışları, ilgili anlaşmanın mahkememizce uygun bulunduğu, bu anlamda TMK m. 166/3'deki aranan yasal şartların da oluştuğu*

⁴⁴⁶ Ekşi, *Aile Hukuku Davaları*, 172-173.

⁴⁴⁷ Ekşi, *Aile Hukuku Davaları*, 172-173.

⁴⁴⁸ Ekşi, *Aile Hukuku Davaları*, 170-171.

*anlaşılma ile davanın kabulüne karar verilerek aşağıdaki şekilde hüküm kurulmuştur*⁴⁴⁹. Bu karar ile tarafların Suriyeli olduğuna ve MÖHUK hükümlerine değinilmeden, doğrudan TMK uyarınca boşanmaya hükmedilmiş ve velayetin de anneye verilmesine karar verilmiştir.

Ankara 28. Bölge Adliye Mahkemesince verilen bir karara konu olayda; tarafların ikisinin de dava tarihi itibarıyla Türk vatandaşı olmadığı; davacı kadının Suriyeli olduğu, davalı erkeğin ise kadının iddiasına göre Suriye vatandaşı olduğu ancak ilk derece mahkemesince getirilen kayıtlardan davalının hangi ülke vatandaşı olduğunun belirlenemediği anlaşılmaktadır. Ancak olayda, yabancılık unsuru her hâlükârda karşılandığından, MÖHUK'ta yer alan boşanma ve ayrılık sebepleri ve hükümlerine dair hükümlerin uygulanması gerektiği belirtilmiştir. Bu sebeple, öncelikle davalının da Suriye uyruklu olması durumunda önce müşterek millî hukuk olan Suriye hukuku eğer bu ortak değilse müşterek mesken hukukları, bu da mevcut değilse Türk hukukunun uygulanması gerektiği belirtilmiştir. Bu nedenle örneğin, boşanma kararının kesinleştiği tarihten itibaren hüküm ifade edecek olan velayetin kime verileceğine ilişkin kararın; eşlerin müşterek millî hukukuna, tarafların ayrı vatandaşlıklarda bulunmaları hâlinde müşterek mutad mesken hukuklarına, bunun da bulunmaması durumunda Türk hukukuna göre karar verileceği hüküm altına alınmıştır⁴⁵⁰.

Boşanma sonrasında bir tarafa verilen yahut hâlihazırda anne babada bulunan velayetin değiştirilmesi veya kaldırılmasına yönelik davalarda da farklı türden kararlara yer verilmektedir. Ancak aşağıda da inceleneceği üzere bu uyumsuzluklara çoğunlukla farklı sebeplerle Türk maddî hukuku uygulanmaktadır.

Tarafların Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşı olduğu anlaşılan Adana 2. Aile Mahkemesi'nde görülen davada; dinî nikâhlı birliktelikten meydana gelen çocuğun annesi tarafından bakılmaması ve babasının engelli olması nedeniyle velayetin anneden kaldırılarak babaannesine verilmesi talep edilmiştir. Ancak mahkemece tarafların Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşı olduğunu değerlendirmesine karşın TMK'nın 336-349 maddeleri uyarınca karar vermiştir. Bu bağlamda mahkeme, dosyadaki tüm delilleri ve

⁴⁴⁹ Gaziantep 3. Aile Mahkemesi, 11.10.2019, E. 2019/430, K. 2019/716, (Karar Yayınlanmamıştır).

⁴⁵⁰ Ankara Bölge Adliye Mahkemesi 28. Hukuk Dairesi, 11.03.2022, E.2020/697, K.2022/380. Ruhi, *Uluslararası Özel Hukukta Birlikte Velayet*, 178.

özellikle alınan Sosyal İnceleme Raporu'nu değerlendirerek, müşterek çocuğun hâlihazırda babaannenin yanında bulunması ve onun tarafından daha iyi korunup gözetilebileceği kanaatine varmıştır. Bu nedenle, davacının talebinin kabulüne, küçük ...'nın velayetinin anneden alınmasına ve çocuğun babaanne ...'nın vesayet altına alınması amacıyla yetkili vesayet mahkemesine ihbarda bulunulmasına karar verilmiştir⁴⁵¹. Bunun üzerine Adana 8. Sulh Hukuk Mahkemesince yine sadece TMK hükümlerine değinilmek suretiyle küçüğün 18 yaşını doldurana kadar babaannesinin vasi tayin edilmesine karar verilmiştir⁴⁵². Bu karar mahkemenin lüzum görmesi hâlinde anne ve baba haricinde üçüncü bir kişiye velayetin verilebileceğinde dair önemli kararlardan biridir.

Boşanma sonrası taraflardan birine verilen velayet, bu görevin kötüye kullanılması durumunda çocuğun üstün yararı gözetilerek mahkeme kararıyla değiştirilebilir. Nitekim Ankara Bölge Adliye Mahkemesi 2. Hukuk Dairesince velayet görevinin kötüye kullanıldığı iddiasına dayalı velayetin değiştirilmesi isteğine ilişkin bir davada; velayet düzenlemesi yapılırken; göz önünde tutulması gereken temel ilke olan “*çocuğun üstün yararı*” ilkesi ve milletlerarası sözleşmeler kapsamında korunması olduğunun altı çizilmiştir. Dava konusu olayın incelenmesi akabinde mahkemece birbirini teyit eden sosyal inceleme raporlarından ve tanık beyanlarından davalı annenin velayet görevinin gereklerini fiilen yerine getirmediği anlaşılmıştır. Bu hâle göre ortak çocuğun velayetinin, velayeti almasına engel sebep bulunmayan davacı babaya verilmesi çocuğun üstün yararınadır. Açıklanan sebeplerle davanın kabulü ile dava konusu ortak çocuğun velayetinin davacı babaya verilmesi gerekirken yazılı gerekçe ile davanın reddine karar verilmesi doğru görülmemiştir⁴⁵³. Görüleceği üzere bu dava ile tarafların Suriyeli olmasına karşın ne yabancılık unsurundan ne de MÖHUK kapsamında uygulanacak kanunlar ihtilâfından bahsedilmeden direkt Türk maddî hukuku uygulanmıştır.

⁴⁵¹ Adana 2. Aile Mahkemesi, 27.02.20224, E. 2022/1008, K.2024/188. (Karar Yayınlanmamıştır).

⁴⁵² Adana 8. Sulh Hukuk Mahkemesi, 07.11.2024, E. 2024/1593, K. 2024/2351. (Karar Yayınlanmamıştır).

⁴⁵³ Ankara Bölge Adliye Mahkemesi 2. Hukuk Dairesi, 22.1.2020, E.2019/2802, K. 2020/77. <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/bolge-adliye-mahkemesi/ankara-bam2-hd-e-2019-2802-k-2020-77t22-1-2020>, E.T. 22.12.2024.

2.7.2. Nafaka

Boşanmaya bağı nafaka uyuşmazlıklarına uygulanacak hukukun, MÖHUK m. 14/2 hükmü kapsamında belirlenmesi gerekmektedir. Zira geçici koruma statüsüne sahip Suriyelilerin vatandaşı olduğu devletin, Türkiye'nin taraf olduğu ve ilk bölümde incelenen sözleşmelere taraf olmaması, bu kişileri konu alan uyuşmazlıklara söz konusu sözleşmelerin öncelikli olarak uygulanmaması sonucunu doğurmaktadır. Burada, geçici koruma statüsü sahibi Suriyeliler açısından, boşanma sonucu nafakaya ilişkin uyuşmazlıkların çözümüne dair bir takım tartışmalar yer alsa da; bu uyuşmazlıklara, mahkemelerce genellikle farklı nedenlere dayanılarak boşanmayla birlikte doğrudan Türk maddî hukuku uygulanmaktadır.

Bursa Bölge Adliye Mahkemesi 2. Hukuk Dairesince verilen bir kararda; tarafların Suriye vatandaşı oldukları, ancak Suriye'den savaş sebebiyle zorunlu olarak Türkiye'ye geldikleri, geçici koruma altında buldukları, bu şahısların kendi millî hukukunun uygulanması yönünden bir istek ya da itirazları bulunmadığı gibi, tedbir kararlarında tarafların ve çocukların yaşadığı Türk millî hukukunun uygulanmasının doğru olduğuna karar verilerek Türk hukuku uygulanmıştır. Bu kararda, mahkemece MÖHUK m.4/1-a, m.14 ve hatta m.19 kapsamında nafakanın genel hükümlerinin karar kapsamına alınmasına rağmen Türk hukuku direkt uygulanmıştır. Türk hukukunun uygulandığı bu kararda mahkeme, davacı kadının eşinden gördüğü şiddet nedeniyle ayrı yaşamasını haklı bulmuştur. Çocukların yaşlarının küçük olması ve anne bakımına ihtiyaç duymaları dikkate alınarak, ayrılık süresince velayetlerinin anneye verilmesi uygun görülmüştür. Ayrıca, çocukların yararı gözetilerek nafaka bağlanmasına da karar verilmiştir⁴⁵⁴.

Kayseri Bölge Adliye Mahkemesinin verdiği bir kararda ise MÖHUK m.4/1-a geniş yorumlanarak Suriyelileri ilgilendiren nafaka uyuşmazlığına Türk hukuku uygulanmıştır. Bu kararda mahkeme, tarafların Suriye vatandaşı olup Türkiye'de geçici koruma altında bulduklarını ve çocuklarının Türkiye'de doğduğunu dikkate alarak, MÖHUK m. 4/1-a uyarınca, uygulanacak hukukun belirlenmesi gerektiğini değerlendirmiştir. Suriye'deki mevcut koşullar nedeniyle Suriye Medeni Kanunu'nun, özellikle soy bağına ilişkin

⁴⁵⁴ Bursa Bölge Adliye Mahkemesi 2. Hukuk Dairesi. 6.2.2020, E. 2019/2190 K. 2020/175, <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/bolge-adliye-mahkemesi/bursa-bam2-hd-e-2019-2190-k-2020-175-t-6-22020>, E.T. 22.12.2024.

hükümlerinin temin edilememesi sebebiyle, davada Türk hukukunun uygulanmasına karar verilmiştir. TMK m. 337 kapsamında velayeti annede bulunan müşterek çocuk için, tarafların ekonomik ve sosyal durumları, çocuğun zorunlu ihtiyaçları ve hakkaniyet ilkesi birlikte değerlendirilerek, TMK m. 329 ve m. 330 uyarınca iştirak nafakasına hükmedilmiştir⁴⁵⁵.

Evlilik birliği içerisinde doğan çocukların giderleri için boşanma sonrası istenecek olan iştirak nafakası bakımından çocuğun soy bağının varlığı aksi bir talebin bulunması hâli istisna olmak üzere prensip olarak sorun teşkil etmemektedir. Buna karşılık evlilik birliği dışında doğan çocuklar adına babadan istenecek olan iştirak nafakası için baba ile çocuğun hukukî soy bağının kurulmuş olması aranmaktadır. Nitekim Adana 2. Aile Mahkemesince verilen bir kararda; her ne kadar davacı vekili, davalı aleyhine iştirak nafakası talebiyle dava açmış olsa da, dosyada yer alan nüfus kayıt örneğinin incelenmesi neticesinde, davalının... isimli çocukla arasında soy bağının bulunmadığı, yani resmi olarak baba-çocuk ilişkisi kurulmadığı anlaşılmıştır. Ayrıca, dava dilekçesinde yalnızca geçici koruma belgeleri ve sosyal inceleme dosyası gibi belgeler sunulmuş, bunlar dışında soy bağını ispatlayacak başka bir delile dayanılmamıştır. Tüm bu sebeplerle mahkeme, açılan iştirak nafakası davasının reddine karar vermiştir⁴⁵⁶. Burada da görüleceği üzere ret kararında tarafların yabancı olduğuna değinilmediği gibi MÖHUK hükümleri kapsamında uyumsuzluğa uygulanacak hukukun değerlendirmesi de yapılmamıştır.

2.8. Geçici Koruma Statüsü Sahibi Kişiler Açısından Geçici Tedbir Talepleri

Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin taraf olduğu geçici nafaka ve velayete ilişkin taleplerin, MÖHUK m.4/1-a kapsamında değerlendirilemeyeceği, bu maddenin geniş yorumlanması gerektiğini savunan yazarlar tarafından da savunulan bir görüştür⁴⁵⁷. Zira bu düzenleme, uygulanacak hukukun vatandaşlık esasına göre belirlendiği hâllerde devreye girecek olup şahısların millî hukukuna atıf yapılmadan direkt olarak Türk hukukunun uygulanacağını düzenlendiği geçici tedbir talepleri açısından bir önem arz

⁴⁵⁵ Kayseri Bölge Adliye Mahkemesi 2. Hukuk Dairesi, 18.2.2021, E. 2021/199 K. 2021/216, <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/bolge-adliye-mahkemesi/kayseri-bam2-hd-e-2021-199-k-2021-216t18-2-2021>, E.T. 10.11.2024.

⁴⁵⁶ Adana 2. Aile Mahkemesi, 24.08.2022, E. 2022/644, K. 2022/797, (Karar Yayımlanmamıştır).

⁴⁵⁷ Ekşi, *Aile Hukuku Davaları*, 165.

etmeyecektir⁴⁵⁸. Nitekim Kayseri 5. Aile Mahkemesi tarafından verilen bir kararda; Kayseri’de ikamet eden iki Suriyelinin boşanma davası sürerken velayetin tedbiren anneye verilmesine doğrudan TMK’nın uygulanması suretiyle karar verilerek, çocuk ile baba arasında yalnızca belirtilen vakitlerde kişisel ilişki kurmasına izin verilmiştir⁴⁵⁹.

Tarafların her ikisinin de Suriye vatandaşı olduğu bir başka boşanma davasında, davacı eş hem kendisi hem de müşterek çocuklar için dava kesinleşinceye kadar tedbir nafakası talebinde bulunmuştur. Ancak davacının boşanmaya ilişkin iddialarını ispatlayamadığı gerekçesiyle mahkeme, boşanma talebini reddetmiştir. Buna rağmen mahkeme, tedbir nafakasına ilişkin talebi kısmen kabul ederek, dava tarihinden itibaren geçerli olmak üzere dava kesinleşinceye kadar davacı eş ve çocuklar lehine tedbir nafakasına hükmetmiştir⁴⁶⁰.

Tarafların her ikisinin de Suriyeli olduğu boşanmaya ilişkin bir başka uyuşmazlıkta ise Türk hukukuna göre hükmedilen geçici tedbir nafakası, tarafların anlaşması sonucu yine Türk hukukuna göre kaldırılmıştır. Bu karara göre mahkeme, tarafların anlaşmasına dayanarak dava sürecinde hükmettiği ve hatta yine dava sürecinde artırdığı geçici tedbir nafakasını, geriye dönük olarak kaldırmıştır⁴⁶¹.

2.9. Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisinin Tespiti Ve Usule İlişkin Diğer Hususların İncelenmesi

2.9.1. Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetki

Yabancılık unsuru içeren davalarda, uygulanacak yabancı hukukun tespitinde olduğu gibi Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisine ilişkin düzenlemeler de MÖHUK kapsamında düzenleme bulmaktadır.

Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi hususunda genel yetki kuralı, MÖHUK m. 40 kapsamında düzenlenmektedir. İlgili hükme göre bu yetki, iç hukukun yer itibariyle yetki

⁴⁵⁸ Ekşi, *Aile Hukuku Davaları*, 165.

⁴⁵⁹ Kayseri 5. Aile Mahkemesi, 17.04.2018, E. 2017/96 (Duruşma Zaptı Yayınlanmamıştır), Ekşi, *Aile Hukuku Davaları*, 165-166.

⁴⁶⁰ Mardin Aile Mahkemesi, 17.11.2021, E. 2020/547, K. 2021/685 (Karar Yayınlanmamıştır).

⁴⁶¹ Kahramanmaraş 4. Aile Mahkemesi, 29.11.2021, E. 2021/235, K. 2021/933, (Karar Yayınlanmamıştır).

kurallarına paralel olarak belirlenmektedir. Zira bu hüküm uyarınca: “*Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini, iç hukukun yer itibariyle yetki kuralları tayin eder.*” denilmek suretiyle genel yetkiye ilişkin durum açıklığa kavuşturulmuştur. Burada iç hukukun yer itibariyle genel ve özel yetki kuralları bakımından HMK hükümleri doğrudan uygulanmaktadır⁴⁶². Bununla birlikte, HMK dışında diğer kanunlarda yetkiye ilişkin özel yetki bulunmaktaysa, yine Türk mahkemelerinin yetkili olduğu kabul edilerek özel yetki kuralları da uygulanmaktadır⁴⁶³.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 6 uyarınca genel yetkili mahkeme, davalı gerçek veya tüzel kişinin davanın açıldığı tarihteki yerleşim yeri mahkemesidir. Yani burada yer alan genel yetki kuralına göre, davalının dava açıldığı tarihteki yerleşim yeri mahkemesi yetkili mahkeme olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak geçici koruma statüsüne sahip kişilerin Türkiye’de gerçek bir yerleşim yerleri olduğundan söz edilemeyeceğinden, yetkili mahkeme; HMK m. 9’da yer alan düzenleme bağlamında tespit edilmektedir⁴⁶⁴. Bu maddeye göre, Türkiye’de yerleşim yeri olmayan kişiler bakımından, özel yetki hâlleri saklı kalmak kaydıyla, genel yetkili mahkeme; davalının Türkiye’deki mutad meskeninin bulunduğu yer mahkemesi olarak belirlenmektedir. Bununla birlikte, boşanma ve ayrılığa ilişkin TMK m. 168 kapsamında özel yetkili mahkeme tespiti yer almaktadır. Buna göre, boşanma veya ayrılık davalarında yetkili mahkeme, eşlerden birinin yerleşim yeri veya davadan önce son defa altı aydan beri birlikte oturdukları yer mahkemesidir. Burada davacı eş, madde kapsamında sunulan yetkili mahkemelerden dilediğini seçerek davasını seçtiği mahkemede açabilmektedir⁴⁶⁵. Ancak her ne kadar özel yetkiyi düzenleyen TMK kapsamında ikili bir yetki öngörülse de bu madde kapsamında öngörülen yetki, kesin yetki değildir⁴⁶⁶. Zira maddede belirtilen mahkemelerin dışındaki bir yerde davanın açılması ve davalının süresi içerisinde ilk itiraz olarak yetki itirazında bulunmaması halinde, yetkisiz mahkeme de yetkili hâle gelebilmektedir⁴⁶⁷.

⁴⁶² Nomer, *Milletlerarası Usul Hukuku*, 99-100.

⁴⁶³ Nomer, *Milletlerarası Usul Hukuku*, 99-100.

⁴⁶⁴ Ekşi, *Aile Hukuku Davaları*, 79.

⁴⁶⁵ Çörtoğlu Koca, “Boşanma, Ayrılık ve Evliliğin Butlanı”, 240.

⁴⁶⁶ Ekşi, *Aile Hukuku Davaları*, 146.

⁴⁶⁷ Doğan, Yılmaz ve Ayhan İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 53; Ekşi, *Aile Hukuku Davaları*, 146.

Kural olarak mahkemelerin milletlerarası yetkisinin tayininde tarafların vatandaşlığı bir önem taşımamaktadır⁴⁶⁸. Ancak bazı durumlarda kanunkoyucular, kendi vatandaşlarını ilgilendiren davalar bakımından özel yetki kuralları düzenlemektedir⁴⁶⁹. Türk hukukunda ise Türklerin kişi hâllerine ilişkin davalarda özel bir düzenlemeye yer verilerek Türk mahkemelerinin yetkisi MÖHUK m. 41’de özel olarak düzenlenmiştir. Buna göre, Türk vatandaşlarının kişi hâllerine ilişkin davaları, yabancı ülke mahkemelerinde açılmadığı veya açılmadığı takdirde Türkiye’de yer itibariyle yetkili mahkemede, bulunmaması hâlinde ilgilinin sâkin olduğu yer, Türkiye’de sâkin değilse Türkiye’deki son yerleşim yeri mahkemesinde, o da bulunmadığı takdirde Ankara, İstanbul veya İzmir mahkemelerinden birinde görülür. Burada Türk vatandaşlarının kişi hâllerini ilgilendiren durumlarda Türk mahkemelerinin yetkisinin tesis edilmesi, Türk vatandaşları için her daim yetkili bir Türk mahkemesinin bulundurulması amacıyla ortaya çıkmaktadır⁴⁷⁰. Bu hüküm Türk vatandaşlarının kişi hâllerine ilişkin davalarla ilgili olmak kaydıyla, hem uyuşmazlığın her iki tarafının da Türk olduğu yabancılık unsuru içeren uyuşmazlıklarda hem de taraflardan birinin Türk diğersinin yabancı olduğu uyuşmazlıklarda uygulanmaktadır⁴⁷¹.

2.9.2. Teminattan Muafiyet

Türkiye’de dava açan, davaya müdahil olan ve icra takibine girişen yabancılar teminat yatırmakla mükelleftirler. Bu durum MÖHUK m. 48 uyarınca düzenleme bulmakta olup bu maddeye göre; Türk mahkemelerinde dava açan, davaya katılan ya da icra takibi yapan yabancı gerçek veya tüzel kişilerin, yargılama ve takip giderleri ile karşı tarafın uğrayabileceği zararları karşılamak amacıyla mahkemece belirlenecek bir teminat gösterme yükümlülüğü bulunmaktadır. Zaten, teminat gösterme zorunluluğunun asıl amacı, davada haklı çıkma ihtimali bulunan davalının, dava masraflarına ilişkin talep ve icra tahsili güçlüklerini ortadan kaldırmaya çalışmaktır⁴⁷². Dolayısıyla, davalının

⁴⁶⁸ Doğan, Yılmaz ve Ayhan İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 63; Nomer, *Milletlerarası Usul Hukuku*, 113.

⁴⁶⁹ Nomer, *Milletlerarası Usul Hukuku*, 113; Doğan, Yılmaz ve Ayhan İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 63.

⁴⁷⁰ Nomer, *Milletlerarası Usul Hukuku*, 113; Doğan, Yılmaz ve Ayhan İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 63.

⁴⁷¹ Nomer, *Milletlerarası Usul Hukuku*, 113-114; Bayraktaroğlu Özçelik, “Private International Law”, 221.

⁴⁷² Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 502; Nomer, *Milletlerarası Usul Hukuku*, 145.

uğrayabileceği zararlar göz önünde bulundurularak teminat verme yükümlülüğünün haklı olduğu ifade edilmektedir⁴⁷³. Burada teminat yatıracak yabancı kişi bakımından gerçek yahut tüzel kişi olunması arasında bir fark bulunmamaktadır.

İstisnai olarak, karşılıklılık esasına göre; dava açan, davaya katılan veya icra takibi yapan kişilerin mahkeme tarafından teminat vermekten muaf tutulması gerekmektedir. Burada, karşılıklılık, milletlerarası sözleşme ile olabileceği gibi kanunî yahut ikili anlaşmalarla da sağlanabilir⁴⁷⁴. Buradaki “*karşılıklılık*” kavramı, iç kanunî düzenleme yahut sözleşmeler ile yerine getirilebileceğinden, mevzuatında teminat gösterme zorunluluğu bulunmayan yahut fiilî olarak Türk vatandaşlarına teminat muafiyeti sağlayan devletlerin vatandaşlarının da Türk mahkemelerinde teminat göstermek zorunluluğunun bulunmaması gerektiği ifade edilmektedir⁴⁷⁵.

Teminatın yatırılması gerektiği durumlarda, teminatın yatırılıp yatırılmadığı yahut yatırılması gerekip gerekmediği ilgili mahkeme yahut icra organlarınca re 'sen göz önünde bulundurulmak zorundadır⁴⁷⁶. İlk itiraz olmadığından yargılamanın her aşamasında öne sürülüp dikkate alınabilecek olan bu durum, dikkate alınmaması hâlinde yargılamanın bozulmasına sebebiyet verebilmektedir⁴⁷⁷. Zira HMK m. 114'te düzenleme bulunduğu üzere *teminat gösterilmesine ilişkin kararların yerine getirilmesi* dava şartı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanında HMK m. 115/2 uyarınca hâkimin belirlediği teminat, belirtilen süre içerisinde yatırılmazsa davanın, dava şartı yokluğundan reddedileceği de ayrıca belirtilmiştir.

“*Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme*⁴⁷⁸” (1951 Cenevre Konvansiyonu) m.16/2'de yer alan düzenleme ve YUKK m. 88/1'de yer alan düzenleme uyarınca

⁴⁷³ Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 502; Nomer, *Milletlerarası Usul Hukuku*, 145.

⁴⁷⁴ Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 504; Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 694-695.

⁴⁷⁵ Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 504; Nomer, *Milletlerarası Usul Hukuku*, 147; Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 695.

⁴⁷⁶ Nuray Ekşi, *Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi*, (İstanbul: Beta Yayınları, 2020), 101; Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 575; Güngör, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, 289-290.

⁴⁷⁷ Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 575; Ekşi, *Tanınma ve Tenfiz*, 101; Güngör, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, 290.

⁴⁷⁸ RG: 05.05.1961/71-1448/1444; Cenevre'de 1951 tarihinde imzalanmış olan Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşmenin Tasdiki Hakkında Kanun Tasarısı ve Dışişleri Komisyonu Raporu (1/125)

https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/KM_/d00/c002/km__00002024ss0053.pdf.

uluslararası koruma sahibi kişiler teminat göstermekten muaf bulunmaktadır. Lakin bu muafiyet yalnızca statü sahiplerine özgü olup uluslararası koruma başvurusu yapan ancak başvuruları sonuçlanmayan kişiler açısından sonuç doğurmayacaktır⁴⁷⁹. Buna karşın, geçici koruma sahiplerinin teminattan muaf tutulacaklarını düzenleyen herhangi bir hüküm mevzuatta yer almamaktadır⁴⁸⁰. Ayrıca Türkiye, taraf devletlerarasında bu yükümlülüğe ilişkin bir muafiyet öngören 1954 tarihli “*Hukuk Usulüne Dair Lahey Sözleşmesi*”⁴⁸¹ ne taraf olmasına rağmen Suriye taraf değildir. Bu sebeple Türkiye'deki diğer yabancılar gibi geçici korumadan yararlananlar da bir dava açtıklarında bir davaya müdahil olduklarında veya bir Türk mahkemesi önünde icra takibi başlattıklarında teminat gösterme yükümlülüğü altındadırlar⁴⁸².

Kanun koyucunun uluslararası koruma statüsündeki kişilerle geçici koruma statüsündeki kişileri bu hususta neden ayırdığı belirsizdir⁴⁸³. Ancak MÖHUK m. 48 bağlamında Suriyeliler yabancı statüsünde olduğundan, Kanun'un lafzından yola çıkılarak geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin yalnızca karşılıklılık esasına göre teminattan muaf tutulabileceği ortaya çıktığı ifade edilmektedir⁴⁸⁴.

Anayasa m. 36, m. 10 ve m. 12'de yer alan düzenlemeler herkesi ilgilendirdiğinden, bu maddeler gereğince hak arama hürriyetinde eşitlik ilkesi kapsamında yabancılara da teminat muafiyetinin tanınması gerektiği ifade edilmektedir⁴⁸⁵. Lakin m.13'te belirtilen temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılabilmesi ve Anayasa m.16'daki düzenleme kapsamında, yabancılara bazı ilave yükümlülükler ve sınırlamalar getirilebilir⁴⁸⁶. Burada, yabancıların temel hak ve hürriyetlerine ilişkin sınırlandırmalar söz konusu olduğunda milletlerarası hukuka uygun ölçüde ve AİHS m. 6 kapsamında adil yargılanma hakkını ihlâl etmeden bir teminat belirlenmelidir⁴⁸⁷. Dolayısıyla, milletlerarası hukukun cevaz

⁴⁷⁹ Ekşi, *Aile Hukuku Davaları*,143.

⁴⁸⁰ Bayraktaroğlu Özçelik, “Milletlerarası Usul Hukuku Sorunları”, 279.

⁴⁸¹ RG: 23.03.1972/14137

⁴⁸² Bayraktaroğlu Özçelik, “Private International Law”, 233.

⁴⁸³ Bayraktaroğlu Özçelik, “Milletlerarası Usul Hukuku Sorunları”, 279.

⁴⁸⁴ Bayraktaroğlu Özçelik, “Milletlerarası Usul Hukuku Sorunları”, 284.

⁴⁸⁵ Güngör, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, 290.

⁴⁸⁶ Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 648.

⁴⁸⁷ Doğan, Yılmaz ve İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 95; Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 424; Güngör, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, 288-289; Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 648-649.

vereceği derecede bulunmayan hukukî sınırlamalar, yalnızca milletlerarası hukuka değil Anayasa'ya da aykırılık teşkil edecektir⁴⁸⁸.

Belirsiz bir süre için Türkiye'de ikamet eden geçici koruma statüsündeki Suriyeliler açısından bu durum büyük önem arz etmektedir⁴⁸⁹. Zira sadece Türkiye ile Suriye arasında “karşılıklılık” bulunmadığı gerekçesiyle masraflar için teminat göstermek zorunda bırakılmaları adalete erişimlerini ve dolayısıyla adil yargılanma haklarını zayıflatabilir⁴⁹⁰. Bu sebeple, bu kişilerin Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 36. maddesi ile AİHS'nin 6(1) hükmü kapsamında güvence altına alınan adil yargılanma hakkı çerçevesinde güvence sağlama yükümlülüğüne tabi tutulmaması gerektiği ifade edilmektedir⁴⁹¹.

Uygulamada, YUKK m. 88 ve Cenevre Konvansiyonu m. 16 kapsamında yer alan muafiyetlerin mültecilere veya uluslararası koruma statüsündeki kişilere yönelik olması nedeniyle, geçici koruma statüsüne sahip Suriyelilerin teminattan muaf tutulamayacağı bazı mahkeme kararlarıyla hükme bağlanmaktadır. Nitekim Kayseri Bölge Adliye Mahkemesi tarafından verilen bir kararda mahkeme, Türkiye Cumhuriyeti'nin 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi'ni ve 1967 tarihli Protokolü coğrafi sınırlama ile kabul ettiğini belirtmiştir. Bu sınırlama nedeniyle, yalnızca Avrupa'dan gelen sığınmacılar “mülteci” statüsüne alınmaktadır. Davacının Avrupa dışı bir ülkeden gelmesi sebebiyle, YUKK'un 61. maddesi uyarınca mülteci statüsünde olmadığı tespit edilmiştir. Bu durumda, 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 16. maddesinin somut olaya uygulanamayacağı değerlendirilmiştir. Ayrıca, YUKK'un 88. maddesi uyarınca, uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerin karşılıklılık şartından muaf tutulduğu; ancak geçici koruma sağlananlar için böyle bir muafiyetin öngörülmediği belirtilmiştir. Bu nedenle, geçici koruma statüsündeki kişilerin teminat gösterme yükümlülüğünden ve karşılıklılık şartından muaf olmadıkları sonucuna varılmıştır⁴⁹².

⁴⁸⁸ Güngör, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, 289.

⁴⁸⁹ Bayraktaroğlu Özçelik, “Private International Law”, 235.

⁴⁹⁰ Bayraktaroğlu Özçelik, “Private International Law”, 235.

⁴⁹¹ Bayraktaroğlu Özçelik, “Private International Law”, 235.

⁴⁹² Kayseri Bölge Adliye Mahkemesi, 3. Hukuk Dairesi, 17.02.2022, E. 2021/1117, K. 2022/308, <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/bolge-adliye-mahkemesi/kayseri-bam3-hd-e-2021-1117-k2022308t17-2-2022, E.T. 25.03.2025>.

İlk derece mahkemelerince milletlerarası sözleşmelerden yahut ikili devletlerarası anlaşmalardan kaynaklanan teminattan muafiyet durumu bulunup bulunmadığı araştırılmadan hüküm verildiği kararlar bulunmakla birlikte; bu kararlar, Yargıtay tarafından bozulmaktadır. Nitekim ilk derece mahkemesince, MÖHUK'un m. 48/2 hükmü uyarınca, dava açanın karşılıklılık esasına göre teminattan muaf tutulabileceğinin kabul edildiği bir karar Yargıtay tarafından bozulmuştur. Mahkeme, öncelikle davacıların statüsünü belirleyerek, Suriye uyruklu olmaları sebebiyle karşılıklılık ilişkisi bulunup bulunmadığını araştırması gerektiğini belirtmiştir. Karşılıklılık ilkesinin, iki devlet arasında ikili veya çok taraflı anlaşmalarla ya da kanunî ve fiilî uygulamalarla sağlanabileceği vurgulanmıştır. Örneğin, 1954 tarihli Lahey Usul Sözleşmesi'nin 17. maddesinde, taraf devletlerde ikamet eden Sözleşme tarafı devlet vatandaşlarından teminat istenemeyeceği hüküm altına alınmıştır. Somut olayda ise mahkemece, davacıların Suriye uyruklu olmalarından kaynaklanan teminat muafiyeti konusunda yeterli inceleme yapılmadığı ve Bakanlık ile ilgili kurumlardan karşılıklılık durumuna dair yazılı görüş alınmadığı tespit edilmiştir. Hâkim ise MÖHUK'un m. 2/1 hükmü gereğince yabancı hukuku re 'sen araştırmak ve gerektiğinde Adalet Bakanlığı'na müzekkere yazmak suretiyle bu durumu netleştirmekle yükümlü olmasına rağmen, mahkeme doğrudan işin esasına girerek teminat araştırmasını atlamış; teminatın aranıp aranmayacağına dair kesin süre vermemiş, bu nedenle dava şartı eksikliğinin giderilip giderilmediği belirsiz kalmıştır. Bu usul hatasının kamu düzenine ilişkin bir eksiklik teşkil ettiğine dikkat çekilerek, teminata ilişkin usulün re'sen titizlikle gözetilmesi ve eksiklik tamamlanmazsa talebin usulden reddi yoluna gidilmesi gerektiği belirtilmiştir. Sonuç olarak, mahkeme hükmün bu yönüyle usul ve yasaya aykırı olduğuna karar vermiştir.⁴⁹³.

Doktrinde yer alan farklı bir görüşe göre de; maddede yer alan uluslararası koruma ibaresi geçici koruma statüsündeki kişiler için de geçerli olmalıdır. Bu sebeptendir ki ülkemizde geçici koruma statüsüne sahip Suriyeliler teminattan muaf olarak dava ve icra işlemlerini devam ettirebilmelidir⁴⁹⁴. Kaldı ki Suriyelilere bu statü verilmeden önce 2011 yılında Suriye ve Türkiye arasında yer alan adli yardımlaşma anlaşma nedeniyle iki ülke

⁴⁹³ Yargıtay 4. Hukuk Dairesi, 13.9.2022, E. 2021/36 K. 2022/10078, <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/4-hukuk-dairesi-e-2021-36-k-2022-10078-t-13-9-2022>, E.T. 25.03.2025.

⁴⁹⁴ Ekşi, *Tanınma ve Tenfiz*, 101.

vatandaşlarının anlaşmaya taraf devletlerdeki yapacağı hukukî işlemlerde teminat verme yükümlülüğü ortadan kaldırılmıştır⁴⁹⁵.

Uygulamada bu görüşü destekler nitelikte bir takım mahkeme kararları bulunmakta ve Suriyelileri teminattan muaf tutmaktadır. Adana Bölge Adliye Mahkemesi 3. Hukuk Dairesince verilen kararda mahkeme, davacının T.C. Göç İdaresi Başkanlığı tarafından verilen yabancı kimlik numarasına sahip olduğunu tespit etmiştir. Bu kimlik numarasının, Türkiye'ye yasal yollardan giriş yapan ve geçici sığınmacı statüsünde kayıtlanan Suriye uyruklu kişiler için verildiği göz önünde bulundurulduğunda, davacının da bu statüde bulunduğu kabul edilmiştir. Bu durumda, ülkemizin de taraf olduğu 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nin 16. maddesi gereğince, koruma talebiyle başvuruda bulunan yabancı uyrukluların adli makamlara başvuruları sırasında teminat yatırma zorunluluğu bulunmadığı sonucuna varılmıştır. Türkiye'nin Sözleşmeyi taraf olarak onaylamış olması ve geçici koruma statüsündeki kişileri kapsadığı nazara alındığında, mahkemece davacının teminatsız olarak dava açma hakkını kullanabileceği kanaatine ulaşılmıştır. Buna dayanarak, mahkemece davacının geçici koruma statüsünde olması nedeniyle herhangi bir teminat şartı aranmaksızın dava dosyasının esası üzerinde inceleme yapılmasına ve talebin bu esas üzerinden değerlendirilmesine karar verilmiştir⁴⁹⁶.

2.9.3. Adli Yardım

Adli yardım konusu ise yargılama hususundaki tüm usûlî işlemlerin düzenlenmiş olduğu HMK m. 334/1 kapsamında kendine yer bulmaktadır. Buna göre, kendisinin ve ailesinin geçimini ağır biçimde sekteye uğratmayacak şekilde gerekli yargılama veya takip masraflarını kısmen ya da tamamen karşılayamayacak durumdaki kişiler; iddia ve savunmalarında, geçici hukukî koruma taleplerinde ve icra takiplerinde, taleplerinin temelden yoksun olmaması şartıyla adli yardımdan yararlanabilecektir. Bu maddeden de anlaşılacağı üzere maddî durumu iyi olmayan kişiler adli yardımdan yararlanabilmektedirler. Ancak bu duruma istisna olarak, yabancılar için Türk hukukunda

⁴⁹⁵ Ekşi, *Tanınma ve Tenfiz*, 101. Bkz. “Türkiye Cumhuriyeti İle Suriye Arap Cumhuriyeti Arasında Hukuki ve Ticari Konularda Adli Yardımlaşma Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun” (RG:15.06.2011/27965).

⁴⁹⁶ Adana Bölge Adliye Mahkemesi 3. Hukuk Dairesi, 04.10.2022, E. 2022/2567 K. 2022/1850, <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/bolge-adliye-mahkemesi/adana-bam3-hd-e-2022-2567-k-2022-1850-t-4-10-2022, E.T. 25.03.2025>.

kişilerin yalnızca maddî durumunun kötü olması yeterli görülmemiş, ayrıca karşılıklılık koşulu aranmıştır. Bu husus HMK m. 334/3'te yabancıların yalnızca karşılıklılık şartıyla adli yardımdan yararlanabileceği şeklinde düzenleme bulmaktadır.

Uluslararası koruma statüsündeki kişilerin bu kanunda yer alan karşılıklılık esasından muaf olmaları durumu söz konusudur⁴⁹⁷. Bu husus, YUKK m. 88/1 kapsamında uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerin karşılıklılık şartından muaf olduğuna dair düzenleme sonucu karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi m.16/2'de adli yardım hususunda mültecilerin mutad meskenin bulunduğu akit devlet vatandaşı gibi muamele göreceği hüküm altına alınmıştır. Ancak burada da unutulmamalıdır ki teminattan muafiyet hususunda da olduğu gibi adli yardım özelinde de uluslararası koruma başvurusu yapan ancak başvurusu sonuçlanmayan kişiler adli yardımda karşılıklılıkta muafiyete tâbiî değildirler⁴⁹⁸. Yalnızca koruma statüsü sahibi kişiler karşılıklılıktan muafiyet konusunda bir hak iddia edilebilmektedirler⁴⁹⁹.

Geçici koruma kapsamındaki kişiler hakkında ise medenî yargılamalarda adli yardım sağlanması hususu özel olarak düzenlenmemiştir. Bu nedenle bu kişilerin yabancılar bakımından genel adli yardım koşullarına tâbiî olduğu ifade edilmektedir⁵⁰⁰. Bu nedenle Suriyelilerin yabancılar gibi adli yardımın genel koşullarına ve karşılıklılık esasına tâbiî tutulacağı belirtilmektedir⁵⁰¹. Burada milletlerarası sözleşmeler bazında Türkiye'nin taraf olduğu sözleşmeler HMK'dan daha öncelikli olarak uygulanacaktır. Ancak geçici koruma statüsüne sahip kişilerin vatandaşı olduğu ülkelerin bu sözleşmelere taraf olmaması nedeniyle sözleşmelere değinilmeyecektir.

Geçici Koruma Yönetmeliği m. 31 kapsamında, yabancı uyruklu kişiyle doğrudan ve yeterli düzeyde iletişim kurulmadığı durumlarda, tercümanlık hizmetleri ücretsiz olarak

⁴⁹⁷ Ekşi, *Aile Hukuku Davaları*, 143; Bayraktaroğlu Özçelik, "Private International Law", 228-229.

⁴⁹⁸ Nuray Ekşi, "Uluslararası Koruma Kapsamındaki Refakatsiz Çocukların Adli Yardımdan Yararlanması", içinde *Uluslararası Koruma Kapsamındaki Refakatsiz Çocuklar İçin Adalet Erişiminin Güçlendirilmesi Projesi El Kitabı*, ed., Nuray Ekşi, (Ankara : Türkiye Adalet Akademisi Yayınları, 2018), 19-20.

⁴⁹⁹ Ekşi, *Aile Hukuku Davaları*, 143; Ekşi, "Uluslararası Koruma Kapsamındaki Refakatsiz Çocukların Adli Yardımdan Yararlanması", 19-20. Uluslararası koruma talebinde bulunan yabancıların tercümanlık talepleri 6458 sayılı kanun m.70/2'de yer alan: "*Başvuru sahibinin talep etmesi hâlinde, başvuru, kayıt ve mülakat aşamalarındaki kişisel görüşmelerde tercümanlık hizmetleri sağlanır*" hükmü kapsamında karşılanmaktadır.

⁵⁰⁰ Bayraktaroğlu Özçelik, "Private International Law", 229.

⁵⁰¹ Bayraktaroğlu Özçelik, "Private International Law", 229.

sağlanmaktadır. Ayrıca bu Yönetmeliğin 53. maddesi kapsamında statü sahipleri, 1136 sayılı Avukatlık Kanunu'nun⁵⁰² adli yardıma ilişkin hükümleri saklı kalmak kaydıyla ücretleri kendilerince karşılanmak kaydıyla idari işlemler sırasında avukat tarafından temsil edilebilir. Geçici koruma statüsündeki yabancılara yönelik adli yardımın sağlanmasına dair tek hüküm olan bu düzenleme, geçici koruma kapsamındaki kişilerin bir kısım işlemlerde masrafların kendilerince karşılanması koşuluyla bir vekil aracılığıyla temsil edilebileceklerini öngörmekte ve Avukatlık Kanunu'nun adli yardım hükümlerini saklı tutmaktadır⁵⁰³. Bu durumda ilgili mevzuat düzenlemelerine bakılarak geçici koruma statüsündeki kişilerin adli yardım hükümlerine göre avukatlık hizmetinden yararlanıp yararlanamayacağı belirlenmelidir⁵⁰⁴.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu kapsamında her ne kadar geçici koruma sahiplerine yönelik adli yardımdan yararlanma hakkı sunulmasa da bu kişilerin karşılıklılık şartı yerine getirilmemesi nedeniyle adli yardımdan yararlanamaması, yüksek harç ve teminatları ödeyememesi nedeniyle yargı yoluna başvuramamasına neden olabilir⁵⁰⁵. Bu durum dilini ve hukuk sistemini bilmedikleri Türkiye'de bir avukatın yardımı olmadan dava açmaları ya da aleyhlerine açılan davalarda kendilerini savunmaları neredeyse imkânsız hâle getirecek olan kişinin mahkemeye etkili bir şekilde erişim hakkını ortadan kaldıracığından, adli yardımın karşılıklılık şartına bağlanmadan sunulması gerektiği ifade edilmektedir⁵⁰⁶. Zira bu durum, diğer uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerden daha iyi durumda olmayan geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin Türk mahkemeleri önünde hak arama hürriyetini açıkça kısıtlayacaktır⁵⁰⁷. Bu yaklaşıma göre, HMK'nın ilgili maddesi ile AİHS'nin 6. maddesinde düzenlenen adil yargılanma hakkı ve 13. maddesinde yer alan etkin başvuru hakkı, kişinin vatandaşlığına bakılmaksızın herkes için geçerli temel haklardandır. Bu nedenle, mahkemelerin Anayasa'nın 90. maddesinin son fıkrasını esas alarak, yabancılar açısından karşılıklılık şartı aramaksızın adli yardımdan yararlanılmasına imkân tanınması gerekir⁵⁰⁸. Zira hak

⁵⁰² RG: 07.04.1969/13168.

⁵⁰³ Bayraktaroğlu Özçelik, "Private International Law", 229.

⁵⁰⁴ Ekşi, *Aile Hukuku Davaları*, 145.

⁵⁰⁵ Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 421-422; Bayraktaroğlu Özçelik, "Private International Law", 231.

⁵⁰⁶ Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 421-422; Bayraktaroğlu Özçelik, "Private International Law", 231.

⁵⁰⁷ Bayraktaroğlu Özçelik, "Private International Law", 232.

⁵⁰⁸ Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 422; Ekşi, *Aile Hukuku Davaları*, 145.

arama özgürlüğü vatandaş yabancu fark etmeksizin herkes açısından anayasal güvence ile korunmakta olup karşılıklılık şartı gerçekleşmediği ileri sürölerek kişilerin mahkemeye başvurmaktan mahrum bırakmak Anayasaya, AİHS'ne ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatlarına aykırıdır⁵⁰⁹. Ayrıca, geçici koruma statüsündeki kişilerin, Türkiye'deki ikametlerinin sadece geçici olması nedeniyle, uluslararası koruma yararlanıcılarından daha az korumaya ihtiyaç duydukları söylenemez⁵¹⁰. Kaldı ki bazı Suriye vatandaşları on yıldan uzun bir süredir Türkiye'de geçici koruma altındadır ve Suriye'deki koşullar nedeniyle Suriye'ye geri dönmeleri hâlâ öngörülebilir deęildir⁵¹¹. Her ne kadar Türk mevzuatı geçici koruma yararlanıcılarına belirli haklar sağlasa da bu kişilerin malî durumları, Türk hukuk sistemi hakkındaki bilgileri ve Türkçe yeterlilikleri değerlendirildiğinde yine de “*hassas*” olarak değerlendirilmeleri gerekmektedir⁵¹². Ancak yine Anayasa m. 16 kapsamında, yabancıların temel hak ve hürriyetlerinin milletlerarası hukuka uygun bir şekilde sınırlandırılabilereği ifade edildiğinden, bahsi geçen “*hak arama hürriyeti*” milletlerarası hukuku uygun olmak ve kanunilik şartıyla sınırlandırılacaktır⁵¹³.

Uygulamada mahkemelerce Suriyelilerin adli yardımdan yararlanmasına imkân verildiği kararlara çokça rastlanmaktadır.

şanlıurfa 1. Aile Mahkemesinin 09.10.2017 tarihli ve MÖHUK m. 4/1-a kapsamında tarafların Suriyeli olduğu uyuşmazlığa direkt olarak Türk hukukunun uygulandığı kararında, davacının ekonomik durumu nedeniyle adli yardım talebi kabul edilmiştir. Ayrıca dava sonunda davacının adli yardımdan yararlanması nedeniyle alınamayan harçların davalıdan tahsiline de karar verilmiřtir⁵¹⁴.

⁵⁰⁹ Bayraktaroğlu Özçelik, “Milletlerarası Usul Hukuku Sorunları”, 277-282; Bayraktaroğlu Özçelik, “Private International Law”, 229.

⁵¹⁰ Bayraktaroğlu Özçelik, “Private International Law”, 232.

⁵¹¹ Bayraktaroğlu Özçelik, “Private International Law”, 232.

⁵¹² Bayraktaroğlu Özçelik, “Private International Law”, 232.

⁵¹³ Bayraktaroğlu Özçelik, “Milletlerarası Usul Hukuku Sorunları”, 277.

⁵¹⁴ şanlıurfa 1. Aile Mahkemesi, 09.10.2017, E.2016/539, K. 2017/662, (Karar Yayınlanmamıştır). Ekşi, *Aile Hukuku Davaları*, 154-156.

Bursa BAM tarafından davalı Suriyeli hakkında verilen bir kararda, davalının ekonomik durumu dikkate alındığında, davalı vekilinin adli yardım talebinin kabulünün uygun olacağı hükmü kurulmuştur⁵¹⁵.

Anayasa Mahkemesi tarafından yabancı kişilerin adli yardım taleplerine yönelik ayrıntılı tespitlere yer verilmiş olduğu bir karardaysa mahkemece, HMK'nın 334. maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan karşılıklılık (*mütakabiliyet*) şartının, yabancı kişilerin bireysel durumlarını “*özellikle statüleri ve ödeme güçlerini*” dikkate almadan genel bir şekilde uygulandığı görülmüştür. Bu yaklaşım nedeniyle, ekonomik durumu zayıf olduğu açıkça anlaşılan yabancıların yalnızca karşılıklılık şartı sağlanmadığı gerekçesiyle adli yardımdan mahrum bırakılmaları ve dolayısıyla dava açma haklarını kullanamamaları söz konusu olmaktadır. Bu durumun ise mahkemeye erişim hakkı bakımından ciddi hak ihlallerine neden olabileceği kanaatine varılmıştır. Hâl böyle olunca mahkemece, somut olayda adli yardım talebine ilişkin olarak müdahalenin dayanağını oluşturan Kanun hükmünde yer alan karşılıklılık şartının mutlak ve istisnasız şekilde uygulanmasının, yabancı davacıların bireysel durumlarının (örneğin ekonomik yetersizlik veya sosyal statü) değerlendirilmesine imkân tanımadan adli yardımdan faydalanmalarını engellediği değerlendirilmiştir. Bu durumun ise, doğrudan ilgili Kanun hükmünden kaynaklandığı ve Anayasa ile güvence altına alınan mahkemeye erişim hakkıyla çelişen bir uygulamaya yol açtığı kanaatine varılmıştır⁵¹⁶.

Mahkemelerce, kişinin yabancı ve geçici koruma statüsüne sahip olup olmadığı değerlendirilmesi yapılmaksızın karar verilen durumlar da bulunmaktadır. Nitekim Adana 9. Aile Mahkemesince verilen bir ara kararda kişinin yabancı olması, mülteci yahut geçici koruma statüsüne sahip olup olmaması değerlendirilmeden Harçlar Kanunu'na göre dava

⁵¹⁵ Bursa Bölge Adliye Mahkemesi 2. Hukuk Dairesi, K. 2020/175; Adana 6. Aile Mahkemesi 2021/957 E. Sayılı dosyasında görülen ve tarafların yabancılık yahut koruma statüsüne değinilmediğinin anlaşıldığı bir davada Suriyeli olan davacının adli yardım talebi tensip ile 23.12.2021 tarihindeki tensip ile: “*Davacı vekilinin adli yardım talebinin adli yardım verilmesini gerekli kılan belgelerin bulunmaması sebebiyle adli yardım talebinin reddine*” karar verilmiştir. Ancak daha sonrasında davacı tarafın adli yardım talebi kabul edilerek; “*Mahkememizin yukarıda numarası yazılı dosyasında ADLİ YARDIM talebiniz kabul edilmiş olup Davalı ...'nın tebligata yarar güncel adresinin bildirilmesi ve ...'nın mirasçılarının bildirilerek davaya iki haftalık kesin süre içerisinde dâhil edilmesi, aksi takdirde HMK. 119/1-(b) ve 119/2. Maddesi gereğince davanın açılmamış sayılmasına karar verileceği hususu tarafınıza ihtar olunur*” denilerek davacı tarafa muhtıra gönderilmiştir (Tensip Yayınlanmamıştır).

⁵¹⁶ Anayasa Mahkemesi, 17.05.2023, Başvuru numarası: 2019/26339, R.G. Tarih ve Sayı: 8/11/2023-32363, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2019/26339>, E.T. 12.06.2025.

reddedilmiştir. Mahkemece, davacının adli yardım talebi 13.09.2022 tarihli ara kararla reddedilmiştir. Bu nedenle, Harçlar Kanunu gereği yargılama harçları ile gider avansının, kararın tebliğinden itibaren iki haftalık kesin süre içinde yatırılması gerektiği belirtilmiştir. Aksi hâlde dava şartı noksanlığı sebebiyle davanın usulden reddedileceği hususu, 18.09.2022 tarihinde davacı vekiline tebliğ edilerek ihtar edilmiştir. Ancak, davacı tarafından verilen kesin süre içinde gerekli harçlar yatırılmamıştır. Bu nedenle, Harçlar Kanunu'nun 30 ve 32. maddeleri uyarınca davanın açılmamış sayılmasına karar verilmiştir⁵¹⁷.

⁵¹⁷ Adana 9. Aile Mahkemesi, 13.09.2022, E. 2022/724, (Karar Yayımlanmamıştır).

SONUÇ

Türkiye’de geçici koruma statüsündeki kişilerin boşanma davalarında uygulanacak hukuka dair uygulamada yeknesak bir yaklaşım olmadığı gibi, doktrinde de farklı görüşler yer almaktadır. Özellikle müşterek millî hukukun tespitinde, kendi millî hukuklarının mı dikkate alınacağı yoksa MÖHUK m. 4/1-a hükmünün geniş yorumlanarak, vatansızlar ve mülteciler gibi geçici koruma statüsüne sahip kişilerin de bu hüküm kapsamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceği bu meseledeki tartışmaların başında gelmektedir. Doktrinde yaygın olarak savunulan görüşün aksine, MÖHUK m. 4/1-a hükmündeki “*mülteci*” kavramının geniş yorumlanarak geçici koruma statüsündeki kişileri kapsayacak şekilde uygulanması, milletlerarası özel hukuk açısından adaletli bir yaklaşım sunmadığı gibi, kararlar arasında uyumsuzluk yaratarak iç karar ahengini de zedelemektedir. Bu kişilerin Türkiye’deki fiilî kalış süreleri çok uzun sürmüş olmakla birlikte, kendilerine bireysel statü tanınmamıştır ve yalnızca “*geçici*” koruma sağlanmaktadır. Bu sebeple, taraf oldukları boşanma davaları bakımından, MÖHUK m. 14/1 hükmündeki basamaklı bağlama kuralına uygun olarak, her ikisi de Suriye vatandaşı (ve her ikisi de Türk vatandaşı değilse) ise öncelikle müşterek millî hukukları olan Suriye hukukunun, bulunmaması durumunda müşterek mutad mesken hukukunun ve bunun da olmaması durumunda son basamakta Türk hukukunun uygulanması gerekmektedir.

Çalışmamızda geçici koruma statüsü kapsamındaki Suriyelilerin taraf olduğu yargı kararları incelenirken, ilk derece mahkemelerinin; yabancılık unsurunu ve MÖHUK hükümlerini değerlendirmeden doğrudan Türk maddî hukukunu esas alarak kararlar vermesi eleştirel bir dille ele alınarak bu yaklaşımın hatalı olduğu vurgulanmaktadır. Yabancılık unsurunun dikkate alındığı kararlarda ise Suriye hukukunun temin edilememesi bahanesiyle Türk hukukunun uygulanması meselesi de ayrıca değerlendirilerek, Yargıtay’ın bu hususta verdiği isabetli kararlar da çalışmamamız kapsamında incelenmektedir. Mahkemelerin, uygulanacak hukuk olarak tespit edilen

yetkili yabancı hukuku, tüm imkânları kullanmak suretiyle araştırma yükümlüğü ve hatta taraflardan yardım alma imkânı olduğu unutulmamalıdır. Ancak, hâkimin tüm çabalara rağmen ilgili hukuka ulaşamaması durumunda, Türk hukukunun ilgili uyumsuzlığa son çare olarak uygulanması gerektiği her fırsatta vurgulanmaktadır.

Sonuç olarak, geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin aile hukukuna ilişkin uyumsuzluklarında, hem usul hem de esas bakımından var olan uyumsuzlukların giderilmesi gerekmektedir. Gönüllü geri dönüşlerin hız kazandığı bu dönemde, Suriyelilerin millî hukukuna dair gerekli bilgilendirme notlarının paylaşılması, ilk derece hâkimlerinin uygulanacak hukuk konusunda güncel ve doğru bilgiye ulaşmasını sağlamak açısından büyük önem taşımaktadır. Bu sayede uygulamada birlik ve istikrarın sağlanması mümkün olacaktır. Adil, etkili ve öngörülebilir bir yargı sürecinin tesis edilmesi en büyük temennimizdir.

KAYNAKÇA

- Acun Mekengeç, Merve ve Cansu Yener Keskin. *Şematik Milletlerarası Özel Hukuk Ders Kitabı*. Ankara: Seçkin, 2024.
- Akıncı, Ziya. *Milletlerarası Özel Hukuk*. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2020.
- Akıncı, Ziya ve Cemile Demir Gökyayla. *Milletlerarası Aile Hukuku*. İstanbul: Vedat Yayıncılık, 2010.
- Akkaya, Tolga. *Medenî Usûl Hukuku Bakımından Boşanma Davası*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2017.
- Anbarlı Bozatay, Şeniz ve Şeydanur Turan. “Yabancılaşma Unsurlu Özel Hukuk Uyuşmazlıklarına Uygulanacak Hukukun Tespiti: Kanunlar İhtilafı Kuralları”. *Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi*. 6/1 (2021): 33-47. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1582890>.
- Arslan, İlyas. “Yabancı Unsurlu Özel Hukuk Uyuşmazlıklarında Yabancı Hukukun İçeriği Hakkında Bilgi Edinilmesinde Bilirkişinin Rolü”. *Türkiye Adalet Akademisi*. 0/51 (2022): 293-328. <https://doi.org/10.54049/taad.1140168>.
- Ayar, Ahmet. “Evliliğin Sona Ermesi”. İçinde *Aile Hukuku*, editör Şebnem Akipek Öcal ve Hayrunnisa Özdemir, 125-170. Ankara: Seçkin Yayınları, 2024.
- Aybay, Rona ve Esra Dardağan. *Uluslararası Düzeyde Yasaların Çatışması(Kanunlar İhtilafı)*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008.
- Aygün, Mesut. “Yabancılaşma Unsurlu Boşanma Davalarında Hukuk Seçimi”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 16/ Özel Sayı (2014): 1025-1066. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/deuhfd/issue/46919/588493>.
- Bayata Canyaş, Aslı. “Yabancı Unsurlu Boşanma Davalarında Hukuk Seçimi”. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 19/3 (2015): 3-24. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/789059>.
- Bayraktaroğlu Özçelik, Gülüm. “Kanunlar İhtilafı Hukukunda Olumlu Vatandaşlık İhtilaflarının Çözümü ve MÖHUK m. 4(1)(b) ve (c) Hükümlerinin Değerlendirilmesi”. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 19/1 (2015):111-150. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ahbvuhfd/issue/48100/608220>.
- Bayraktaroğlu Özçelik, Gülüm. “Türkiye’de Geçici Koruma Altında Bulunan Suriye Vatandaşlarının Türk Mahkemelerinde Taraf Oldukları Boşanma Davalarında Karşılaşılan Milletlerarası Usul Hukuku Sorunları”. İçinde *Cumhuriyetin Yüzüncü Yılında Milletlerarası Özel Hukuk Kongresi*, editörler Bilgin Tiryakioğlu, Mesut Aygün, A. Kübra Altıparmak Elmas, Cansu Kaya Ülken ve Banu Uslu Yiğit, 271-287. Ankara: Yetkin Basımevi, 2023.
- Bayraktaroğlu Özçelik, Gülüm. “Uluslararası Koruma ve Geçici Koruma Altındaki Yabancılara İlişkin Uluslararası Özel Hukuk Sorunları”. İçinde *Uluslararası Hukukta Göç ve Vatandaşlık*, editör Işıl Özkan ve Kazım Sedat Sirmen, 227-244. Ankara: Yetkin Yayınları, 2022.
- Bayraktaroğlu Özçelik, Gülüm. “When migration meets private international law: issues of private international law in divorce actions of Syrian migrants under temporary

protection before the Turkish courts”. *Journal of Private International Law*. 20/1 (2024):214-247. <https://doi.org/10.1080/17441048.2024.2338629>.

- Berki, Osman Fazıl. *Devletler Hususi Hukuku 2. Cilt*. Ankara: Güzel Sanatlar Matbaası, 1966.
- Boz, Duygu Filiz. *Yabancı Ülkelerde Verilen Boşanma Kararlarının Türk Hukukuna Etkisi*. Ankara: Seçkin, 2023.
- Can, Hacı. Deniz Ergene, Ferit Çağdaş Şahan ve Esra Öztürk. *Milletlerarası Özel Hukuk*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2025.
- Çelikel, Aysel ve B. Bahadır Erdem. *Milletlerarası Özel Hukuk*. İstanbul: Beta, 2024.
- Çörtoğlu Koca, Sema. “Boşanma, Ayrılık Ve Evliliğin Butlanı Davaları İle Velâyete İlişkin Davalarda Milletlerarası Yetki Sorunu”. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 20/2 (2016): 209-268. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ahbvuhfd/issue/48094/608117>.
- Doğan, Vahit. Alper Çağrı Yılmaz ve Lale Ayhan İzmirli. *Milletlerarası Özel Hukuk*. Ankara: Savaş Yayınevi, 2024.
- Dural, Mustafa, Tufan Öğüz ve Mustafa Alper Gümüş. *Türk Özel Hukuku Cilt III Aile Hukuku*. İstanbul: Filiz Kitabevi, 2025.
- Ekşi, Nuray. *5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun'a İlişkin Yargıtay Kararları*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2010.
- Ekşi, Nuray. *Mahkeme Kararlarıyla Milletlerarası Özel Hukuk El kitabı*. İstanbul: Beta Yayınları, 2022.
- Ekşi, Nuray. *Milletlerarası Özel Hukukta Medeni Olmayan Evliliklerin ve Adli Olmayan Boşanmaların Tanınması*. İstanbul: Beta Yayınları, 2012.
- Ekşi, Nuray. *Türkiye'ye Sığınan Yabancıların Aile ve Şahsın Hukuku Davaları*. Ankara: Beta, 2021.
- Ekşi, Nuray. “Uluslararası Koruma Kapsamındaki Refakatsiz Çocukların Adli Yardımdan Yararlanması”. İçinde *Uluslararası Koruma Kapsamındaki Refakatsiz Çocuklar İçin Adalete Erişimin Güçlendirilmesi Projesi El Kitabı*, editör Nuray Ekşi, 19-25. Ankara: Türkiye Adalet Akademisi Yayınları, 2018.
- Ekşi, Nuray. *Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi*. İstanbul: Beta Yayınları, 2020.
- Elçin, Doğa. “Milletlerarası Özel Hukukta Ön Sorun”. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*. 0/33 (2018): 211-242. https://dergipark.org.tr/tr/pub/taad/issue/52649/693698#article_cite.
- Er, Ali. “Yabancı Boşanma Kararlarının Türkiye’de Tanınması”. *Eskişehir Barosu Dergisi*. 8 Mart Dünya Kadınlar Günü Özel Sayısı (2025): 28-60. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/eskbd/issue/88464/1653726>.
- Erdem, Mehmet ve Aslı Makaracı Başak. *Aile Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayınları: 2024.
- Erkan, Mustafa. “Türk Milletlerarası Özel Hukuk Sisteminde Yabancı Hukukun Tatbiki Olan vs Olması Gereken”. İçinde *Milletlerarası Özel Hukukta Güncel Konular*

- Sempozyumu*, editör Bilgin Tiryakioğlu, Mesut Aygün, Ali Önal, Kübra Altıparmak ve Cansu Kaya, 543 - 558. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 2016.
- Giray, Faruk Kerem. "Milletlerarası Özel Hukuk Hakkaniyetinin 5718 Sayılı MÖHUK Kapsamında Değerlendirilmesi". *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 9/1 (2012): 555-577.
- Göğer, Erdoğan. *Devletler Hususi Hukuku - Kanunlar İhtilafı*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1975.
- Güngör, Gülin. *Türk Milletlerarası Özel Hukuku Kanunlar İhtilafı Hukuku Milletlerarası Usul Hukuku*. Ankara, Yetkin, 2025.
- Huysal, Burak ve Begüm Süzen. "Yabancılık Unsuru Taşıyan Boşanmaların Şekli". *Public and Private International Law Bulletin*. 40/2 (2020): 1199-1222. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ppil/issue/56082/841000>.
- Huysal, Burak. *Devletler Özel Hukukunda Velayet*. İstanbul: Legal Yayıncılık, 2005.
- Nomer, Ergin. *Milletlerarası Usul Hukuku*. İstanbul: Beta Yayınları, 2018.
- Nomer, Ergin. *Davada Yabancı Kanun*. İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1972.
- Nomer, Ergin. *Devletler Hususi Hukuku*. İstanbul, Beta Yayınları, 2021.
- Ökçün, A. Gündüz. *Devletler Hususi Hukukunda Kazanılmış Hakların Tanınması ve Kamu Düzeni*. Ankara: Sevinç Matbaası, 1967.
- Özçelik, Volkan. "Yabancı Hukukun Uygulanmasında Taraf Rollerini". *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 10/1 (2020): 190-220. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sduhfd/issue/55039/755482>.
- Özel, Sibel. "Milletlerarası Özel Hukukta Uygulanacak Hukukun Lex Fori Esasına Göre Belirlenmesi". *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 28/2 (2022): 962-978. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2637470>.
- Özel, Sibel. Mustafa Erkan, Hatice Selin Pürselim ve Hüseyin Akif Karaca. *Milletlerarası Özel Hukuk*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2024.
- Özgenç, Zeynep. "Velâyete Uygulanacak Hukukun Tespitinde Kamu Düzeni Müdahalesine İlişkin Değerlendirmeler". *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 22/1 (2019): 3 - 47. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ahbvuhfd/issue/43951/540032>.
- Özgür, Çiçek. *Milletlerarası Özel Hukukta Evlilik Birliğinin Kurulması ve Sona Ermesi*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2020.
- Öztan, Bilge. *Aile Hukuku*. Ankara: Turhan Kitabevi, 2015.
- Pürselim Arning, Hatice Selin. *Türk, Alman ve İsviçre Milletlerarası Özel Hukuklarında Ad*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2014.
- Ruhi, Ahmet Cemal. *Uluslararası Özel Hukukta Birlikte Velayet*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2023.
- Sakmar, Ata. *Devletler Hususi Hukukunda Boşanma*. İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1976.

- Seviğ, Muammer Raşit. *Türkiye Cumhuriyeti Kanunlar İhtilâfı Kaidelerinin Sentezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1941.
- Solmaz Bilici, Meryem “Türk Kanunlar İhtilafı Kurallarına Göre Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının Evlenme Konularına Uygulanacak Hukuk ve Karşılaşılan Problemler”. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 29/3 (2025): 953-1000. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/3961376>.
- Şanlı, Cemal. Emre Esen ve İnci Ataman Figanmeşe. *Milletlerarası Özel Hukuk*. İstanbul: Beta Yayınları, 2023.
- Şıpka, Şükran. “Karşılaştırmalı Hukukta Evliliğin Sona Erme Nedenleri ve Sonuçlarına Toplu Bakış”, Uygulamalı Aile Hukuku Sertifika Programı - Medenî Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk ile İlişkili Güncel Aile Hukuku Meseleleri, 18- 20 Kasım 2005, (Yayına Hazırlayanlar: Doç. Dr. Şükran Şıpka, Arş. Gör. Ebru Şensöz, Arş. Gör. Ayşe Nilay Şenol ve Arş. Gör. Arif Barış Özbilen). İstanbul Ticaret Üniversitesi Yayınları, (2006).
- Tarman, Zeynep Derya. “Milletlerarası Evlât Edinme Hukukunda Kamu Düzeni Engeli”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 60/2 (2011), 331-366. <https://dergipark.org.tr/pub/auhfd/issue/42483/511770>.
- Tarman, Zeynep Derya. “Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun (MÖHUK)’daki Boşluk: Ada Uygulanacak Hukuk”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 66/2 (2017): 461-490. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/auhfd/issue/42358/509865>.
- Tekinalp, Gülören ve Ayfer Uyanık. *Milletlerarası Özel Hukuk – Bağlama Kuralları*. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2016.
- Tekinalp, Gülören. *Milletlerarası Özel Hukuk – Bağlama ve Usul Hukuku Kuralları*. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2020.
- Tellioğlu, Filinta Rozerin. “Geçici Koruma Statüsünden Yararlanan Yabancıların Taraf Olduğu Evliliğin İptali ve Boşanma Davaları”. İçinde *Avrupa ve Uluslararası Göç Hukuku*, editör Gülüm Bayraktaroğlu Özçelik ve Elçin Aktan, 483-505. Ankara: Yetkin, 2022.
- Toker, Ali Gümrah ve Ahmet Cemal Ruhi. *Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2019.
- Uluslu Karataş, Ayşe Elif. “Geçici Koruma Altındaki Suriye Vatandaşlarının Çocuk Yaşta Evliliklerinin Mukayeseli Hukuka ve Türk Hukukuna Göre Geçerliliği”. *İstanbul Hukuk Mecmuası*. 78/1 (2020): 21-81. 10.26650/mecmua.2020.78.1.0002.
- Uyanık Çavuşoğlu, Ayfer. *Türk Milletlerarası Özel Hukukunda Boşanma*. İstanbul: Beta Yayınları, 2006.
- Ürem Çetinel, Merve ve Biset Sena Güneş. “Mahkeme Dışı Boşanma Kurumu Ve Türk Hukukunun Bu Kuruma Yaklaşımı”. *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, 1/0 (2020): 309 - 340. <https://doi.org/10.33432/ybuhukuk.633547>.
- Yaşar, Tuğçe Nimet. “Türk Mahkemelerinde Yabancı Hukukun Uygulanması”. *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*. 33/2 (2013): 75-114. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/411360>.

Yılmaz, Süleyman ve Abdülkerim Yıldırım. *Temel Hukuk Dizisi Medeni Hukuk – I (Thd)* (Başlangıç Hükümleri – Kişiler Hukuku – Aile Hukuku). Ankara: Seçkin Yayınları, 2023.

Yöney, Can. *Yabancı Hukukun Uygulanması*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2018.

